



11/1980
6.4,5-6,7

SLOVENJ
GRADEC
15. MAREC
1980
LETO II

odsevanja

odsevanja

časopis za leposlovje in kulturna vprašanja — številka 4

Slovenski kulturni praznik, Prešernov dan, je delovni praznik slovenske kulture, trenutek, ko preverjamo dosežena obzorja, poti in korake, in vrh, s katerega se razgledujemo po svojem delu in hoteljih. In to velja za slovensko kulturo v celoti, in to velja za ustvarjalne celice, ustanove in društva ter posameznike, ki po svojih zmožnostih prispevajo delež k temu našemu skupnemu bogastvu.

In kaj smo v preteklem letu v našem okolju dodali k temu mozaiku! In kako in kam namerjamo korak v prihodnje?

Leto 1979 je bilo dovolj razgibano in uspešno. Društva so domala uresničila zastavljene načrte ter svoje dosežke preverila ob najrazličnejših priložnostih, največ na občinskih revijah, srečanjih, ki so vedno pomenila priznanje, potrditev in spodbudo. Opazna je kvalitetna rast v pevski kulturi, folklori, gledališki dejavnosti, močno se uveljavlja literarna ustvarjalnost, medtem ko klubi s kulturno—vzgojnimi oblikami ne morejo prav zaživeti. Predvsem pa premalo mislimo na gostovanja gledaliških skupin, ljubiteljskih in poklicnih, čeprav — vemo — terjajo veliko tako organizacijskih kot materialnih naporov.

Vse pomembnejšo vlogo imajo šolske kulturne skupine in njihov prispevek k celotni podobi poustvarjalnih hotenj: mlad človek vzljubi to delo, si oblikuje merila in ocenjuje dosežke in vrednote in pozneje, kjerkoli bo, se bo znova in znova vračal k temu viru duhovnih dobrin tako ali drugače.

Vztrajni napor za rast knjižnice že vračajo sadove: knjižni fond — čeprav je še skromen — je vendar dosegel mejno črto — knjigo na občana, še pomembnejši je podatek, da je izposoja dvakrat večja in kaže, da ljudje knjigo kljub številnim drugim možnostim cenijo kot temeljno kulturno dobrino. Med prireditvami je doživela širok in ugoden odmev razstava "Za boljši svet", v duhu načel Združenih narodov usmerjena v preverjanje človekovih bivanjskih, socialnih, kulturnih in duhovnih razsežnosti, hkrati pa je opozorila na sodobna likovna iskanja v svetu. Na teh spodbudah kaže zastavljene zamisli razvijati naprej. Muzej ljudske revolucije je razširil svoje prostore in jih na novo uredil, zdaj tečejo priprave na postavitve zbirk, ki bodo nazorno predstavile zgodovino delavskega gibanja med NOB na Koroškem. Izmed literarnih srečanj sta najdragocenejši tiskovna konferenca ob izidu faksimilirane izdaje Prežihovih spisov ter literarno srečanje z domačima koroškima avtorjema.

Pa drugo območno srečanje mladih pesnikov in pisateljev. Pa kljub težavam širitev Gaja, ki je od lani bogatejši za Meštrovičovo plastiko Perzeфона. Pa nadaljnji prodor slikarja Tisnikarja v veliki svet. Pa skrb zavoda za spomeniško varstvo za ohranjanje kulturne dediščine. Pa izid Odsevanja. Pa Koroška glasbena pesem itd. Odločnejši premik pomeni tudi adaptacija kulturnega doma v Podgorju, objekta, ki so ga obnovili s sredstvi referendumu, krajevnimi prispevki in prispevkom KSS in ki pomeni prvo realizirano točko iz programa adaptacij oz. novih zidov kulturnih domov v naši občini. Nove prostore si ureja tudi knjižnica. Skratka, bogata je bera, s katero smo zarisali novo črto v kulturni obraz krajevnih skupnosti in občine, v kulturno podobo skupnih prizadevanj tudi slovenskih, in ki pomenijo duhovno bogastvo in naš prispevek. In prav je, da se ob Prešernovem dnevu, slovenskem kulturnem prazniku, zavemo nalog in odgovornosti, da s ponosom in častjo cenimo ustvarjeno in da kljub težjim materialnim razmeram vztrajamo pri uresničitvi zastavljenih nalog, in to tistih, ki bogatijo črte našega kulturnega obraza, naše podobe.



Franc Berneker: Trubarjev spomenik (v Ljubljani), 1908—1909, marmor; fotografiral Slavimir Vajt

VSEBINA:

- | | | | |
|----|---|----|--|
| 2 | Usmeritev razvoja kulturne dejavnosti v letih 1981—85 | 17 | Marjana Pečnik: Marija |
| 3 | Bernekerjevi nagajenci za leto 80' | 20 | Ocene književnih del |
| 6 | Franc Pečnik: Utrinki | 22 | Soteska Huda luknja |
| 9 | Drago Druškovič: Ustvarjalci obrobne pokrajine | 25 | Nove knjige v knjižnici "Ksaverja Meška" Slovenj Gradec |
| 13 | Dušan Leskovar: Glasbene slike | 27 | Milena Zlatar: Likovno srečanje Pohorje — Kozjak, Radlje 79' |
| 16 | Poezija mladih ustvarjalcev | 28 | Alenka Glazer: Franc Berneker |

Zdaj pripravljamo letošnji program dela, pa tudi načrtujemo že razvoj v prihodnjih petih letih: s skupnimi močmi si prizadevamo, da bi kar najbolj občutljivo pretehtali vsa razmerja in tako ustvarili kljub težavam ustrezno in optimalno podlago za delo na tem področju našega družbenega življenja.

Kultura bo dobila pomembno mesto tudi v usmerjenem izobraževanju: kulturne ustanove, društva in kulturni delavci se bodo neposredno srečevali z mlado generacijo, ki si v šoli pridobiva spoznanja in izkušnje, in od teh srečanj bo tudi odvisen odnos mladih do kulturnih vrednot, bogastva nacionalne kulture in preteklosti, odnos do ustvarjanja in poustvarjanja, in seveda zavesti, ki jo ta oblikuje. In ta zavest naj bi sprožila nov polet kulturnim prizadevanjem: tako tistim v TOZD kot tistim v krajevni skupnosti, društvih ali klubih. In taka živa potreba se mora jasneje odraziti v vsakodnevni programih TOZD in KS!

Prav zato čakajo OKS, ZKO in kulturne delavce odgovorne naloge: širiti mrežo kulturnih organizatorjev, bogatiti vsebino oblik in dejavnosti, planirati zadovoljive materialne možnosti, povezovati prizadevanja, ljubiteljska in poklicna ustvarjalna in poustvarjalna, ter občutljivo prisluhniti tako porabnikom kot izvajalcem in v procesu samoupravnega dogovarjanja in svobodne menjave dela določiti optimalne razrešenosti in cilje kulturnemu razvoju: le-tako bo ta naša podoba, naš kulturni obraz postal popolnejši, človeško bogat in zavesten.

In kulturne organizacije in KS in TOZD bodo združile hotenja in voljo in odgovornost za realizacijo tako visoko zastavljenih ciljev. V vsakodnevni besedi pomeni — več prireditev in kvalitetnejših, gledaliških predstav in koncertov, več pevcev in igralcev, pomeni, naj knjiga najde pot do vsakega občana, dobra, sodobna leposlovna knjiga, pomeni ustreznejše se samoupravno organizirati za te naloge, pomeni tudi intenzivnejše sodelovanje s kulturnimi organizacijami v sosednjih krajih, občinami in turističnimi OZD, pomeni skrb za kulturno podobo delavcev iz drugih republik in jezikovnih območjih, tistih, ki živijo pri nas, in poglobljanje stikov s pobrateno občino Gornji Milanovac, pomeni pa tudi razvijanje vseh zamisli, ki jih od nas terja doslej opravljeno delo — Gaj svobode, naloge, ki zadevajo investicijsko dejavnost, varstvo kulturne dediščine, razvoj muzeja in spomeniškega varstva, skrb za spomenike NOB, kulturno osveščanje v smislu zaščite zdravega okolja itd.

Nalog je veliko; in več bo ljudi, ki jih bodo reševali, vidnejši in trdnjši bodo uspehi. Več bo ljubiteljev in poklicnih kulturnih delavcev: tudi prihodnji razvoj bo ležal na teh ramenih, na ramenih ljudi zavzetega srca in delovnega duha za kulturo.

Tako Prešernov dan pomeni delovni praznik, račun in obračun, zamisel in načrt, odločitev in priložnost vsem delavcem v kulturi izraziti priznanje za ustvarjeno in trenutek, ko določamo nove naloge, ki jih bomo družno uresničili.

In tako spoznanje ob slovenskem kulturnem prazniku naj pomeni ponos in čast, smer in cilj, jasno odločitev za trdo delo za tiste trajne ideale, za katere so delali in živeli Prešern, Cankar, Voranc in mnogi drugi.

TONE TURIČNIK

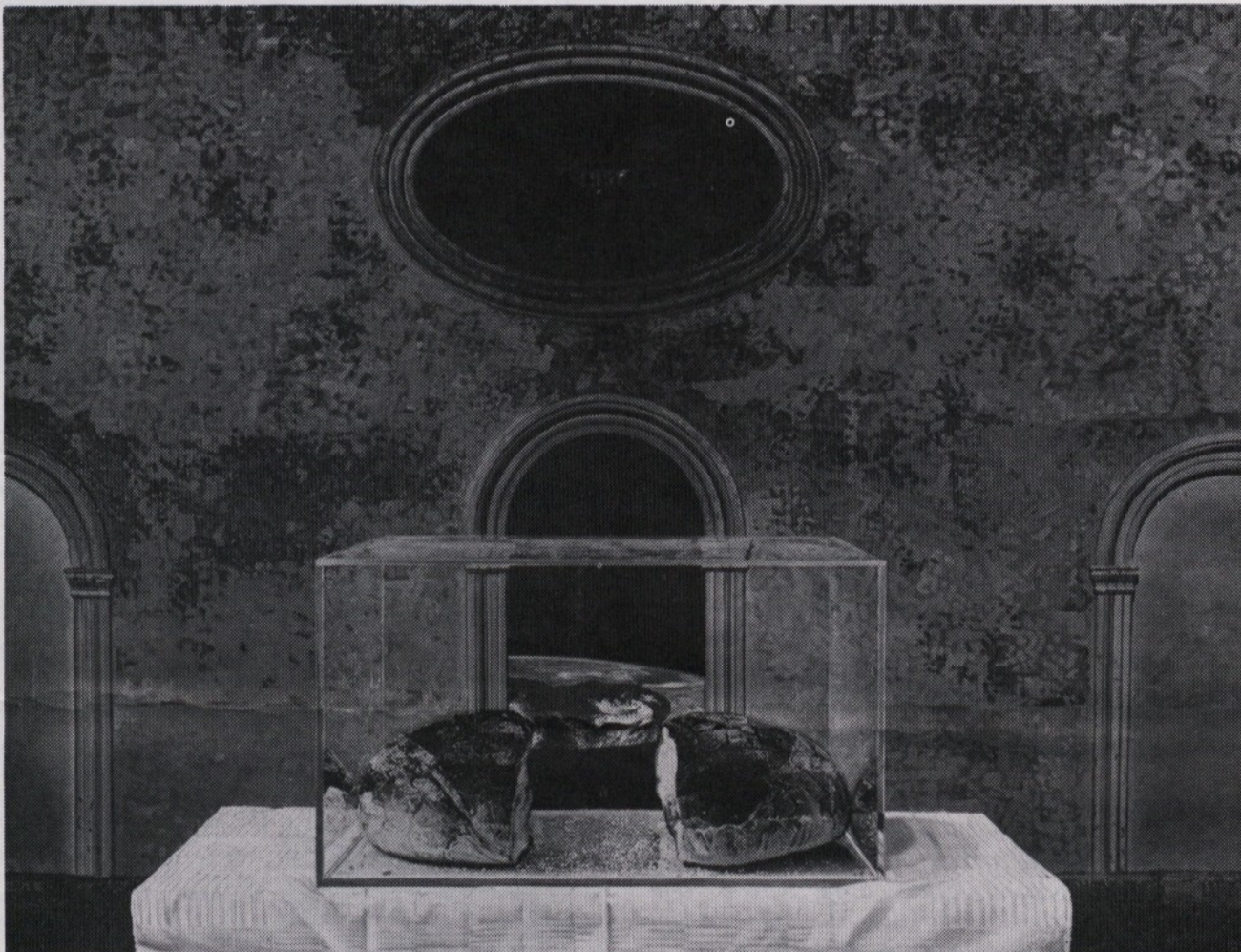
OBČINSKA KULTURNA SKUPNOST SLOVENJ GRADEC

Usmeritev razvoja kulturne dejavnosti v letih 1981—85

Ko na osnovi ocene dosedanjega razvoja kulturnih dejavnosti v občini Slovenj Gradec planiramo nadaljnji razvoj, se moramo v prvi vrsti opredeliti za cilje, ki jih bo v naslednjem srednjeročnem obdobju mogoče doseči, in naloge, ki jih bo v tej zvezi opraviti. Vsekakor pa bo ta usmeritev razvoja kulturne dejavnosti v letih 1981 — 85 osnovna orientacija za nadaljnje delo Občinske kulturne skupnosti Slovenj Gradec.

Prav tako bodo odločujoče naloge v srednjeročnem obdobju zadevale samoupravno organiziranost v kulturi in z njo v zvezi boj za svobodno menjavo dela. Sistemsko urejanje kulturnih vprašanj bo prav gotovo prispevalo večje in tehtnejše pa tudi vsebinsko bogatejše preživljanje prostega časa naših delovnih ljudi. Pri tem bodo pomembno nalogo imeli materialni pogoji, ki naj bi v bodoče dosegli enako-mernejši razvoj te dejavnosti glede na možnosti in potrebe v posamezni krajevni skupnosti in občini. Ravno podružbljanje kulture se mora vsestransko odražati v vsaki krajevni sredini. Občinska kulturna skupnost pa naj bo tvorno vključena v razvoj celotne občinske skupnosti.

1. Dosedanji razvoj je bil glede na možnosti uspešen: enako bi naj veljalo tudi za v prihodnje, dolžnost je, da bodo na posameznih področjih kulture k razvoju največ prispevale kulturne ustanove.



Darko Slavec: Iz cikla "Kruh, svet in kozmos" varianta XIV. 1977
Z razstave "Za boljši svet" v umetnostnem paviljonu Slovenj Gradec

— Knjižnica "Ksaverja Meška" bo poslovala kadrovsko utrjena v samostojnem poslopu, poskušala bo doseči najmanj dve knjigi na prebivalca, razviti čitalnico ter otroški, marksistični in družboslovni oddelek. Nadaljevala bo pri razvoju podružnic v Mislinji in v Šmartnem, sodelovala z osnovnimi šolami, šolskim centrom in organizacijami združenega dela.

— Koroški pokrajinski muzej revolucije bo ob ustrezno sistemiziranem strokovnem kadru moral zagotoviti proučevanje razvoja občine Slovenj Gradec in koroške regije po vojni, sistematično publicirati odkritja za pretekla obdobja, dopolnjevati arhivska gradiva v muzeju in prirejati občasne razstave, vezane na revolucionarne tradicije in NOB. Posebno skrb bo moral nameniti spomenikom in obeležjem iz NOB in pedagoškemu vodstvu po razstavah.

— Umetnostna galerija bo tudi v prihodnjih letih osredotočena v organiziranje pomembnejših likovnih manifestacij, likovnih razstav, znanstvenemu proučevanju likovne preteklosti iz Slovenj Gradca, publiciranju raziskav in tiskanju katalogov itd. Osrednjo dolžnost pa bo morala Umetnostna galerija prevzeti za uvedbo organizirane likovne šole, likovnih kolonij in mentorstva.

— Kulturni center Slovenj Gradec. Do konca srednjeročnega obdobja se bo dogradil kulturni dom v Slovenj Gradcu, ki bo omogočal redno kinematografsko, gledališko, glasbeno, zabavno-glasbeno, folklorno in klubsko dejavnost. Prostori doma bodo večnamenski in bodo ustrezali tudi namenom kongresnega turizma.

— Koroški radio bo celovito, sproti in aktualno obveščal o dosežkih na kulturnem področju, vključeval v svoj spored posamezne oddaje za področje literarne, knjižničarske, likovne in glasbene dejavnosti. Predvsem pa bo skrbel za kvalitetno oddajanje in vplivanje pri vzgoji mladih.

— Založništvo. Založniški poskusi iz preteklosti so dokazali, da je potrebno to področje temeljito razvijati, še zlasti časopis Odsevanja, ki naj bi izhajal vsaj šestkrat letno. Ustanove in posameznike bo potrebno animirati k večjemu objavljanju svojih dosežkov (Monografija: Narodnoosvobodilni boj v Mislinjski dolini, Vodnik po muzejskih zbirkah NOB, Pomniki NOB v občini Slovenj Gradec, književna dela literarnih ustvarjalcev itd.).

2. Dejavnost Zveze kulturnih organizacij bo tudi v prihodnje naravnana na podoben način kot doslej. S

poudarkom, da bo znotraj nje prišlo do intenzivnejše aktivnosti in bolj usmerjenega povezovanja med kulturnimi društvi. Posebno skrb bo morala ZKO namenjati kulturnim manifestacijam in prizadevanju za uvedbo novih oblik aktivnosti na posameznih področjih ljubiteljskih dejavnosti. Kulturne manifestacije: Koroška glasbena jesen (koncerti klasične in sodobne resne glasbe), Gledališki abonma (do 6 predstav prof. in amaterskih skupin), Likovna kolonija "Šmartno", Starotrške poletne kulturne prireditve, vsakoletna "Naša beseda" (obč. revija gled. skupin), vsakoleten "Naš klub" (tekmovanje OO ZSMS in klubov), Domača in umetna obrt na Slovenskem, Pevsko srečanje (občinska revija pevskih zborov), Fotografska govorica (razstave fotokino kluba Diana), Mislinjska dolina ohranja (folklorni nastopi), Srečanja pesnikov in pisateljev začetnikov (Dejavnost Literarnega kluba Slovenj Gradec), Pod Kopami pomnik leži (vsakoletna manifestacija ob Pavčkovih bolnišnicah), Dnevi bratstva (srečanja kulturnih skupin pobratenih občin), Filmsko gledališče za mlade, Glasba in mi (nastop solistov Glasbene šole) itd.

Poleg tega bo morala ZKO poskrbeti za kvalitetnejši napredek posameznih sekcij, uvesti selektivno sofinanciranje najuspešnejših skupin, ustanavljati kulturne sekcije in društva na osnovnih šolah in ŠC, uveljaviti mrežo kulturnih organizatorjev v tozdih, popularizirati kulturne dejavnosti nasploh in večati število sodelujočih v vseh zvrsteh kulturnih dejavnosti.

3. Spomeniško varstvo. Še naprej bo OKS sodelovala z Zavodom za spomeniško varstvo iz Maribora. To področje pa čakajo pomembne akcije, ki so

predvsem vezane na:

- dokončno ureditev mestnega obzidja v Slovenj Gradcu,
- pripravo dokumentacije za ureditev Gradu nad Starim trgom in Gradiščem nad Slovenj Gradcem,
- zaključku opravil za topografijo kulturnih spomenikov in spomenikov NOB,
- spremljanju obnove Glavnega trga v Slovenj Gradcu,
- sodelovanju pri publiciranju zgodovinskih in spomeniškovarstvenih gradiv za občino Slovenj Gradec,
- pri postavitvi stalne etnografske zbirke (vključno z arheološkimi najdbami) v Starem trgu,
- sodelovanju pri ohranitvi nekaterih značilnih arhitekturah kmetij in senikov v Mislinjski dolini,
- postavitve Vorančevega in Meškovega spomenika v Slovenj Gradcu oz. na Selah.

Odbor za spomeniško varstvo pri OKS Slovenj Gradec bo tudi v prihodnje skrbel za obnavljanje spomenikov in spominskih plošč padlim partizanom, vodil skrb za urejeno okolje pri spominskih obeležjih in na grobiščih ter vzdrževal stik z oskrbniki partizanskih grobišč v zamejski Koroški.

4. Gaj svobode in miru.

Predvidoma se bo v Gaj svobode postavilo vsaj po dve plastiki letno in ga hortikulturno urejalo tako, da bo kot osrednji park v občini za občane zanimiv in koristen.

5. Arhivska dejavnost bo v takšni meri kot doslej vezana na Pokrajinski arhiv v Mariboru, ki bo skrbel za pravilno ohranjanje gradiva OZD iz občine Slovenj Gradec.

6. Kulturno sodelovanje z drugimi narodi v SFRJ, z zamejci in tujino bo vezano na rezultate dosedanjih stikov. OKS se bo zavzemala za recipročnost gostovanj in bistveno ne bo omogočala novih akcij. Poudarek pa bo veljal zamejski Koroški in deželam tretjega sveta.

7. Strokovni kadri. Pri kadrovskem vprašanju velja upoštevati prioriteto razreševanje te problematike na ljubiteljskem področju, obenem pa do konca srednjeročnega obdobja izpopolniti primanjkljaj na nekaterih področjih v ustanovah (Koroški pokrajinski muzej revolucije in Kulturni center Slovenj Gradec v povezavi s kinematografskim področjem). Cilji pa naj bi bili sledeči:

- pridobiti 3—4 pevovodje (najmanj 2),
- nadaljevati s tečaji za režiserje (pridobiti 4),
- usposobiti mentorje za klubske dejavnosti in drugo (najmanj 6),
- kadrovsko okrepiti ustanove: Koroški pokrajinski muzej revolucije (2). Umetnostna galerija (1), Koroški radio (1), Kino (2), Založništvo (1), Kulturni center (3) itd.

In nenazadnje bo potrebno bolj organizirano vključiti nekatere kadre (učitelje in prof. kulturne delavce) v aktivnost za področja likovne, glasbene, lutkovne in folklorne dejavnosti v občini.

8. Povezovanje s sosednjimi občinami in kulturnimi skupnostmi. Menimo, da bi v naslednjem petletnem obdobju veliko bolj poglobili medsebojno sodelovanje na območju koroške krajine.

9. Investicije.

V srednjeročnem obdobju bo potrebno zaključiti vse tiste investicije, ki smo jih začeli ali načrtovali v obdobju 1976 — 80, ter tem priključiti tiste prostore, ki naj bi v resnici bili namenjeni za kulturne dejavnosti v krajevnih skupnostih.

Obnove bodo naslednje:

- Kulturni dom Pameče—Troblje,
- Kulturni dom Mislinja,
- Dom ZZB Šmartno,
- Gasilski dom Dovže.

Večji gradbeni posegi pa bodo:

- Kulturni center Slovenj Gradec,
- Kulturni dom "Ksaver Meško" Sele-Vrhe,
- Dvorana v KD Stari trg,
- Dom družb. polit. organizacij v Doliču,

Denarni viri: lastna sredstva v KS, sredstva KSS in referendum III.

10. Denarna sredstva.

Prispevno stopnjo za kulturno dejavnost bo potrebno povečati vsaj na 1,10 % (povprečje v SRS) iz sedanje 0,90 %. V nasprotnem primeru pa bo razvoj občutno zaostajal in ne bo možno prevzemati nobenih nalog in dolžnosti.

BERNEKERJEVI NAGRAJENCI ZA LETO 1980

Dne 8. februarja 1980 je Občinska kulturna skupnost Slovenj Gradec podelila Bernekarjevo nagrado MIRI ANDERLIČ, Bernekarjeve plakete pa HILDI VAUPOT, FRANCU NOVAKU, OTU VONČINI in LADISLAVU HORVATU.

MIRA ANDERLIČ — zaokrožuje v letošnjem letu 35 let aktivnega udejstvovanja na področju kulturno-prosvetnih dejavnosti v občini Slovenj Gradec. Že kmalu po osvoboditvi se je vključila v obnovljeno Kulturno društvo Stari trg, najprej kot gledališka igralka in kasneje kot vodja zelo aktivne gledališke skupine. Leta 1954. je svoje ljubiteljsko vneto za igranje in režijo tudi strokovno izpopolnjevala v Mariboru, kjer se je udeležila enega redkih režiserskih tečajev in ga tudi uspešno opravila. V tedanjih razmerah in z velikimi gledališkimi hotenji ji je uspelo, da je realizirala nekaj pomembnih gledaliških predstav, naj jih naštejemo: Županova Micka, Hči mestnega sodnika, Pernjakovi, Deseti brat, Navaden človek itd. Za Miro Anderlič je značilna vztrajnost in doslednost ter neizmerljiva vdanost gledališkemu področju. Še posebej pa je imela posluš za oblikovanje kulturnih programov in recitalov izvajanih ob najrazličnejših praznikih in prireditvah. Ta njena zavzetost za organizacijo je vplivala tudi na ustanovitev gledališke skupine "Mladi oder" v letu 1972. Tej skupini je bila Anderličeva mentorica v prvih letih. Sicer pa velja omeniti njeno dolgoletno delo tajnice društva, saj je poskrbela za organizacijsko utrditev društva, skrbela za aktivnost članov, si nalagala bremena v času obnavljanja bivše dvorane za kulturne namene v Starem trgu. Vložila je ves svoj prosti čas za pridobivanje prostovoljnih prispevkov namenjenih okrepitvi in razvoju kulturnih dejavnosti v KD Starem trgu, ki bo prav letos praznovalo 80-letnico svojega delovanja. Pobude Mire Anderlič so vselej našle na ustrezen odziv. Tako ji je v letu 1962 uspelo ustanoviti prvo folklorno skupino v Starem trgu, ki se je v zadnjih letih pojavljala s svojimi nastopi v okviru "Letnih kulturnih prireditev" na prostem v Starem trgu.

Mira Anderlič je s svojim delom in znanjem vplivala tudi na razvoj kulturno-prosvetnih dejavnosti v občini, saj je bila najprej član upravnega odbora pri bivšem okrajnem odboru SVOBOD in prosvetnih društev, pozneje je postala član izvršnega odbora Občinske zveze kulturnih organizacij Slovenj Gradec, trenutno pa je predsednica odbora za gledališko dejavnost pri ZKO Slovenj Gradec.

Njena družbeno-politična naravnost in njena aktivnost sta ji odprli vrata skorajda v vse organizacije pri krajevni skupnosti Stari trg, nadalje v organe samoupravljanja znotraj delovne organizacije v kateri služi, s svojim kulturnim delom in smislom za splošno izobraževanje pa je znala skupaj z delavsko univerzo organizirati, na klubski način dela, najrazličnejše tečaje in pogovore, vse z namenom usposobitve mladine in odraslih za sprejemanje in razumevanje kulturnih vrednot, ki jih potrebuje delovni človek v vsakdanjem življenju.

HILDA VAUPOT — je bila knjižničarka in vodja matične knjižnice Slovenj Gradec dobrih osemnajst let. Na začetku njenega dela se je morala, z velikimi napori zavzemati za uveljavljanje knjižničarstva nasploh. Takratna prizadevanja strokovno usposobljenih knjižničarjev so se venomer spotikala ob najrazličnejše težave, ki so nemalokdaj bile finančne narave, prenekaterikrat pa vezane na neustrezne delovne pogoje itd. Kljub temu pa je tov. Vaupotova

vztrajala, skrbno urejala izbor knjig, bogatila knjižnico z deli, ki so še danes aktualna in se predvsem posvečala vzgoji mladih bralcev. Ta njen zanesenjaški način dela je oblikoval bralce in obiskovalce knjižnice tako, da je marsikateri izmed njih ostal član knjižnice še danes. Njeno delo pa ni bilo vezano samo na mesto Slovenj Gradec, razporedila si ga je tako, da je z potujočo knjižnico prišla tudi v oddaljene kraje kot so Završe, Razbor itd. V letih 1957 do 1963 je bila tov. Vaupotova članica sveta za prosveto in kulturo pri občini Slovenj Gradec, proti koncu tega obdobja je bila tudi predsednica sveta in omeniti velja, da sta se ravno v tem času ustanovila Umetnosti paviljon in Glasbena šola. Kasneje je bila štiri leta članica sosveta za knjižničarstvo pri okraju Maribor.

Tov. Vupotova je opravila na knjižničarskem področju dragoceno poslanstvo.

FRANC NOVAK — je mlajši kulturni delavec, ki je že zelo zgodaj vplival na kulturno delovanje v svoji krajevni sredini Sele — Vrhe. Najprej se je uveljavil kot igravec pri gledališki skupini mladinskega aktiva Sele in kaj hitro postal predsednik novo ustanovljenega kulturnega društva "Ksaver Meško" Sele — Vrhe. Delo v njegovem prostem času ga je izjemno veselilo in mu bilo v zadovoljstvo, saj so se okrog njega zbirali mladi gledališčniki, pa tudi nekateri starejši, ki so s svojimi izkušnjami oblikovali Novakov gledališki nazor. Ni bilo dolgo, ko je igravec Novak postal pomočnik režiserja in končno že tudi režiser nekaterih iger, odigranih na Selah in v drugih krajih občine Slovenj Gradec. Svoje sposobnosti je prav tako delil z gledališko skupino v Starem trgu, zlasti v predstavah Deseti brat in Kralj na Betajnovi. Posebej se je angažiral v času 5 in 10 obletnice Meškove smrti, ker se je zavedal kulturnega vpliva in poslanstva Meška Ksaverja, ki ga je le-ta imel na krajane Sela—Vrhe.

Priznanje naj Novaku pomeni vzpodbudo za nadaljnje živo in ustvarjalno delo na kulturnem področju.

OTO VONČINA — je neutruden kulturno-prosvetni delavec v kraju Mislinja. Krajan drugega občinskega središča v občini ga poznajo kot zanesljivega, zavzetega in vedno dobro razpoloženega knjižničarja, saj jim že nad 12-let na volonterski način izposoja knjige, jim svetuje in jih na določen način izobražuje. V preteklosti se je spopadel s prostorskimi problemi, z majhnim številom knjig in z velikim povpraševanjem po knjigah. Od leta 1974 pa so njegovi dolgoletni naporili bili ustrezno nagrajeni, Mislinja je dobila podružnico matične knjižnice Slovenj Gradec in od takrat dalje je tudi delo knjižničarja Vončine nekoliko lažje. On pa ni osredotočen samo na to področje kulturne dejavnosti, veseli ga tudi pevska kultura in sodeluje v Moškem pevskem zboru Mislinja od vsega začetka. Njegov delež kulturnega udejstvovanja je vezan tudi na fotografijo, film in na aktivno delo ob organizaciji vseh večjih kulturnih manifestacij v krajevni skupnosti Mislinja.

Želeli bi, da bi tako zavzeto tov. Vončina deloval tudi vnaprej.

LADISLAV HORVAT — je občan, ki je v zadnjih letih z velikim razumevanjem in s posebno zavzetostjo prispeval k lepši podobi mesta Slovenj Gradec. Obnova Glavnega trga je poglobila njegovo skrb in aktivnost za urejenost okolja, saj se zaveda, da je občina Slovenj Gradec v prejšnjih desetletjih vse premalo storila za ohranitev kulturnih značilnosti, ki so zmeraj pritegovale v našo občino tuje obiskovalce. Delo na tem področju je prav gotovo zahtevno in odgovorno, povezano je z velikimi finančnimi sredstvi, ki so le redkokdaj na razpolago za večje posege na področju stanovanjske kulture. Omeniti moramo, da je tov. Horvat dokazal velik smisel za kulturna vprašanja tudi v času razreševanja prostorskih vprašanj v zvezi z razširitvijo Muzeja ljudske revolucije, sodeloval je pri dokončni povezavi stare galerije z novo galerijo Umetnostnega paviljona in nenazadnje se njegov delež sodelovanja s kulturnimi institucijami odraža tudi pri obnovi poslopja namenjenega za bodočo matično knjižnico v Slovenj Gradcu. Ob naštevanju ne bi smeli spregledati njegovega deleža v času nastajanja Gaja svobode in miru, kakor tudi neposrednega dela v času organizacije znanih likovnih manifestacij občine Slovenj Gradec.

TONE TURIČNIK

KULTURNA PRIZADEVANJA V KRAJEVNI SKUPNOSTI MISLINJA

Krajevna skupnost Mislinja je največja po površini v občini Slovenj Gradec in meri 8242 ha; po podatkih iz leta 1979 šteje 3070 prebivalcev, od katerih jih je 1139 zaposlenih, od tega približno 600 v Velenju. Največji kraj je Mislinja — Šentilj, kjer je tudi sedež krajevne skupnosti. Čeprav je bil včasih kraj gospodarsko močno pomemben — še prejšnje stoletje so tu kovali železo, izdelovali steklo, pozneje se je razvila lesna industrija — Pergerjeva žaga, zaboja in tovarna lepenke — je danes glede na prirodne danosti — veliko zaledje gozdov — gospodarsko dokaj slabo razvit, saj so tu le tri delovne organizacije: Lesna, TOZD žaga in TOZD gozdarstvo Mislinja, ter Toper Celje, TOZD težka športna konfekcija Mislinja. Trgovsko dejavnost organizira podjetje Merx, nekaj je obrtnikov, v Šentilju je osnovna šola, strukturo še dopolnjujejo ambulate zdravstvenega doma Slovenj Gradec, pošta, lekarna. Prav letos naj bi v Šentilju praznovali 150-letnico šole, kajti po nekaterih podatkih je ta delovala že leta 1830, pisani vir pa govori, da so leta 1835 prvič vpisali v zlato knjigo najboljše učence oz. tiste, ki so bili pohvaljeni; 1867 je prvič tak vpis v slovenskem jeziku.

Krajevna skupnost Mislinja pa si hitro utira pot — kljub vsem težavam — iz zaostalosti: marsikaj so že uredili, tudi s samouprispelkom, marsikaj še bodo: možnosti turističnega razvoja ne kaže zanemarjati, na večji gospodarski razcvet računajo v naslednjem srednjeročnem obdobju, saj načrtujejo širitev proizvodnih kapacitet in večje zaposlovanje, za kar se predvsem zavzemata Lesna in Slovenjales, TOZD tovarna meril Slovenj Gradec. Tako bo več sredstev in ljudi, ki bodo delali doma, bodo tudi z večjo naklonjenostjo in pripravljenostjo pomagali razvijati krajevno skupnost. In vsekakor bodo tudi materialne možnosti za razvoj kulturne dejavnosti večje, večja bo spodbuda, pristavlja v razgovoru Tone Gašper, ravnatelj osnovne šole in predsednik skupščine krajevne skupnosti v Mislinji ter neutrudni kulturni delavec — zborovodja, organizator in predsednik izvršnega odbora kulturne skupnosti Slovenj Gradec. In spet poudarja, da bo potrebno vse sile povezati, prizadevanja združevati, pri čemer naj bi pomembno nalogo opravila tudi krajevna skupnost, kajti le tedaj bo napredek očitnejši, delo kvalitetnejše. Ljudje so pripravljeni delati, so pripravljeni žrtvovati tudi lastni dinar — to dokazujejo rezultati obeh uspešnih referendumov — seveda, če je cilj jasn in je rešitev

zastavljenih nalog življenjsko pomembna. In kako je s kulturno dejavnostjo?

Kulturna dejavnost je dokaj razgibana v mislinjski krajevni skupnosti: sega že v predvojni čas, posebej razmahnila pa se je po osvoboditvi. Vse ljubitelje kulture in ustvarjalce ter poustvarjalce združuje kulturno društvo "Svoboda" Mislinja oz. Šentilj, saj že kar prehajata drug v drugega — postajata en sam kraj. Sedež društva je v Šentilju. Pred vojno in po njej je bila zelo delavna godba na pihala, razšla se je pred kakimi desetimi leti. Močno tradicijo ima gledališka dejavnost, trenutno najbolj prizadeven pa je moški pevski zbor, ki šteje 25 članov in v katerem pojejo stari in mladi in delavci in kmetje in intelektualci. Na šoli delujeta dva zbora, oba imata že dvajsetletno tradicijo. Vsi pa so zelo aktivni: v kraju ni prireditve, da ne bi ta ali oni sodeloval, nastopajo na vseh občinskih revijah, in gostujejo, predvsem moški zbor — recimo — na prireditvi Od Pliberka do Traberka, na reviji v Ormožu in še kje; Moški zbor je posnel že nekaj pesmi za oddaje radia Maribor. Najraje prepevajo ljudske in borbene pesmi.

Gledališka sekcija uspešno deluje v zimski sezoni, šteje okoli 40 članov — starih in mladih in tudi v tej sodelujejo ljudje najrazličnejših poklicev. Letno pripravijo 1—2 dramski premieri in nekaj ponovitev, bodisi doma ali v gosteh. Med najuspešnejše nastope vsekakor sodi predstavitev Miklove Zale v sezoni pred 25. leti na prostem: cela dolina je hodila gledat to igro v Šentilju.

Danes je zelo aktivna nova skupina — recitacijska, ki sodeluje na vseh krajevnih proslavah in prireditvah. Večinoma so to študenti, ki študirajo drugod, pa se ob takih priložnostih radi vračajo v domači kraj.

Klubska dejavnost je bila močna pred desetimi leti, zdaj je v ponovnem vzponu, oživljanju. Enako velja za foto-kino klub.

Vsa ta kulturna prizadevanja so osredotočena v Šentilju oz. Mislinji, vsekakor pa bi bilo prav, da bi živi kulturni utrip doživela tudi Dovže in Završe. Nekaj pobud je v obeh krajih, ni pa ljudi, ki bi lahko strokovno izpeljali zastavljene naloge. V Dovžah nimajo niti prostorov, v Završah pa je mogoče kulturne prireditve organizirati le v šoli. Vsi drugi kraji so zaselki z nekaj hišami ali pa obsegajo veliko območje: in tu ni možnosti, da bi razvili kako kulturno delo, čeprav velja poudariti, da je prav tam veliko bralcev, ki prihajajo v prostore knjižnice v Mislinji in si izposojajo knjige.

In kaj načrtujejo v krajevni skupnosti Mislinja v naslednjem srednjeročnem obdobju v kulturnih dejavnostih?

Najbolj jih žuli prostorska stiska. Nekaj sredstev imajo v samoprispevku za obnovo dvorane v Šentilju, vendar ta sodobnim namenom ne ustreza v celoti; zato razmišljajo o večnamenski dvorani in priprave naj bi stekle že v naslednjem srednjeročnem obdobju. Razmišljajo še o prizidku k šoli, kjer bi lahko pridobili nekaj prostorov za delo kulturnih

skupin, predvsem šolskih. Šolska avla bo prav tako v prihodnje s pridom rabila za razstavi prostor, v Završah pa bo žarišče kulturnega delovanja šola; resno razmišljajo o večnamenskem prostoru v Dovžah, bil pa bi med drugim primeren tudi za kulturno delo.

Zelo spodbudna je programska zasnova dela sekcij: razen moškega pevskega zbora bo začel delati še ženski zbor, oba se bosta občasno združevala v mešanega; mladinska zbora bosta delala v takem obsegu kot doslej, enako velja za gledališko dejavnost, medtem ko bodo klubske dejavnosti dali več poudarka. Vsestransko razmišljajo o organizaciji pomembnejše in stalne kulturne prireditve, ki bo povezovala in spodbujala ta hotenja. V najkrajšem času naj bi začel delati dislocirani oddelek glasbene šole. Vsekakor so to velike naloge: toda ob hitrejšem gospodarskem napredku, ki ga načrtujejo, bo tudi te mogoče uresničiti.

Kulturni delavci v Šentilju zelo resno ugotavljajo: če ni strokovnjakov, ni dejavnosti! Prosti čas ljudi je treba usmeriti v fizično rekreacijo in uživanje kulturnih dobrin. Vsekakor se tu srečujejo interesi delavcev, TOZD, krajevne skupnosti — in te interese je potrebno uskladiti in združiti sile in sredstva za realizacijo nalog. Ker imajo pevovodjo, je pevska dejavnost živa in pestra; ljudje nadvse radi sodelujejo. Podobno velja za gledališko skupino. Učitelji z veliko zavzetostjo pomagajo, največ pri organizaciji klubske dejavnosti. Delovne organizacije nimajo organizatorjev kulturnega življenja, imajo pa posluš in odločno podpirajo razvoj kulturnih dejavnosti v krajevni skupnosti. Sploh velja naslednja ugotovitev: sodelovanje med TOZD, krajevno skupnostjo Mislinja in kulturnim društvom je zelo pristno in ustvarjalno in temelji na vsestranskih medsebojnih interesih, odgovornosti ter solidarnosti glede uresničevanja zastavljenih ciljev.

Tako so kulturni programi našli vsestransko podporo delovnih ljudi v krajevni skupnosti, o njih je teklo sprotno dogovarjanje; no, in še zdaj je tako! Toda že razmišljajo o novih pobudah. Krajevna konferenca SZDL Mislinja, ki je lansko leto zelo zavzeto obravnavala to problematiko, predvsem, kako se povezujejo krajevna skupnost, delovne organizacije in društva, je sprožila zamisel, naj bi kulturno društvo organizirali na delegatskem principu, kar pomeni, naj bi člani konference kulturnega društva in sveta kulturnega društva — torej ne več upravnega odbora — bili delegati združenega dela, krajevne skupnosti (po teritorialnem načelu), družbenopolitičnih organizacij in izvajalci, kajti na tak način bo svobodna menjava dela neposredno zaživila, ustvarjalnejše in živo aktualno bo programiranje, realizacija pa širše dogovorjena in odgovorno zastavljena. Tako se bodo v konferenci kakor tudi na svetu oblikovali in soočali interesi, zmoglosti, materialne in organizacijske sposobnosti ter seveda kulturna politika krajevne skupnosti. To je nedvomno nova kvaliteta in tako zastavljena obeta najpozitivnejše rezultate.

In ti bodo ob taki zavzetosti, medsebojni odgovornosti o dogovorjenih nalogah in zainteresiranosti nedvomno še vidnejši in bodo živo posegali v življenje krajevne skupnosti: tudi kot trajnejša pozitivna črta obraza te skupnosti. Posebej še ob močnejši gospodarski rasti. Kajti kdor živi v kraju, tam dela, je z njim živo povezan in s srcem živi zanj! Za kulturno dejavnost pa je to še posebej dragoceno!

ODLIČJA SVOBODE

Peta konferenca ZKO Slovenije je bila v Klubu delegatov v Ljubljani tudi slovesnost, na kateri je Zveza kulturnih organizacij Slovenije podelila 24 zlatih in 22 srebrnih odličij svobode. To odlikovanje so letos podelili že šestič. Doslej je prejelo odličje svobode 257 posameznikov in kulturnih organizacij, ki imajo velike zasluge za kvaliteten razvoj kulturnih dejavnosti.

Letošnje zlato odličje svobode so prejeli: dr. Cene Avguštin, Feliks Bagar, Marjan Benedičič, Jožef Bezjak, Delavska univerza Rogaška Slatina, Tončka Grat, Stane Habe, Milka Hartman, Janko Hočevan, Tončka Kavčič, Peter Kuhar, Ivka Lamut, prof. Peter Likar, Izidor Predan, Cene Preželj, Prosvetno društvo Valentin Vodnik



Igralska skupina KPD "Svoboda" Mislinja — Po igri Miklove Zala

Dolina pri Trstu, Prosvetno društvo Zarja Trnovlje, Jožica in Franc Salobir, Janez Seme, Franc Sihur, Josip Segula, inž. MITJA ŠIPEK, Anton Šolar in Milica Zajic — Breda.

Srebrno odličje svobode so prejeli: EDVARD ANDERLIČ, inž. Stanko Čop, DPD Svoboda France Prešeren Žirovnica — Breznica, Peter Fekonja, MARTINA FRIDL, Štefan Keber, NIKO KOLAR — RUDOLF, Slava Kovačević, Viktorija Krošelj — Šraj, KUD Pošta Maribor, Zdenko Majaron, Vlado Podgoršek, Jožica Purnat, Vladimir Rozman, Edvard Rus, Martin Steblovnik, Anica Šuligoj, TONE TURIČNIK, Mirko Vidrih, Danilo Vodusek, ZOFIJA VOLŠČANŠEK in Štefan Žvižej.

DRAGO POGOREVC

MPZ SVOBODA MISLINJA

Že precej časa je minilo, odkar je med mislinjčani vzniknila ideja po oživitvi kulturne dejavnosti v kraju. Tako smo na željo krajanov, ki radi pojo, 13. maja 1973 ustanovili moški pevski zbor v okviru KD "Svoboda" Mislinja.

Vneto smo pričeli vaditi. Že po štirih skupnih vajah smo se predstavili na občinski reviji pevskih zborov v Podgorju. Takoj nato smo sodelovali še na proslavi ob zaključku občinskega praznika v Mislinji ter ob odkritju spominskih plošč Zdravku Čebularju in Ernestu Prevolniku. Z nastopi smo bili zadovoljni in to nas je spodbudilo k še vztrajnej-

šemu delu. Redno smo vadili, razširili repertoar in se lotevali zmeraj zahtevnejših pesmi. Od Gregorčeve "Okoli hišice" smo napredovali do pesmi, kot so "Dečle, to mi povej", "Na trgu", "Zakaj?" itd. Ker smo potrebovali več tenoristov, smo pritegnili k sodelovanju nekaj novih članov in zbor tako številčno okrepili. Zdaj smo bili pripravljeni tudi za večje in zahtevnejše nastope. Svoje znanje smo pokazali na občinskih revijah, na skupnih koncertih moških pevskih zborov, na področni reviji v Ormožu, na raznih srečanjih, razstavah in prireditvah; revija "Koroška poje", pa je ponesla našo pesem celo čez meje naše domovine, v Pliberk na avstrijsko Koroško.

Na vseh teh nastopih in ob navezavi stikov z močnejšimi pevskeimi zbori iz drugih občin smo se seveda tudi kvalitetno kalili. Stike smo navezali med drugim tudi z moškim pevskim zborom "Vres" s Prevalj. Skupaj s tem zborom smo 24. novembra 1974 imeli svoj prvi koncert v društveni dvorani v Šentilju.

K sodelovanju nas je povabil radio Maribor, kjer smo posneli nekaj pesmi. V letu 1978 smo sodelovali pri snemanju televizijske oddaje "Od vsakega jutra raste dan", peli pa smo še v radijski oddaji "Koncerti iz naših krajev".

Delo pevskega zbora spremljajo tudi težave. Velik problem je — na primer — fluktuacija, saj se je v zboru do sedaj zvrstilo že okoli 50 pevcev; trenutno šteje zbor 26 članov. Doslej je zbor naštudiral preko 60 pesmi — od narodnih, umetnih do borbenih.

Pod umetniškim vodstvom tovariša Toneta Gašperja, ki vodi zbor že od vsega začetka in je najbolj zaslužen za današnjo kvalitetno raven zbora, menimo program še izboljšati in razširiti. Zopet se pripravljamo na snemanje za radio Maribor, verjetno pa se bomo udeležili tudi srečanja pevskih zborov v Šentvidu pri Stični. Imamo še veliko drugih načrtov in želja; uresničiti jih želimo v čim večji meri, da bi tako opravičili svoj obstoj v KD, ki nam pomaga in nas podpira.



MPZ KDP "Svoboda" Mislinja

MALA KRONIKA

Ob izidu trojezične zbirke poezij in grafik "KRAS" Srečka KOSOVELA in Lojzeta SPACALA je bilo 19. decembra 1979 ob 18. uri v dvorani "Aula slovenica" v Celovcu PREDSTAVITVENO SREČANJE, na katerem so poleg predstavnikov obeh založb (DRAVA Celovec — Borovlje in Založništvo tržaškega tiska Trst) sodelovali slikar Lojze Spacal in prevajalci Kosovelove poezije v nemščino in italijanščino Helmut Scharf, Andrej Kokot, Luciano Morandini in Marino Vertovec. Prisotni so bili tudi: avtor spremnega eseja Ciril Zlobec, likovni opremljevalec Klavdij Palčič in urednik zbirke Marko Kravos.

Dne 26. decembra 1979 je v Slovenj Gradcu gostovala znamenita flautistka Irena GRAFENAUER iz Ljubljane. Nastopila je dvakrat, najprej v popoldanskem času za dijake Šolskega centra Slovenj

Gradec in zvečer za odrasle v prostorih Glasbene šole Slovenj Gradec.

V petek, 18. januarja 1980 je bila v Likovnem salonu Ravne na Koroškem otvoritev razstave "LIKOVNO SREČANJE POHORJE — KOZJAK — RADLJE '79". V otvoritvenem programu je sodeloval ženski pevski zbor iz Radelj, ki je predstavil stare slovenske pesmi.

V likovnih prostorih Male galerije v Ljubljani je 29. januarja 1980 odprl samostojno razstavo svojih likovnih del slikar Jože TISNIKAR iz Slovenj Gradca. Ob razstavi je bil natisnjen katalog, v katerem je spremno besedo zapisal Jure Mikuž.

"Vorancevi dnevi '80" so se začeli 1. februarja 1980. Otvoritveno slavnost je izvedel Pihalni orkester ravnskih železarjev, ki je pod vodstvom dirigenta Alojza Lipovnika imel samostojen koncert v športni dvorani Osnovne šole "Prežihov Voranc" na Ravnah na Koroškem.

Dne 5. februarja 1980 je bila v "Auli slovenici" v Celovcu otvoritev razstave kiparskih del prof. Stojana BATIČA iz Ljubljane.

V sredo, 6. februarja 1980 je bila v slavnostni dvorani Mestne hiše v Celovcu Prešernova proslava ob slovenskem kulturnem prazniku, počastila pa je tudi 30-letnico smrti koroškega pisatelja Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca. Slavnostni govornik je bil Drago Druškovič.

Za slovenski kulturni praznik je dolenska galerija v Novem mestu priredila samostojno razstavo del slikarke VIDE SLIVNIKER — BELANTIČ iz Radelj ob Dravi (zdaj prebiva v Ljubljani). Razstava je bila odprta 8. februarja 1980. Ob tej priložnosti je bil natisnjen obsežen in lepo oblikovan prospekt (zloženka), spremno besedo pa je napisal Jure Mikuž.

Kulturni center "Ivan Napotnik" Velenje in Kulturna skupnost Velenje sta v petek, 8. februarja priredila otvoritev pregledne razstave slik slikarja Lajčija PANDURJA (1913 — 1973) v razstavnem prostoru Kulturnega centra "Ivan Napotnik" Velenje.

V Radljah ob Dravi so proslavili slovenski kulturni praznik dne, 8. februarja 1980 v dvorani kulturnega doma s programom sekcij KPD "Milan Zidanšek" iz Radelj in ob tej priliki podelili priznanja zaslužnim kulturnim delavcem. Po proslavi je bila v SALONU ARS otvoritev razstave gvašev in temper Maksa KAVČIČA (1909 — 1973).

Ob 8. februarju je bila v kulturnem domu Prežihov Voranc v Kotljah slavnostna skupščina Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem. Ob tej priložnosti so podelili Voranceve plakete. Zlato plaketo sta prejela: Marija KUHAR in Maks DOLINŠEK. Srebrno plaketo so prejeli: Janez MRDAVŠIČ, Josip KOŠUTA, Bine BEVC in Tone IVARTNIK. Bronasto plaketo so prejeli: Vlado PETRIČ, Marjan BRLOŽNIK, Karel POLANC, Mira WATTL in MKUD "Franci Paradiž" Gimnazija Ravne, Konferenca delegacij za kulturo Železarne Ravne, Komisija za kulturo pri Konferenci OO ZS Železarne Ravne in Gradbeno podjetje KOGRAĐ, TOZD "Stavbenik" Prevalje.

Občinska kulturna skupnost in Občinska zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec sta počastili Prešernov dan dne, 8. februarja v prostorih Umetnostnega paviljona z osrednjo občinsko proslavo in podelitvijo Bernekerjeve nagrade in Bernekerjevih plaket. Nagrado je prejela zaslužna kulturna delavka Mira ANDERLIČ iz Starega trga. Plakete so prejeli: Oto VONČINA iz Mislinje, Franc NOVAK iz Slovenj Gradca, Hilda VAUPOT iz Slovenj Gradca, izredno plaketo pa je prejel Ladislav HORVAT iz Slovenj Gradca.

Knjigarna MK iz Slovenj Gradca je 11. februarja 1980 priredila literarni večer s pesnikom Janezom MENARTOM iz Ljubljane, dobitnikom Prešernove nagrade v letu 1978. Razgovor je povezoval prof. Andrej Makuc, v programu pa so sodelovali učenci Glasbene šole Slovenj Gradec.

Dne, 13. februarja je bil v Športni dovarni osnovne šole Prežihovega Voranca na Ravnah na Koroškem KONCERT Simfoničnega orkestra RTV Ljubljana pod vodstvom dirigenta Sama HUBADA. Solistka je bila RUDA RAVNIK — KOSI.

V kulturnem domu Prežihov Voranc v Kotljah je bil dne 15. februarja izveden KONCERT XIII. PEVSKEGA SREČANJA OD PLIBERKA DO TRA-BERKA. V programu so sodelovali pevski zbori iz Koroške tostran in onstran meje.

Ob 30-letnici Prežihove smrti je uredništvo FUŽINARJA natisnilo posebno številko svojega časopisa posvečeno delu in ustvarjanju Prežihovega Voranca.

JURIJ BOCAK

KOROŠKA GLASBENA JESEN

Zanimiva zamisel slovenjegraške Kulturne skupnosti (ob pomoči Glasbene šole) o uvedbi kontinuiranih koncertov ob začetku vsakoletne sezone uspeva, da bolj skoraj ne bi mogla. Seveda ob pogojih, ki so za Slovenj Gradec in okolico relativno skromni. Ne premoremo "poštene" dvorane, ki bi zares ustrezala sodobnim tovrstnim zahtevam. Tudi iz tega razloga so se organizatorji premišljeno osredotočili na soliste in komorne skupine. Uspelo jim je pridobiti umetnike, ki se v jugoslovanskem in svetovnem merilu uvrščajo v vrh poustvarjalne glasbene umetnosti. To dejstvo je za naše mesto prav gotovo specifično in kaže na neustavljivo voljo do spoznavanja prave umetnosti. To so tudi dokazali naši poslušalci, ki so vsako skladbo na vseh koncertih sprejeli z navdušenjem, ki bi ga poznavalci glasbene umetnosti komajda pričakovali. Treba je reči, da v programu pri vseh nastopajočih ni bilo zaslediti "špekulacije" po efektih cenenege blišča. Nasprotno, sloves kulturne osveščenosti Slovenj Gradca je narekoval umetnikom globoko resen program od renesanse do Bacha in do ekstremnih novitet v glasbenem svetu.

19. oktobra je letos kot prvi nastopil eden vodilnih jugoslovanskih pianistov **Vladimir Krpan** iz Zagreba, ki je dobitnik cele vrste naših in tujih nagrad ter diplom (Rim, Bern, Bratislava, Varšava...). Njegova specialnost je romantika. Tako je zasnoval program tudi pri nas. Poslušali smo Liszta in Chopina, ki sta "dopadljiva" večini ljubiteljev glasbe. Toda Krpan je izbral skladbe, ki so manj izvajane in nam je s tem odprl nov svet teh dveh glasbenih velikanov. Z nekoliko tveganja (igranje na pianinu) je koncertiral najprej v Mislinji za šolsko mladino. Nepričakovan odziv mladih pa je potrdil staro tezo — le resnični umetnik lahko tudi nepoznavalcu vzbudi prava čustvena doživetja. V sproščenem, nevezanem razgovoru z otroki v Mislinji, pa je dodatno prispeval k vzgoji naše mladine. Tega ne nadomesti noben konvencionalen pouk.

Isti večer smo ga poslušali v mali, a nabito polni dvorani Glasbene šole. Zbrano poslušanje in velik aplavz sta potrdila veličino tega mojstra, saj smo mu "izsilili" tudi dodatne skladbe (Chopin). Naslednji dan je isti program izvajal v ljubljanski Filharmoniji, dan kasneje pa snemal ta program za ploščo.

12. novembra smo imeli priliko slišati sam vrh sovjetske reproduktivne umetnosti — znani **godalni kvintet "Lisenko"**. Doživetje, ki bo še dolgo odmevalo v vsakem, ki ga je slišal. Ta ansambel je brez pridržkov vodilni v svetu in samo v čast nam je lahko, da smo ga slišali v našem malem Slovenj Gradcu.

Dopoldanski koncert so poslušali dijaki ŠC in zopet presenetljivo — zahtevali dodatek. Ob tako zahtevni komorni glasbi si za mladino ne moremo želei lepšega. Slišali smo Mozarta, Čajkovskega in zahtevno sodobno skladbo Siljestrova.

Večerni koncert je bil prav tako v sicer akustični, toda drugače neprimerni avli ŠC. O vrhunski kvaliteti ansambla ne bi govorili, saj boljše izvedbe ni moč slišati.

5. decembra pa je v Umetnostnem paviljonu gostoval **Slovenski kvintet trobil**. Čeprav bi nam naziv "slovenski" asociativno lahko vzbujal pomisleke, ostaja dejstvo, da so v Parizu pred nedavnim prejeli prvo nagrado na tekmovanju takih ansamblov. Za nas je posebej zanimiv trobentar Stanko Arnold, doma iz Raven na Koroškem, ki že več let zapored pobira prve nagrade evropskega tekmovanja v Parizu (v kategoriji do 30 let starosti).

Svojestven zvok petih trobil (2 trobenti, rog, pozavna, tuba) je redkejši pojav v glasbenem svetu, čeprav je literature napisane za ta sestav razmeroma veliko. Program pa je bil za poslušalce zanimiv in tudi tu ni manjkalo sproščenega aplavza.

Dne 26. decembra je nastopila mlada flavtistka (22 let) **Irena Grafenauer**. Pridobila si je vzdevek "čudežna flavtistka Evrope". Zares enkrat je njen vzpon do solistke v Münchenskem Državnem orkestru, ki velja kot eden najboljših. Zanimiv je podatek, da se je na to razpisano mesto solista javilo točno 200 kandidatov iz vsega sveta. Toda ona je svojo rano mladost preživela v naši sosesčini — v Mežici.

Grafenauerjeva je pri nas najprej koncertirala za dijake ŠC in z njimi vodila sproščen pogovor o glasbi. Njen ton flavte je dijake osupnil in jim pričaral v kratkem koncertu mnogo lepega.

Zvečer smo jo poslušali v dvorani Glasbene šole in ostali nemočni spričo sugestivnosti njenega doživljanja glasbe, ki ga je prenesla na vse prisotne. Grafenauerjeva je umetnik najvišjega ranga. Spremljala jo je pianistka prof. Mally Gita. Upamo samo, da jo bomo še slišali, čeprav je težko priti do nje.

Ob koncu je treba še reči, da so bili vsi našti koncerti (razen Grafenauerjeve) izvajani tudi na Ravnah na Koroškem ter deloma v Dravogradu. To je bil namreč cilj Koroške glasbene jeseni in nedvomno je bil ta cilj dosežen nad pričakovanji — vsaj pri nas. Vsi koncerti so bili polnoštevilno obiskani in kar je najvažnejše — vse nastope je poslušala tudi mladina. Slišati je bilo sicer nekaj pripomb o preskromni reklami. To "drži" samo za tiste, ki se koncertov ne udeležujejo. Vsi ostali so bili obveščeni o koncertih po radiu in za vse koncerte so bili izobešeni plakati. Obveščenost ni problem. Zares problem pa je primerna dvorana in koncertni klavir, ki ga ni in brez katerega ni mogoče organizirati večjih glasbenih prireditev. Želeti je le, da se Koroška glasbena jesen kontinuirano odvija tudi v bodoče in postane tradicija koroškega kota.

Dosedanje prireditve, ki tečejo že tretje leto so pokazale, da so vredne zanimanja in da so rezultati odlični.



Kvartet Lisenko, SZ

FRANC PEČNIK

UTRINKI

ujel je odpadli list
— kakor bi lovil ravnotežje —
starec ob vodi

na list papirja
je sedel nočni metulj —
kaj naj še dodam!

da bi vsaj kriknil,
ko sem stopil nanj —
neznani cvet!

pod list se skrije
in počaka na večer —
kapljica rose

na pajčevini med travo
si črček suši
ogrinjalo iz rose

ne tako zgodaj,
pikapolonica — ne zaspi,
dan se je komaj začel!

ne gre drugače:
zadihan na poti, že ješ —
tudi kakšno mušico —

med kamenje se je ujela
borova vejica v vodi
in še naprej zeleni

tako utrujen
črčkov glas —
počakal bom do večera

nikoli pokošen
travnik pod goro:
kakšna skrivnost!

FRANČIŠEK JURIČAN

ČLOVEK IN KIČ

Na poteh v vsakodnevnem življenju pogosto trčimo ob predmete, izražanja..., ki porode misel, da so manjvredne vsebine, da nekako, če razmišljamo o umetnosti, ne spadajo v kategorijo lepega. V nas ne izzovejo estetskega ugodja, odbijajo s svojimi zaznamami.

Velikokrat so to vsebine, ki so nam izrazno ali stilno tuje, toda do teh smo še kolikor toliko tolerantni, ponavadi jih odložimo v predale pozabe. Lahko se nam zde manjvredne tudi s čisto kakovostnega vidika, glede na obdelavo vsebine in oblike, glede na proporce, vklopljenost posameznih sestavin, ne samo sozvočje. Največkrat pa so to vsebine o katerih lahko brez pretirane pozornosti, razglabljanja, na prvi pogled avtoritativno trdimo, da so zmazek, plaža, ponaredek, skratka kič.

Strpnost pa je tu odveč! Seveda pa nastopi vprašanje kompendentnosti človeka oz. njegovega nivoja, ko sodi o tem kaj je in kaj ni kič! Da pa se razumemo, za tako arbitražo verjetno ni potrebna prevelika strokovnost.

Za kulturo množične družbe je značilna, ob drugih komponentah, množična potrošnja kulturnih dobrin, komercializacija, bolj reproduktivni karakter kulture, t. im. homogenizacija, in da ne pozabimo, ekspanzija kiča. Gledališča preko TV ekranov prihajajo v goste kar na dom, na plošče so posneti celotni koncerti, z delom Dostojevskega "Bratje Karamazovi" se srečamo na filmskem platnu itd.

Kultura se s svojimi manifestacijami vklaplja v dinamiko trenutka. In ker ni ločena od družbe, je blago, ki ga je mogoče ovrednotiti v denarju. Prihaja do pedelave originalnih del; včasih za uspešne osvežitve, ki originala niso kvalitativno pokvarile, so ga pa, kar je pozitivno, približale širšemu avditoriju. Večkrat pa je efekt negativen, smisel stvaritve je izbrisan, razkrojen, kičast.

Torej, gre za ponaredke originalov, za zamenjave, ki pa večinoma niso adekvatne.

Poenostavljanje in kič sta si zelo blizu, kajti tudi kič je zamenjava, zamenjava za pravo kulturo, ki jo človek potrebuje, je pa nekje na obrobju kulturnega. Zahteva le denar. Asociativnost, umetniški užitek in ekspresivnost pa so odsotne sestavine, če pa že minimalno obstoje, so precej infantilne narave. Dojemanje kiča tudi ni naporno, to pa je glavni namen, saj ljudje v vsej razvejanosti svojih družbenih vlog s polno problemov in težav, za poglobljeni vpogled enostavno nimajo časa oz. vsaj verjamejo v to. Kič pa zahteva le pasivno obliko porabe: kak DR. roman, mimogrede.

Čeprav črpa svoje pogruntacije iz kulturne tradicije je v bistvu povsem odtrgan od nje. Za kič je značilna prav industrijska proizvodnja v serijah. Kič je zveza nesposobnosti in businessa.

Veliko je bilo v tej smeri izrečenega, napisanega. Da se kič ni mogel razviti brez številne publike, je jasno, jasno je tudi, da je izredno prisoten na skoraj vsakem koraku, da ima veliko možnosti zlorabljanja položaja v vseh vejah umetnosti, in da je "ustvarjalec" izredno komercialno donosen.

Ker je kultura v širšem smislu besede družbeno pogojena, nas primer mnogoterih pojavov kičastega v jugoslovanskem prostoru kar malce zaskrbi in preseneti. Posebej, če se zamislimo, da se je kič, kot toliko drugih odklonov v kulturi masovne družbe, razmahnil v kapitalizmu, zdaj pa pridno žanje potrošniške okuse tudi v socialistični skupnosti. Ali gre to pripisati slabosti družbenega trenutka, pomanjkanju smisla za lepo, v odsotnosti osnovnih estetskih prvin?!

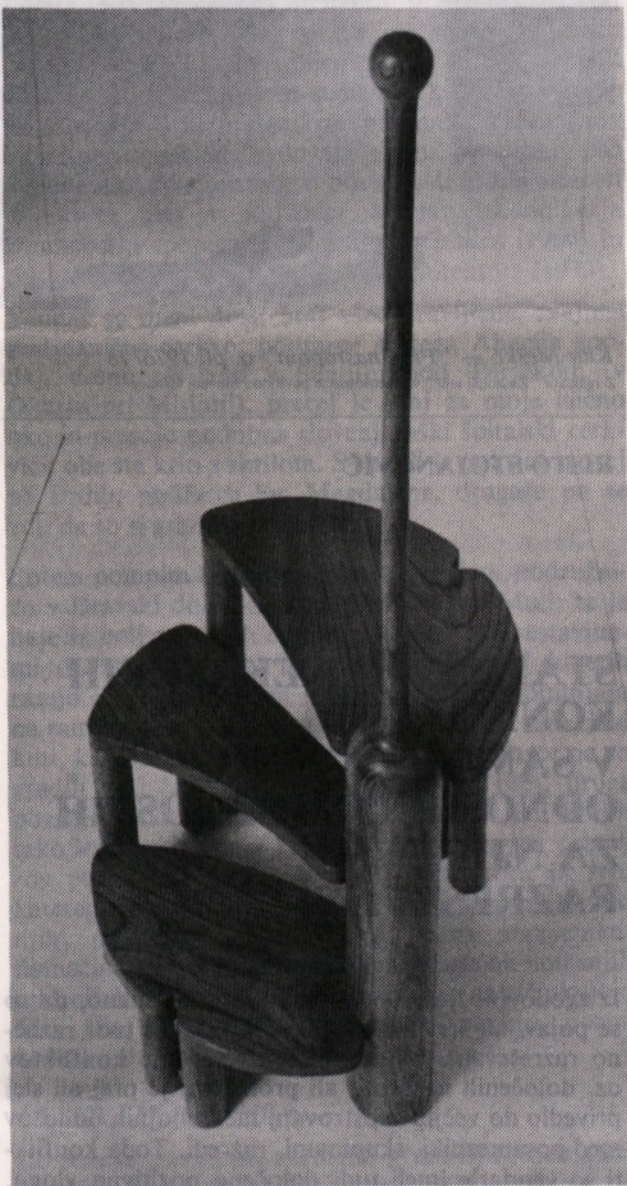
Estetska sodba je reakcija subjekta na lastnost objekta (Kant), in tako je pač zmerom ustrezna nivoju poglobljanja, dojemanja, čustvovanja.

Kič se pojavlja v okoljih, ki so izgubila stike s svojo prvotno kulturo, z izročilom svojega naroda v koreninah, nadomestilo pa so poiskala v lahki in

potrošni kulturi, ki ne zahteva prevelikega naprezanja, občutljivosti.

Mar ni izgubljen stik s svojo tradicijo zaslutiti v kaki slovenski krčmi, ko veseli pevci na ves glas prepevajo o "sladki mali Marijani", le težka pa se najdejo trije, ki bi znali zapeti narodno pesem.

Ko je Greenberg Clement razmišljal o kiču, njegovih proizvajalcih in o okoljih, ki ga konzumirajo, je dokaj negativno ovrednotil ta okolja kar je razumljivo. (Več o tem glej: M. Ilić — Sociologija kulture i umetnosti — BG 1968). Čeravno za potrošnike kiča obstoji tudi opravičilo, vsaj v večini primerov, saj so jim te kulturne vrednote bile vsiljene: novonastalim delavcem, prej kmetom ali vaškemu proletariatu, prišlekom v urbano okolje. Očitati jim, da niso imeli razvitega občutka za vrednotenje, ustreznega kompasa, je odveč in nesmiselno. Kajti lahko je umerjati svojo pot s kompasom po kulturni klimi, ko obvladaš vsaj osnove rokovanja z njim in osnove čitanja, ko si tega vešč, izobražen in informiran o dogajanju v kulturi. Kadar, preprosto, vsaj delno slediš dogajanju v konkretnem prostoru in sodeluješ pri menjavi in porabi kulture. Kar pa ni bilo (in ni) prisotno v slojih, ki v barakah ali stolpnih ali družinskih hišicah žive razpeti med okove zaostale ruralne preprostosti in obenem v zamotanih labirintih mestnega vrveža. V podobnem položaju se nahaja tudi pretežna večina naših zdomcev v tujini, saj se le težka prilagode tuji sredini, ki jim pač nudi, prav po mačehovski, obrobna kulturna zadovoljstva. Spopad prej naštetih možnosti in ljudi je neizogiben, če pa že govorimo o kiču, pa si dlani ob tem drgnej trogovci s plišastimi medvedki.



John Make Peace, Velika Britanija — Stopnice za knjižnico
Z razstave "Za boljši svet" v umetniškem paviljonu Slovenj Gradec

Kjer je največja vrednota denar, se bohoti in razraščata tudi kič. Pa pojdimo samo na kratek ogled vsepovsod vidnih "umetniških umotvorov": po stenah stanovanj slike gracij v svilenih pajčolanah, na zadnjih sedežih avtomobilov ploskajoče opice in še razne blazine kriče-rožnatih barv, škrti in podobne skulpture zrejo z vrhov na novo zgrajenih hiš,... da se ne spuščamo dlje v popačenja čuta za lepo pri občudovalcih kiča in v spremljajoče etične zastranitve, ki nastajajo ob tem.

A kaj spremeniti?! Položaj je prav zares že kičast. Lahko le upravičeno upamo, da je kič pač vezan na določeno zgodovinsko obdobje, ki pa je prehodno in zatorej polno deformacij.

Dejavnost literarnega kluba Slovenj Gradec v letu 1979

Literarni klub Slovenj Gradec združuje 51 rednih članov iz koroškega območja. Pri klubu pa sodeluje še nekaj ustvarjalcev, ki so se preselili v druge kraje po Sloveniji. Literarni klub deluje neprekinjeno že 14 let.

V letu 1979 je bil organizator in soorganizator naslednjih literarnih prireditev:

— Sele—Vrhe (februar): Nastop pisatelja Nika R. Kolarja.

— Slovenj Gradec (februar): Klubski večer članov Literarnega kluba Slovenj Gradec.

— Gradišče (februar): Nastop pisatelja Vladimirja Verdnika na republiškem srečanju pesnikov in pisateljev začetnikov.

— Slovenj Gradec (marec): Literarni večer pisateljev gradbincev Slovenije. Gostje večera so bili Peter Božič, Dore Hvalica, Cvetka Bofulin in Vladimir Verdnik. Nastop je povezoval Niko R. Kolar.

— RTV Ljubljana (maj): Nastop pisatelja Nika R. Kolarja v oddaji "Od vsakega jutra raste dan".

— Slovenj Gradec (maj): Klubski večer članov Literarnega kluba Slovenj Gradec.

— Ravne na Koroškem (maj): Literarno popoldne dijakov Gimnazije. Gosta srečanja sta bila Ivan Minatti in Niko R. Kolar.

— Radlje ob Dravi (junij): II. srečanje pesnikov in pisateljev začetnikov za koroško območje. Sodelovalo je 8 izbranih in nagrajenih avtorjev. Nastop je povezoval Andrej Makuc.

— Slovenj Gradec (junij): Literarni večer članov kluba. Sodelovali so Stanislav Kac, Vladimir Verdnik, Karolina Vujanovič, Janez Pernat in Niko R. Kolar. Razgovor z avtorji je vodil Andrej Makuc.

— Koper (junij): Poletne literarne šole so se udeležili Stanislav Kac, Irma Godec in Niko R. Kolar. Vsi trije udeleženci so brali svoja dela na zaključnem literarnem večeru.

— Slovenj Gradec (junij): Izšla je 1. št. časopisa ODSEVANJA, namenjenega leposlovju in kulturnim vprašanjem.

— Ljubljana (junij): V 1. in 2. št. revije MENTOR so s svojimi prispevki sodelovali tudi člani Literarnega kluba Slovenj Gradec.

— Slovenj Gradec (oktober): Literarni večer v knjigarni MK. Sodelovala sta Leopold Suhodolčan in Mitja Šipek. Razgovor z avtorjem je vodil Tone Turičnik.

— Slovenj Gradec (oktober): Klubski večer članov Literarnega kluba Slovenj Gradec.

— Slovenj Gradec (december): Izšla je 2—3 št. časopisa ODSEVANJA.

— KOROŠKI RADIO Slovenj Gradec (december): Literarna oddaja, v kateri je Andrej Makuc predstavil pesnico Karolino Vujanovič.

dr. BORIS MAJER



III. IDEJNI TOKOVI V KULTURI

5.

Menim, da bi bilo napačno, če bi se Zveza komunistov kot politična organizacija kompaktno opredeljevala za posamezne smeri ali proti njim, še toliko manj pa za tega ali onega posameznika. Estetska razhajanja je treba prepustiti razreševanju v njihovem lastnem prostoru, pri čemer pa morajo biti komunisti navzoči in aktivni — kot ustvarjalci in kot kritiki. Pač pa se mora Zveza komunistov zelo jasno in odločno opredeliti do tistih teženj, stališč in ocen, ki so nezdružljiva s splošno samoupravnou socialistično usmeritvijo naše družbe in ki so hkrati ena pglavitnih ovir tudi za samoupravno konstituiranje kulture same. Bilo bi napačno, če bi si komunisti na področju kulture prizadevali za to, da se uveljavljajo kot posebna grupa nasproti drugim grupam. Pač pa si morajo prizadevati za to, da se bodo uveljavili kot nosilci boja za samoupravne odnose v kulturi, kot nosilci jasno izdelanega programa samoupravnega razvoja kulture in v skladu s tem kot nosilci marksistične teoretične in še posebej estetske misli. Kot taki se morajo komunisti odločno zoperstaviti vsem pojavom grupnih privilegijev ali kakršnegakoli grupnega monopola, idejnega ali materialnega, tudi v svojih lastnih vrstah. Samo tako bodo imeli dovolj močno moralno in idejno-politično hrbtenico za boj proti različnim pojavom destruktivizma in grupnega ekskluzivizma na področju kulture. Mislim, da se mora Zveza komunistov odločno upreti tudi diferenciaciji na mlade in stare, ker meja med naprednim in nazadnjaškim ni nikoli potekala in tudi danes ne poteka med generacijami, temveč znotraj njih. Monopolistične tendence "starih" proti "mladim" in obratno ne izvirajo zgolj iz "menjave generacij", temveč imajo svoje korenine v mnogo globljih socialnih, političnih in ne nazadnje tudi ideoloških razlikah in konfliktih. Kot nosilec samoupravnih tokov v kulturi mora Zveza komunistov nastopati proti zapiranju v generacijske okvire in se zavzeti za diferenciacijo na podlagi stališč, ki jih posamezniki zastopajo (in drugih postopkov), ne pa na podlagi njihove starosti ter formalne pripadnosti posameznim grupacijam. Skratka, Zveza komunistov si mora prizadevati za to, da se podro generacijske pregrade, vendar ne samo deklarativno, temveč tudi dejansko, v konkretni kadrovske politiki.

6.

Komunisti morajo nastopati na področju kulture kot sila, ki združuje in hkrati diferencira. Bilo bi napačno, če bi se pustili zapeljati dogmatičnemu in kakršnemukoli sektaškemu odnosu do kulture in kulturnega ustvarjanja, še posebej v odnosu do te ali one generacije. Prav tako pa bi bilo napačno, če se ne bi brezkompromisno in odločno spopadli s pojmovanji in težnjami, ki so v nasprotju s socialistično in humanistično usmerjenostjo naše družbe. Zato je potrebno, da najprej samo med seboj razčistijo vprašanja in obračunajo z oportunizmom v svojih vrstah. Predvsem pa je potrebno, da nastopijo tako v kulturi kot v širši družbeni javnosti z jasno

izdelanim programom samoupravnega razvoja kulture, da pokažejo na izjemne zgodovinske možnosti, ki se odpirajo kulturi z uvajanjem samoupravnih odnosov ter se odločno spopadejo z vsemi tistimi pojavi, težnjami in ocenami, ki nastopajo kot elementi razrednega pritiska proti samoupravni usmeritvi in socialistični vsebini odnosov in zavesti naše družbe. Samoupravno konstituiranje kulture je sestavni del boja za te odnose, izid tega boja pa je vzajemno soodvisen tako od položaja v kulturi kot od položaja kulture v sklopu celotne družbe. Zveza komunistov se tega zaveda in v skladu s tem opredeljuje svojo politiko.

konec



Klar Meško — "Pred nastopom" o. pl. 1976/78

Z razstave "Za boljši svet" v umetnostnem paviljonu Slovenj Gradec

RISTO STOJANOVIČ

STALIŠČA O NEKATERIH KONFLIKTNIH V SAMOUPRAVNIH ODNOSIH IN MOŽNOSTIH ZA NJIHOVO RAZREŠEVANJE

Iz zgodovine ljudske družbe nam je že znano, da so se pojavljali številni konflikti, ki so bili tudi različno razreševani. Neustrezno razreševanje konfliktov oz. določenih nasprotij ali protislovij je prej ali slej privedlo do večjih zaostrovanj medsebojnih odnosov med posamezniki, skupinami, razredi. Toda konflikti so vendarle imeli tudi določeno pozitivno vlogo, saj so v bistvu nakazali področja problemov, vzrokov, ob tem pa so nakazali tudi poti za njihovo razreševanje. Skratka, družbene odnose so peljali v nove kvalitete.

Socialistična družbena revolucija pri nas je z uvajanjem samoupravljanja na vseh področjih družbenega življenja dobila svojo originalno podobo revolucionarne družbene prakse. Toda določena dejstva nam kažejo, da je spreminjanje odnosov v proizvodnji in v oblikah naše družbene zavesti trajnejši proces in nikakor ni le stvar trenutka. Zato samoupravljanje nikakor ne smemo razumeti statično, marveč izključno kot trajen proces. Njegov cilj je osvoboditev človeka in družbe kakršnekoli prevlade. Uresničevanje samoupravljanja poteka v naši družbi tudi ob premagovanju, razreševanju in preseganju določenih protislovij. Nekatera izmed teh so dediščina

starih razrednih odnosov, druga so zopet trajnejše narave, nekatera pa poraja sam razvoj samoupravnih odnosov. Ena izmed osrednjih prvin v samoupravljanju je tudi odprava hierarhičnosti, t.j. vseh osnov, ki delavce delijo na nadrejene in podrejene, tiste, ki ukazujejo, in na tiste, ki izvajajo. Zato se morajo namesto hierarhično nadrejenih in podrejenih še bolj kot so se doslej, oblikovati odnosi popolnoma enakopravnih proizvajalcev, sodelavcev v procesu dela, ki skupno urejajo vsa vprašanja v zvezi z delom v delovni organizaciji in izven nje. Vse to pa zahteva vrsto nadaljnjih kvalitativnih sprememb v obstoječih odnosih. Hkrati je treba graditi nove odnose, z novimi metodami razreševati morebitne spore, trenja, skratka, konflikte, ki so objektivno ali subjektivno še prisotni v naših samoupravnih odnosih. Potemtakem je ena izmed temeljnih nalog socialističnega samoupravljanja ta, da zavestno premaguje ostanke prejšnjega družbenega reda, kajti kolikor se to načelo ne spoštuje, se lahko zgodi, da pride do zastojev v nadaljnjem razvoju socialističnega samoupravljanja. Torej, ob velikanskih uspehih, ki jih dosegamo na vseh področjih našega samoupravnega življenja in dela, se srečujemo še z določenimi odmiki, omahovanji, konflikti itd. Dosedanje izkušnje pri uresničevanju samoupravljanja nam že nudijo tudi to, da lahko še bolj kompleksno pristopimo k spoznavanju in proučevanju določenih vprašanj tudi v zvezi s konflikti, ki so se porajali v naši samoupravni družbi, saj dosednji delni pristopi k proučevanju tudi takih pojavov praksi niso bili ustrezno vrednoteni. V znanstvenih študijah, obstoječi literaturi, raziskavah itd. lahko danes zasledimo določene konfliktne pojave, kjer so hkrati nakazane tudi nekatere možnosti za njihovo raziskovanje, vendar je treba poudariti tudi to, da raznoteri konfliktni pojavi znanstveno še niso kompleksno obdelani. Tudi na tem področju je potrebno ne le opozarjati, ampak predvsem znanstveno analitično pristopiti k proučevanju, skratka, potrebno jih je temeljito pretresti. Čeprav še ni tako, pa vendar lahko na osnovi dosedanjih raziskav izluščimo določene značilnosti bistvenih konfliktov, ki so se porajali ob razvoju samoupravljanja v delovnih organizacijah in širše.

Na osnovi določenih pokazovalcev lahko govorimo o individualnih in kolektivnih sporih. Po vsebini jih lahko delimo na spore v zvezi z delovnimi razmerji, osebnimi dohodki itd. Protestne ustavitve dela ("štrajki", stavke, prekinitve dela) so le ena izmed oblik kolektivnih sporov, ki se pojavljajo ponavadi med dvema grupacijama znotraj delovne organizacije, včasih pa na relaciji delovna organizacija — širša družbena skupnost. Ob tem je treba poudariti tudi to, da ne smemo enačiti protestne ustavitve dela s klasičnim "štrajkom", saj je značilnost tega predvsem v tem, da so delavci v kapitalizmu poleg ostre zahteve za zvišanje mezde, odpravo izkoriščanja, zahtevali tudi spremembo družbenega reda, t.j. odpravo kapitalizma.

Druge oblike kolektivnih sporov so npr. lahko tudi skupinski odstopi skupinske izključitve, kolektivni odpoklic samoupravnih organov, vodilnih delavcev, prepri med skupinami (tabori), obstoj neformalnih grupacij (opozicije), zavestno zmanjševanje ritma dela in podobno. Te oblike so politično manj pompozne, na vzbujajo "viharjev", s tem pa ni rečeno, da tudi taki konflikti ne puščajo posledic. Glede na to, da je protestna ustavitev dela eden izmed najširših in najglobljih konfliktov, je prav, da omenimo nekaj stališč o tem. Na osnovi dosedanjih raziskav je zelo težko odgovoriti na vprašanje, ali njihovo število v naši samoupravni družbi raste ali pada.

Protestne ustavitve dela so prisotne od l. 1958, ko se je to prvič zgodilo v Trbovljah. Vzroki so lahko različni: neurejeni medsebojni odnosi (nedemokracija, nesamoupravni odnosi), nizki osebni dohodki, neustrezni odnosi med vodilnimi in drugimi delavci, velik razkorak med obljubljenim in realiziranim, zastarela tehnologija in neustrezna organizacija dela itd. Povodi, ki so lahko tudi vzroki, so v glavnem osebni dohodki, ker so delavci več pričakovali, kot dobili, napačno obračunani osebni dohodki, spori med delavci in delovodji (mojstri), neobveščenost, napačna obveščenost, objava novih pravilnikov, samoupravnih sporazumov, norm, zaključnih računov itd. Toda tudi ob tem ni lahko konkretno odgovoriti, kateri povodi ali vzroki so bili odločilni, saj so protestne ustavitve dela bile v delovnih organizaci-

jah z absolutno nizkimi osebnimi dohodki in tudi v delovnih organizacijah, kjer osebni dohodki niso bili absolutno nizki. Hkrati so se protestne ustavitve dela pojavljale ne le v delovnih organizacijah, kjer sta tehnologija in organizacija že zastareli, ampak tudi tam, kjer sta moderni. Prav tako je težko ugotoviti, ali demokratični odnosi v OZD, TOZD itd. bolj zavirajo ali pospešujejo izbruhe protestne ustavitve dela. V nekaterih študijah o teh vprašanjih so mnenja dokaj različna. Vsekakor je pričakovati, da bo manjša verjetnost, da pride do protestne ustavitve dela v delovnih organizacijah, kjer so samoupravni odnosi na ustreznem, zaželenem nivoju. Zato je potrebno, da se vsak problem, ki je prisoten v OZD, TOZD itd. z vso pozornostjo spremlja, se sproti in učinkovito ter z ustreznimi humanimi metodami razrešuje. Nikakor pa ne bi smeli čakati, da se problemi nakopičijo in da jih šele potem razrešujemo. Hkrati je nevarno tudi to, da na prisotne probleme večkrat lakonsko izjavljamo: "Kaj moremo, se bo že nekako uredilo..." ipd. Ob tem, ko so bili nekateri konflikti imenovani oz. naštet, se postavlja vprašanje, kako jih razreševati. Vprašanje je kompleksno in zahteva temeljit odgovor. Konkretni odgovore je treba iskati v konkretni delovni sredini. Skratka "pravih" receptov oz. rešitev ni lahko in enostavno najti. Za le-te je potreben študijski pristop, nestrokovne in enostranske ocene lahko stanje še poslabšajo.

Teorija samoupravljanja predvideva "mirno" razreševanje različnih interesov in konfliktov, če do teh pride. Dileme so seveda prisotne, toda vedno je treba težiti za tem, da bi v danem trenutku in prostoru našli za različne konflikte najboljše možne rešitve. Hkrati se postavlja tudi vprašanje, koliko in kako se v problematiko vključujemo, ali teorije ni mogoče vedno ustrezno praktično izvesti, ali ne zmoremo, da bi nastale konflikte ustrezno reševali. Nekatere prvine so po mnenju naših raziskovalcev na področju samoupravljanja nujne, da jih upoštevamo, da ne bi prišlo do konfliktnih situacij. Tudi ob tem vprašanju se bomo nekoliko pomudili.

se nadaljuje

DRAGO DRUŠKOVIČ — ROK ARIH

USTVARJALCI OBROBNE KRAJINE

Pred leti sem hotel narisati v zemljevid domače krajine kopico znamenj, označitev krajev, kjer so se rodili in kjer so se ohranili spomini nanje — tostran ali onstran gore (Uršlje, Urške), spomini na bolj vidne ustvarjalce — pa mi to ni šlo prav od rok. Zmeraj je prišlo pač kaj vmes, pa naj bo že to samo pomislek, da bi preveč podlegel krajinarstvu ali da se mi bo stvar sama med pisanjem spremenila v domačiji izletniški vodič po štajerskem in koroškem obrobju naše domovine; dostikrat je prevladoval dvom, da ne bom mogel v prgišče zajeti čiste, prave studenčnice.

Spet sem se zaustavljal ob seznamu imen, pa pomislil, da slikarjevega dela in tudi kiparjevega in pa graditeljevega ni lahko predstaviti z besedo; prav tako to velja za glasbenika. V domišljijem svetu so si stale nasproti različne dobe in ljudje v njih. Motila sta me tudi različna narodenost in spreminjasta človekova narava.

KRAJINA, koroško-štajerska mejna krajina

Še sama krajina, ki mi pomeni predvsem kulturni prostor in ki ga pač po svoje oblikujejo ljudje, prostor sam pa spet deluje nanje — se mi je sama oglašala kot posebno vprašanje (ne uporabljam izraza regija). Nisem se omejeval niti s katastrskimi ali drugimi občinami niti po starodavnih razmejitvah med deželama, na Štajersko in Koroško. Dr. Sušnik uporablja "Koroška krajina in njeni ljudje" (1970); obsegla naj bi tudi Mislinjsko in Dravsko dolino do Radelj.

GORA, imenovana Uršlja ali Urška gora se mi je prikazovala vsakokrat v drugi silueti, če sem zrl s Prežihovega vrha, takrat s svojo katedralsko steno; če sem gledal nanjo zdolaj iz mesteca, se je ob njej raztegoval v široki grbi Kozji hrbet; takšna je videti tudi še z Brd, izpred Krivčeve kmetije in drugih pohorskih pobočij, drugačna pa bo, če se človek prevlači čez mislinjski klanec.

Oviralo me je tudi, da sem še sam tako naravnan, da ne bi mogel napisati nič npr.: o kiparjevem — Franca Bernekarja — rojstnem kraju, če se ne bi sam povzpел na Brneško sedlo. Tudi ne o glasbeniku — Hugo Wolfu; rodil se je dve hiši naprej od mojega rojstnega doma, če ne bi poslušal in poznal nekaj njegovih pesmi (čeprav tovrstnih samospevov posebej nimam rad). Važnejše je tudi, kako smo lahko sploh sprejemali in prevzemali njegovo osebnost in stvaritve v novejših dneh. Jasno je, da so razsežnosti tega sprejemanja zelo različne.

Če se povrnem spet h Gori, ki je daleč najbolj vidna. Že zdavnaj (17. stoletje) so sezidali na njenem vrhu prav okorno svetišče, bojda v slogu gorske gotike; tudi meni se zdi takšen pri svetišču čakati zvonik. O tej cerkvi piše Emilijan Cevc (Slovenska umetnost, 1967), da so jo "spočeli in zidali kmetje". Franc Sušnik pa opisuje, kako je hodil na goro Tomaž Hren: "ad montem sive Pleshiviz", ko je blagoslavljal posamezne oltarje in zvonik še posebej, in poslal stavbnega mojstra Domina Abundija (1614), ki je prizidal zvonik.

STARI GRAD

Potem je tukaj tik nad mestecem še stari grad. Naj mi bo oproščeno, da nisem nič vedel v svojih otroških letih o njegovi imenitnosti, ko smo se pod Gradom ali na njegovem samem vrhu šli "ravbarje in žandarje", in ni tistikrat pritegnilo razen prav imenitnega pregleda položaja gradu vse drugo pač nobene moje pozornosti; o posebnosti in imenitnosti te stavbe glej v knjižnici Marjana Zadnikarja Umetnostni spomeniki Slovenjega Gradca (1966) in pri Ivanu Komelju v delu Gotska arhitektura (1973).

Vendar so meni dosti bolj všeč pravljice, majhne podružnične cerkve, podfarce svetega Ahacija spodaj, desno ob cesti v Šentilju pod Turjakom (v Okarju pri Mislinji), precej je vsaj za moje laično oko in presojo podobna slovenjgraški špitalski cerkvi; obe sta kriti s skrilom. S škodli je pokrita zgoraj na Brdih, podfarca Sv. Magdalene, drugače pa se zdi, da so si gradnje podobne.

Potem pomnim še eno podobno cerkvico, podružnico v Dravski dolini-Šentjanž na Spodnji Muti; ta je baje iz bolj zgodnjih časov z romanskimi sestavinami (9. stoletje). Vsa ta siva svetišča, pri katerih rasejo iz njihovih streh strešni stolpiči, spominjajo na samotarskega, puščavniškega menišča v sivo rjavi kuti, kakršne so slikali romantiki. Te podfarce pa so gradili vsaj že v 15. stoletju, nekatere prej, druge pozneje. Malokaj so stavbarji posadili v teh krajih tako lepo usklajeno v krajino. Mogoče je teh primerov podeželske gotike še več v tem kotu in sem katerega izmed njih spregledal. Nekaj sem prebiral o njih, pa nisem našel nikjer imena stavbenika, domačina ali tujca. Le Ivan Komelj piše ob notranjih upornikih pri cerkvi svetega duha, da učinkujejo le-ti kot sestavni del stene "...kakršno pozna koroška ali koroško vplivna arhitektura."

ANDREJ IZ OTTINGA

Ko sem se ustavil pri neznanih graditeljih, domačih, kmečkih katedral in pri slovenjgraški podfarci sv. Duha — naj pri slikarstvu začnem še z njeno severno steno, ki je poslikana s Pasijonom (prizori iz Kristusovega življenja). Naslikal jih je mojster Andrej iz bavarskega Ottinga. Kakor pravijo izvedenci, se uvrščajo te freske med najpomembnejše spomenike našega srednjeveškega stenskega slikarstva.

V mojih zgodnjih otroških časih, pa tudi še kasneje, je bila ta špitalska cerkvica dostikrat zaklenjena, zaprta. Njen ugled je spet porasel v novejših časih (restavracija 1963. do 1964. in novo kritje pred nekaj leti).

MIHAEL IN JANEZ ANDREJ STRAUSS

Spet sem se znašel v zadregi in bi kmalu pozabil na župnijsko cerkev sv. Elizabete z gotsko zasnovo, pa še pomembnejšo zaradi vsega, kar je pridobila kasneje. Pomembna je predvsem zaradi bogate za-

kladnice baročnih predmetov; le nekaj mojih bližnjih srečanj z njimi naj omenim.

Ne vem, če je moj spomin pravičen in sploh človeški spomin dovolj za pričevanje za tisto, s čimer se je človek srečal pred mnogimi leti. Najbrž vse tisto prikrivajo premnoge plasti raznih vtisov, pomešane z izrodki domišljije in še marsičesa, kar lahko porodi možganska skorja; vzrok rahlo poapnenje. Ker pa ne gre za opise pomembnih splošnodružbenih zaznav ali za tiste, ki bi se dotikali intimnejših območij drugih oseb, mislim, da moje spominjanje ne more biti nikomur v škodo.



Franc Mihael Strauss — Sv. Elizabeta, 1732 mestna župna cerkev v Slovenj Gradcu

KRSTNI KAMEN

Vsekakor so me krstili pri marmornem krstnem kamnu (umetnostni zgodovinarji navajajo letnico 1643 za namestitev tega baročnega predmeta); ne vem seveda, kako sem se obnašal pri svojem krstu.

PODOBA SVETE ELIZABETE

Ko sem doraščal, sem kasneje dostikrat upiral oči, bolj zvedavo kakor pobožno, v sveto Elizabeto na glavnem oltarju. Ker me verska čustva niso dosti prevzemala, sem iskal opore v veliki oljni podobi farne patrone, ki jo je naslikal Mihael Strauss (1732). On in njegov sin Janez Andrej sta segala s svojimi slikami v kraje zunaj deželnih meja (Zadnikar, Slovenj Gradec). Bolj kot rahlo zamegljeni Elizabetin pogled darovalke (v eni roki drži hlebec, v drugi nekaj podobnega kolaču ali pa novcu), sem se zaustavljal pri obdarovancih, beračih s čudno zaobrnjenimi očmi, v valovitih oblačilih. Nič kaj več in bolj imenitnega ne pomnim iz tistih dni. (Naključje pač je pripeljalo dosti pozneje do pisma dr. Štefke Cobelj (1974), ki je za 300-letnico Franca Mihaela Straussa napisala članek in ga mi poslala kot uredniku Naših razgledov; vpraševala je po objavi, ker smo zakasnili z njo, in res je članek izšel šele v februarju naslednjega leta. Pa ne, da bi ne cenil obeh Straussov; skušnja pa mi pravi, da se dostikrat zavleče kaj takšnega pri časopisu.

JANEZ JURIJ MERSI

Če pa sem se znašel še kot otrok pred baročno prižnico, sem gledal gor na sv. Elijo, ki vozi še dan-

danes na divjajoči vpregi med pozlačenimi, valujočimi lesenimi zublji. Baje je to delo Janeza Jurija Mersija, stvaritelja sv. Veronike — na enem izmed oltarjev — ženskega lika, ki mi je v tistih prvih časih bil všeč; motilo me je le, da ima okoli vratu preveč tesno zavezano ruto. O Mersiju piše nek današnji poročevalec (1979), da ima robusten izraz; njegovi kipi da imajo nekaj robatega na sebi. Za sv. Veroniko tega ne bi rekel.

MIHAEL SCOBL

Galerija likovnih stvarjalcev pa se še pomnoži z Mihaelom Skoblom, ki se naslikal za južni oltar sv. Katarino (1638). Omenil sem že Janeza Jurija Mersija (1725 — 1788).

Seveda bi lahko umetnostni zgodovinarji, in so deloma to že tudi storili, o umetnostnih spomenikih mojega rojstnega kraja povedali kaj več. Želel bi predvsem, da bi kdo kaj natančnega povedal o štirih ali petih podružničnih cerkvicah, kritih s skriljem in skodli. Prav pa bo, da ne bi pozabili na **zaklade** v Slovenjem Gradcu, če bi še kdaj pripravili resnično lepo knjigo, ki obseže vso Slovenijo.

Sicer pa moram priznati, da sem se najprej tem krajem že zgodaj odtujil, že, ko sem hodil v gimnazijo, najbrž pa je bilo to bolj zvezano s tegobami mladostnika, kakor da bi bilo to zares.

FRANC BERNEKER

Tako že dolgo dolgo ne živim več v "mestecu pod gorami" (po Mešku). Vsak dan pa se napotim pri svojem sprehodu v ljubljanski Tivoli mimo spomenika; nekaj časa njegove podobe nisem več ugledal. Toliko je bilo vsega tistega, kar so morali opraviti graditelji mostov, ko so prestavljali cesto in progo in so pripravili podvoz tukaj pri Moderni galeriji. S tiste strani, od koder pač pridem, je komaj opazna skulptura strogega, bradatega moža z dolgimi lasmi v gladko vlti halji, kakor ga je za nas ustvaril, sklesal Bernekerjev Franček, kip resnega moža. Od samega početka naj bi se tako kipar-ustvarjalec kakor tudi Primož Trubar, ki ga je upodobil, lotevala resne naloge. Upodobljeni je skušal pripraviti svoje ljudi do posebne vrste samopotrjevanja z abecednikom in katekizmom. Drugi, kipar, je prvega upodobil, kako se krčevito naslanja in drži v rokah knjigo, prvo v slovenščini natisnjeno.

Malokdo vé za tega prvega imenitnega slovenskega kiparja, Franca Bernekerja (1874 — 1930), o katerem pravi Alenka Glazar, da ga premalo poznamo. Njegovi življenjepisi (objavljeni v Koroškem fužinarju, 1972) pripovedujejo o trpki poti bajtarskega otroka, ki tudi še potem, ko je že dokazal svojo umetniško stvarjalno moč, ni imel priložnosti za uresničevanje svojih kiparskih stvaritev; v malem mestecu so v novjšem času ustanovili po njem imenovano spodbudno nagrado za kulturne delavce.

JANEZ PAVEL JEŠENAK

Med paberkovanjem za tistim, s čimer se ti kraji in ljudje posebej izkažejo, pa sem naletel na dva moža. Prvega je posebej pohvalil že škof Anton Martin — Janeza Pavla Ješenaka (1755 — 1827) iz Slovenj Gradca, duhovnika in narodnega gospodarstvenika, vzgojitelja, ki je napisal "Bukve za pomoč inu prid kmetom potrebne...". Poskušal se je tudi s koristnimi pregovori, kakršen je tale drobci: "... kdor oblake ogleduje, ta ne žanje". (Koroški fužinar, 1975).

LEČNIK, po domače UHNET, kmetovalec v Selah

Drugi je bil Jurij Lečnik na Vrheh. O njem je bilo tudi nekaj zgodnjega, natisnjeno v "Pravem Slovincu", 1. Kozoperska (= oktobra) 1849. leta in se glasi:

Slovenci, posnemajte!

Nidavno, kar so "Novice" pisale, kako bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti. Vsak prijatelj naroda je ta sostavk gotovo z velikim in resničnim veseljem bral in goreče želel, da bi se soseske pred ko pred tacim naprav v svojo korist lotile. Upati je, da bodo besede imenovaniga sostavka med Slovenci na rodovitno zemljo padle in da se bodo soseske ena memo druge skušale, bukvarnice napraviti.

Iz nekiga sela blizu Slovenjiga Gradca na Štajerskim zvemo ravno, de tam nekaj taciga že obstoji. Sploh pa moramo našim štajerskim bratam čast dati, da se v vsakim ozeru veliko bolj goreče domorodce kažejo, kakor marsikje. V omenjenim selu namreč živi 60 let star moč, z imenom Juri Lečnik, pri katerim se vsako nedeljo in vsak praznik kmetje shajajo, da slovenske časopise berejo ali pa jih brati poslušajo. Gospod Juri Lečnik ima vse slovenske časopise in če se bodo želje "Novic" spolnile, bo blagi starček med začetniki naprave za omiko in podučevanje naroda gotovo na prvem mestu stal. — Slovenci, posnemajte ga! Čas in dobiček bota le vas same zadela!"

ANTON BREZOVNIK

V tistih zgodnjih časih, ko so slovenjegraški purgarji vedeli le za Windischgraz, in še tisti "windisch" jim je hodil narobe, se je v Starem trgu rodil mladinski pisatelj pa politik Anton Brezovnik (1853 — 1923).

HUGO WOLF — jezni romantik

V mestecu pa je ugledal svet nemški skladatelj Hugo Wolf (1860 — 1903). O njem je ob njegovi rojstni stoletnici napisala ljubeznivo opomnjenje Prennerjeva Ljuba (Naši razgledi). O tem, kako se je šolal in likal — od očeta, usnjara z glasbenimi željami, naprej do let njegovega velikega komponiranja, stvarjanje glasbe na besedila nemških romantikov in

klasikov, Kleista in Goetheja, pa še španskih, italijanskih in še posebej Michelangelovih pesmi. Pa še to je opozorila Ljuba, kako je prof. dr. Gojmir Krek ugotovil v svojem članku (Novi akordi, 1911), "da so imele njegove prelepe pesmi nadih domače popevke iz naših krajev". Nekaj podobnega — o vplivu pokrajine — omenja tudi Joseph Marx (avstrijski glasbenik).

Vendar zame je bilo posebno odkritje, da se je stari oče glasbenikove matere, ki se je pisala Nussbaumer, pisal še Orehovnik in da je bil rojen v Mojstrani. Tudi po očetovi strani je menda mogoče poiskati slovenske prednike; na to je opozoril (v Koroškem fužinarju) tudi že zgodovinar Josip Mravljak (rojen v Vuzenici, 1852 — 1953), ki je precej raziskovanj posvetil preteklosti zgodovine krajev, o katerih pripovedujem. Seveda pa sem izbral podatek iz novejšega monografskega dela Erika Werba, Hugo Wolf oder Der zornige Romantiker (= ali jezni romantik). Le dvoje naj tukaj še omenim — da so že otroka vzgajali h glasbi in to v našem malem mestecu, rekel bi že kar prenapeto, spodbujajoče: za domači koncert so ga oblekli v kostimček po Mozartu (1866); tako pač navaja avtor monografije — vzgajali so genija — v mestecu pod gorami.

Drugo, kar sem izbral iz monografije — da so med okupacijo pri nas (1943) ustanovili Wolfov muzej, z nekaj izvirnimi dokumenti, ki da so ob koncu vojne in naši robotosti pri osvoboditvi prišli v zgubo; najbrže res. Le z dodatkom, da sem bil sam deležen, ko so gestapovci pred menoj, pometali s polic moje in drugih slovenjegradičanov slovenske knjige in jih poteptali; to se je zgodilo najprej (1941).

Vendar pa so že pred leti (1974) v cerkvi Sv. Duha prepevali na koncertu Scholae cantorum tudi pevci iz sosednje dežele in države, menda pesmi iz Italijanske pesmarice, medtem ko domuje v nekdanji Wolfovi hiši danes srednja glasbena šola. Še nekaj: neki francoski glasbeni zgodovinar ga imenuje "musicien maudit" (= prekleti glasbenik) in res je preživel precej nesrečno življenje in dodobra spoznal osamljenost in revščino.

Odvečno bi bilo razpravljati, v koliko bolj ali manj se je glasbenik, ki so ga pri njegovih vzponih in padcih prizadevale mnoge tegobe, zunanje in notranje narave, glasbenik, potomec mojstranskih Orehovnikov, ki je kasneje postajal plakat slovenstvu neprijaznega nemštva v našem okolišu, zavestno sploh ustavljal ob tej dilemi; vsekakor je imel v šentpavelski gimnaziji slab red iz slovenščine.

NARODNE ČITALNICE

Dve leti po komponistovi smrti pa so v mestecu svečano odprli Narodno čitalnico (1905), in če sežem onstran Gore — so kmalu zatem (1908) pri Toneju v Kotlah slovenski možje odprli tudi javno čitalnico.

STRIC JAKOB VREČKO

Razumljivo, da so se povsod v teh krajih, v mestecih in trgih, hudo vznemirili purgarji. O tem se je v naši družini ohranilo celo nekaj sporočil in nič ne bo čudnega, če dopisnik v *Štajercu* (pronemško usmerjenem časniku za Slovence) označuje mojega strica Jakoba Vrečka in mojega očeta, "da sta nesreči za naše mesto". In sklene: "Sporazumljenje med obema narodnostima je šlo rakom žvižgat in polžem pet, odkar sta ta dva šuntarja semkaj privandrala." (1912). Dandanes je to komaj omembe vredno.

ERNST GOLL

Prav nasproti mojega doma, najbrž, ker do podrobnosti tega nisem še pregledal, je ugledal svet pesnik Ernst Goll (1887 — 1912); končal je kot študent graške univerze s samomorom. Postumno je izšla njegova zbirka čiste lirike, kakor jo označujejo literarni kritiki "Im bitteren Menschenland" (V grenki človekovi deželi). Po duhu da je bil ta nemški pesnik soroden komponistu Wolfu in da so spet odzvanjali v njem domači kraji, a — temačno, temačno seveda. Kar naprej si dopovedujem, da si moram njegovo zbirko temeljiteje ogledati.

PREŽIHOV VORANC

Onstran Gore prav na vznožju, v Kotu torej, je začel svoje samorastno življenje Kuharjev Lovrenc — Prežihov Voranc (1893 — 1950), najemniški sin in je s strahom kmalu — ko je zapustil dvorazrednico pričakoval domačega prijatelja Zofke Kvedrove in



Slovenj Gradec



Obredna figura plemena Yoruba, Nigerija — Iz stalne Tretjakove zbirke afriške umetnosti — umetnostni paviljon Slovenj Gradec

dočakal objavo svoje prve črtice o pijančevi smrti (Petkov Cenc, 1909). Skrbno je prebiral uredniško listnico in menda skušal slediti njenim nasvetom; ustvaril je resnično svoj univerzum, zakoličen v srenji pod Goro, pravi panoptikum kmečkega slovenskega sveta. Napil se je v dobršni meri iz studenca naše krajine, odšel v svet in v drugo s svojim pisanjem in sporočili presegel vse tisto, kar smo poznali dotlej. Kot politični organizator se je med dvajsetimi in tridesetimi leti oglašal včasih v mojem rojstnem kraju sobojevniku iz prve svetovne vojne, pri Puncarju, sam pa sem kot gimnazist kolportiral ves navdušen (1939) njegov plebiscitni roman — Požganico. Šele po vojni je naključje doprineslo, da sem ga na njegovo povabilo obiskal na Prežihovem vrhu, tam, kjer pač je domoval svoja zadnja leta.

Z njim vred smo zrl izpred hiše tja proti Gori, ki je bila v tistem poletnem dnevu jasno risana s svojim strmim severnim obrazom, in v glavnem molčali. Ko smo odhajali, nas je takrat že bolni mož pohvalil, da nismo silili vanj z vprašanji. "Še pridite," je rekel in se zagledal za nami.

KOTNIKI

Prežih se je v zgodnjih letih, pa tudi še kasneje srečeval s Kotniki iz Dobrij, največ z dr. Francem (1882 — 1955), narodopiscem, ki mu je oskrbel tudi obilo gradnje za roman **Pristrak**. V Parizu se je celo sešel, po naključju menda s Frančevim bratom, profesorjem Jankom; po vojni pa je dosti sodeloval z Benom Kotnikom (1894 do 1967). Če bi šlo za označitev na zemljevidu, so to pri vseh naštetih Dobrije. Bena omenjam, ker je bil v nekem pomenu tudi pravi kronist krajev v Ravnah, seveda tudi že dejaven politični delavec.

Kakor skušam vnašati zvezdice na zemljevid in se ustavljati ob ljudeh in krajih, tako se mi ponekod v kakšnem kraju nakopiči več imen. Srečal pa sem se tudi z zadrego, da ljudje odhajajo iz rojstnega kraja, se mu včasih tudi odtujijo, ne po lastni krivdi, pač zaradi daljav in razmer.

DR. FRANC SUŠNIK

Med tistimi, ki so ostali, naj omenim dr. Franca Sušnika (Leše, 1898) in tisto, kar se mi je z njim v zvezi posebej vtisnilo v spomin — na prvo srečanje z njim. Najprej me je nekaj hipov mirno motril, pa vprašal: "Ste Korošec?" V zadregi sem odgovoril: "Sem z one strani Gore." — Vem, da sem takrat

pomislil na regionalizem. Tedaj sem zaslišal: "Saj ste naš, tak, kakršen pač ste..." — In regionalizem kot zavest iz časov predindustrijskih družb? O njem mislim, da smo se mu Slovenci prilagajali, ko nas je prizadeval v svoji najslabši varianti — kot provincializem. Vendar kaj pa vse tisto, kar je v neki krajini in so tudi iz nje rojeva kot nekaj podobnega kakor studenec. Prav pri Sušnikovem zajemanju domače studenčnice je to moč opaziti. Od narečnega besedja naprej. Videti je, da tega ne kaže puščati v nemar. Takole mi je npr. razlagal (1969) imena in domače besede: "Najprej popravek naglasa v zadnjem pismu!" Prav je: "Vúhnet, pri Vúhnetu, Vúhneča (domačija)"... in tako naprej. Ob moji napačni razlagi besede "obežati", pa mi je napisal v pisemcu: "Ti le kr strica obeži, da ti bo do déva prpomav."

JAKOB SOKLIČ

Ko tako sledim ohranjenim drobcem, dostikrat napisanim z njihovo roko, postanem pri razglednici, ki mi jo je napisal pokojni mestni župnik Jakob Soklič. Vpraševal sem ga, kaj sta se pogovarjala s Prežihom o dogodkih v našem mestu 1848. leta. Takrat sem mu poslal tudi svoje Krokije, kjer sem v enem izmed njih — v Baronici — opisal prizor dražbe na gradu Buchenstein, hkrati omenil tudi njega kot slikovitega slovenjegraškega zbiralca umetnin. Takole se mi je oglasil: "Sem že skoro vse prebral — zanimivo. Tako prihaja stari župnik že parkrat v literaturo." Lahko bi v umetniško zbiralni vnemi tega moža in tudi o njegovi popularizaciji ustvarjalcev v domačem okolju napisal kaj več.

BOGDAN ŽOLNIR IN FRANC TRETJAK

Pri zbiralcih in muzealcih naj omenim Bogdana Žolnirja, ki je obiskal menda vse bajte, grape, prehodil vse stezice v bližnji in daljni okolici, da je nabral obilje spominskih predmetov iz narodnoosvobodilnih časov; ta čas piše tudi knjigo o narodnoosvobodilnih bojih v vzhodnem koroškem predelu.

Med tistimi, ki jih je zaneslo v svet, pa kaže omeniti Tretjakovega Francija — dolga leta je preživel v Afriki — in prav tako zbral kopico predmetov tamkajšnih kultur; najdemo jih razstavljene v posebnih sobah Umetnostnega paviljona.

LJUBA PRENNER

Vendar se moram vrniti k Ljubi Prennerjevi (1906 — 1977), pisateljici, celo prvega slovenskega "krimiča", neznanega storilca, storilca v malem mestecu. S trpkostjo preberem v njenem pismu (1966): "Napisala sem komedijo o razvezah, ki se imenuje Gordijski voz in s katero sedaj krošnjaram okrog gledališč..." Rojena je bila na Fari pri Prevaljah, živela pa skoraj več v Ljubljani, čeprav se je čutila Slovenjegraščanka.

Moj seznam se je pomnožil, pa četudi bom marsikoga spustil, že zaradi tega, ker nisem zmogel vseh zajeti — pa ne zaradi malomarnosti ali osebnega motiva ali celo podcenjevanja.

GUSTL KUCHAR

Kot Hotuljec in Vorančev brat mi je Gustl (1906 — 1964) na samem začetku pri urejevanju Prežihovih zbranih spisov povedal marsikaj in rad pomagal. Menda je s svojo izvirno zasnovo Koroškega fužinarja ubral pravo pot, zasnoval pravo razmerje med fabriško problematiko železarjev v sodobnosti, ob hkratnem zbiranju vsega, kar so ljudje ustvarjali v preteklosti.

FRAN KSAVER MEŠKO (1874 — 1964)

Na sredi poti med mestecem, kjer sem se rodil, in Kotljami, na vrhu in mejni točki dveh nekdanjih dežel — Koroške in Štajerske, prav na samem prevalu zgoraj je vasica Sele, revna farca. Tja je prišel po prvi svetovni vojni (1921), ko je moral bežati pred koroškimi šovinisti, pisatelj Fran Ksaver Meško; odtlej je svoje življenje z izjemo izгона v drugi svetovni vojni preživel v naših krajih. Pomnim ga iz taboriščne Brestanice (1941). Še prej sem vedel zanj, ker so me domači podučili, da je to slovenski pisatelj in da ga moram pozdravljati. Odtlej sem še dolgo enačil zunanjo pisateljevo podobo s podobo pisateljev sploh. Kot srednješolec sem ga skupaj s študenti domačih krajev obiskal na Selah (1940), zbirali smo nekakšen odbor za postavitve Prešernovega spomenika v našem mestecu.

GUSTI STRIDSBERG

Po prvi svetovni vojni (1918) se je preselila na graščinico Hartenstein nad Dobravo (Turiška vas) gospa Gusti Stridsberg (takrat še Jirko), ki se je potrudila, da se je naučila slovenščine in zatem izobrazila prevajala dela Ivana Cankarja. Posvetila se je časnikařstvu in postala pisateljica. Takole mi je napisala v svojem pismu: "Sama o sebi naj povem... Vzgojili so me na Dunaju. Mati je imela nekaj francoske krvi. Naredila sem državni izpit, ki mi je dajal pravico profesorja na srednji šoli. Zmerom sem bila upornica in čutila odpor do razrednih odnosov, v katerih sem doraščala. Sklenila sem, da se osvobodim slehernega izkoriščanja in da si bom sama služila kruh..." (1967). Po drugi svetovni vojni je želela, da bi ob poletjih obiskovala kraj, kjer so se ji prikupili v preteklosti tudi ljudje; graščinica je med vojno pogorela. Želela si je zgraditi skromno letno hiško, nihče pa ji na njeno pismo ni odgovoril. Njen biografski roman, Mojih pet življenj, je pridobil, kolikor vem, precej bralcev; preveden pa je v več jezikov.

JOŽE LAMPRET

V dijaških letih sem ob počitnicah z bratom nekajkrat obiskal tudi šmiklavškega župnika Jožeta Lampreta (1903 — 1969), ki je zaradi svoje socialno-revolucionarne usmerjenosti — podpisal je tudi kmečko delavski manifest (1939) — v tistih časih delal lavantinskemu škofu težave. Napisal je obtožujočo analizo o položaju pohorskih kamnosekov v Dejanju. Šmiklavška fara je bila hudo borna in z bratom sva ga zmeraj našla pri katerem izmed poljskih opravil, ki so jih drugod pri farah opravljali hlapci — pri oranju, kidanju in trošenju gnoja na njivi in tako naprej.

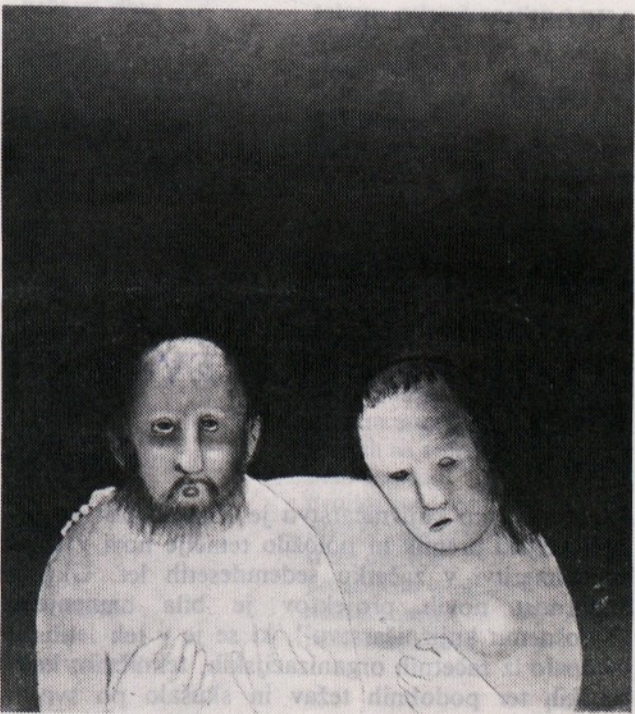
FRANJO GOLOB

Iz tistih časov pomnim še lep album lesorezov — Nmač črč Izaro (1938) slikarja Franja Goloba (1913 — 1941). Rodil se je na Prevaljah, končal je pod streli osvajačev. Po vojni sem večkrat občudoval pri Ivu Skrlavniku na občinski skupščini velikovo Frančkovo olje — Popovega Terca.

JANEZ GRADIŠNIK

Tudi na Prevaljah se je rodil moj mladostni prijatelj Janez Gradišnik (1917), pisatelj, prevajalec Joycevega Uliksa, edinstvenega prevajalskega napora, pa Musilovega Moža brez posebnosti, pa neponovljivega Hemingwayevega romana. — Komu zvonil. V tistih zgodnjih časih mi je ponudil marsikatero knjigo v branje in me navadil, da sem svoja gimnazijska leta redno obiskoval čitalnico mariborske študijske knjižnice.

V novejšem času, ko še obiskujem koroško-štajersko mejno krajino, se je tam marsikaj spremenilo — na bolje. Kraji so pridobili mnoge kulturne ustanove: ravenško gimnazijo, študijsko knjižnico, Umetnostni paviljon v Slovenj Gradcu, likovni salon na Ravnah, pa spet muzej NOB v Slovenj Gradcu in še marsikaj; pomnožilo se je število ustvarjalcev.



Jože Tisnikar — Prvi ljudje, olje, 1971

SREDNJI IN MLAJŠI ROD USTVARJALCEV

Na Muti se je rodil Karel Pečko (1920), slikar in organizator slovenjegraškega likovnega življenja; z drugo dejavnostjo je daleč posegel v svet. Ta širni svet je presenetil slikar Jože Tisnikar iz Slovenj Gradca (1928), čeprav s temnimi podobami bitij, ki žive med življenjem in smrtjo; pa tudi Anton Repnik (Muta, 1935) z jirsi in bavhi, s posebej izraznim upodabljanjem kmečkega sveta; oba moža nista videla slikarske akademije. Z Loma nad Mežico je doma Herman Vogel (1941) pesnik in esejist. Ves okoliš mesteca in krajine pa je dobil z Marjanom Kolarjem (Slovenj Gradec, 1933) pisateljskega kronista; na Prevaljah pa je začel pisati Leopold Suhodolčan (1928). Kasneje se je oglašil zraven s tenkočutnimi zapisi o otroških doživetjih v Utrujenem otroštvu Janez Mrdavšič, za njim inženir Mitja Šipek, kulturni delavec (1926) z monografsko podobo svojega rojstnega kraja Šentanela (1979). V Koroškem fužinarju namenja pozornost sprotne dogajanju in vsemu tistemu, kar ne kaže pozabljati še Rok Gorenšek iz Kotelj in Ajnžik: Ivo Dretnik s Tolstega vrha. Tudi v mestecu izdajajo časopis v njem najdemo nova imena (Tone Turičnik, Niko Kolar, Marjan Pungartnik). Najbrž bi kazalo vsaj omeniti ljudske pesnike in bukovnike, po katerih je znana predvsem Koroška, vsaj Antona Lesičnika iz Selovca (1836 — 1915).

ČEBULARJEV ZDRAVKO

Kadar se pripeljemo po cesti sem od Velenja, mimo Doliča in čez Mislinjski klanec, se spomnim Zdravka. Tudi, če obiščem prijatelja Janeza, zdaj po domače Spodnjega Smonkarja zgoraj v Šentilju nad Valdekom, kjer je na stara leta začel z ovčarstvom. Blizu nad njim je Zgornji Smonkar, lepo v kmečkem slogu iz lesa rezljana domačija, nekaj več kakor bajta; bo skoraj hiša. Služila bi lahko za zgled gradbeniku, arhitektu, tudi nekdaš last Zdravkove družine.

Na jesen se drobnica lepo pase in z Janezom ogledujeva domačijo v lesu, pa se domisliva, kakšne vse hiše, ki ne gredo prav v našo krajino, zdaj tod okoli povsod gradijo. "Zavarovati bi jo bilo treba," reče Janez. "Leseno hišo — domačijo ali kar vso krajino?" ga vprašam.

Na Zdravka naletim tudi še pri Treh žeblih na Pohorju, na granitno kocko v gozdu, tam, kjer so ga našli, prestreljenega borca Pohorskega bataljona. Pomnim, nisva bila glasbenika, a sva vendar skupaj igrala v majhnih dijaških orkestrih zabavno glasbo pri plesnih dijaških vajah ali v delavskih društvih — v Vzajemnosti na Pobrežju v mariborskem predmestju. Zdravko je včasih zaigral vmes na svojo harmoniko Čmrljev let, zahtevno skladbico; to je posebej naštudiral za odmor. Ne vem, kaj bi Zdravko danes počel, če bi ostal pri življenju, ko je šla čez nas ujma. Vendar naj ga vpišem sem med spisek stvarjalcev, kakor sodijo sem tudi vsi drugi njemu enaki z isto usodo. **Stvarjali so prostor za poznejše stvarjanje drugih.**

MIROSLAV OSOJNIK

O NALOGAH
IN ORGANIZIRANOSTI
SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNIH
KNJIŽNIC

Jugoslovansko knjižničarstvo je doseglo bistven organizacijski premik in položilo temelje novi vsebinski usmeritvi v začetku sedemdesetih let. Glavna pozornost novih projektov je bila namenjena "splošnemu knjižničarstvu", ki se je v teh letih že izklopalo iz začetnih organizacijskih, tehničnih, kadrovskih ter podobnih težav in skušalo po svojih najboljših močeh zaživeti polno in dejavno, ter, kar je najvažnejše, prilagodilo se je sodobnim potrebam naše družbe.

V Sloveniji smo se odločili za enoten tip "splošnoizobraževalne knjižnice" (SIK), ki smo jo tako tudi poimenovali. Pri tem knjižničnem tipu ni razlik med mestnimi, krajevnimi, vaškimi knjižnicami ter knjižnicami v najmanjših zaselkih. Sem sodijo tudi nekdanje študijske knjižnice, ki pa imajo glede na to, da zbirajo domoznanski fond svojih območij, hranijo in oskrbujejo posebne zbirke ipd., še posebne naloge, ki lahko zajemajo tudi širše področje od občinskega okvira. Osnovna celica tako zasnovane mreže splošnoizobraževalnih knjižnic pa je s tako usmeritvijo postala *občinska matična knjižnica z izdelano mrežo svojega območja*.

Vse javne knjižnice so demokratične ustanove za vzgojo, kulturo in izobraževanje ter opravljajo dejavnost posebnega družbenega pomena; poklicane so vzbujati željo po knjigi! Strokovnjaki ocenjujejo, da so prav javne knjižnice tiste ustanove, ki naj bi imele vodilno vlogo pri širjenju dobre ter potrebne knjige, pri razvijanju kulture branja, osebnostnega izpopolnjevanja, izobraževanja ter razvedrila ljudi. Poseben družbeni pomen knjižnične dejavnosti je potemtakem zaokrožen v prej naštetih osnovnih nalogah, iz katerih morajo izhajati kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni programi dejavnosti vseh slovenskih knjižnic.

Leta 1980 je zadnje leto tega srednjeročnega obdobja, zato bomo tudi knjižnični delavci morali narediti kakovosten in količinski obračun našega dela v obdobju 1976 — 1980, hkrati pa že načrtno, smiselno, realno in obvezujoče zastaviti in sprejeti nov srednjeročni program, ki bo zavezoval naše delo v letih 1981 — 1985. Ta program bo moral biti skladen z družbeno dogovorjenimi izhodišči za sodobno organizacijo slovenskega knjižničarstva, ki jih predstavlja "Konceptcija razvoja knjižničarstva v Sloveniji" (1971) in bo moral na principih moderne knjižnične poslovanja omogočiti univerzalno dostopnost ter odprtost knjižničnega gradiva na tak način, da bo prisotnost knjige-nosilke izobraževanja v naši družbi res izražena s polno močjo in pomenom. Da bi lahko čimbolj natančno zastavili programe in jih tudi uspešno izvajali, bomo morali upoštevati tale osnovna vodila in naloge:

I. Vse občinske matične knjižnice bodo morale (če še niso) čimprej izdelati mrežo splošnoizobraževalnih knjižnic in izposojevališč svojega področja.

II. Ta mreža naj bo izdelana po takem principu, da bo v njej imela vsaka krajevna skupnost svojo splošnoizobraževalno knjižnico z lastnim fondom, s svojimi izposojevališči pa bo segla do vsakega, tudi najmanjšega zaselka v občini.

III. S takó izdelano mrežo bo izpolnjena težnja, da bodo knjige enakomerno prisotne na terenu po vsem področju, ki ga zaobjema občina.

IV. Vse splošnoizobraževalne knjižnice naj bodo organizirane po načelih sodobnega knjižničnega poslovanja s prostim pristopom in neomejeno izposojno na dom.

V. Kjer ni ustreznih prostorov, ki jih zahtevajo standardi in dejanske potrebe, bomo morali knjižnični delavci zastaviti vse moči, da bomo pravočasno uveljavili svoja stališča, ko bodo odločali o gradnjah ali o adaptacijah šol, kulturnih domov in podobnih objektov družbenega standarda, ki se bodo gradili iz sredstev samoprispjevka.

VI. Naša stalna skrb bo morala biti ta, da bomo do konca leta 1980 dosegli predvideno temeljno zalogo dveh knjig na prebivalca v občini.

VII. Intenzivno bomo morali sodelovati pri oblikovanju novih zakonov, ki se posredno ali neposredno tičejo knjižnične dejavnosti.

VIII. In ne navsezadnje: naša poglobljena skrb naj bi bila tudi ta, da bi vsaj v naslednjem srednjeročnem obdobju uspeli zagotoviti primerno strokovno usposabljanje in štipendiranje knjižničnih delavcev.

Namesto sklepa se bomo zavezali, da bomo vsa naša prizadevanja v letu 1980 in v naslednjem srednjeročnem obdobju namenili izključno *bralcu* — uporabniku našega knjižničnega gradiva. Najbolj važna in hkrati tudi najzahtevnejša naloga knjižničnih delavcev je brez dvoma *vzgoja bralca*. Učinek te

vzgoje ne sme biti samo formalen, začeti se mora že pri najmlajših članih naše družbe, pri potencialnih bralcih — otrocih v vzgojnovarstvenih zavodih, in se nadaljevati pri osnovnošolski ter srednješolski mladini. Tako naj bi se postopoma vse splošnoizobraževalne knjižnice v občini v okviru svoje celovite dejavnosti opredelile na dve pomembni področji: — na *delo z mladim bralcem* in na *delo z odraslim bralcem*. Obe obliki nosita s seboj številne, večinoma že dosedaj uveljavljene naloge, ki pa jih bomo morali še bolj doreči, dodelati ter še bolj vztrajno in intenzivno izvajati.

S tako usmeritvijo bo široko zasnovana dejavnost splošnoizobraževalnih knjižnic v koroški krajini gotovo dosegla svoj cilj: — vzbudila bo še pristnejšo željo po knjigi in hkrati upravičila družbeno skrb in prioriteto, ki je v zadnjem času namenjena knjigi in knjižničarstvu.

KOVAČ DUNDA — TATJANA

*Luna se je zajedla
v gladek pesek ob rečni poseki.
Zadnje ženske stopinje bleščijo
kot beli galebi, ki si odpočivajo,
kot drobna okenca, ki so zaprta v grob.*

*Z visokimi skoki se bližajo horde.
Vlažen veter lepi klice
in jih žene brez speva v prepad.
Nadišavljeno perjanico vržem ob tla:
v ognju čutim lilije, ki ogleenijo,
drevo, ki obupava,
pokrajino, ki jo grabi pozaba.*

*Obrzdam konja in razširim razgaljene roke.
Naj ustavim naslado požigalcev,
naj zavrnem ukaze tujega moža.
Luna se je zajedla v opalno matico,
v ogrlico mater vulkanskega dóma.*

*Temno je še nedozorelo jutro,
iz goste trave
že kovinski zven prebuja.
Tolkač osvaja jato preletelih ptic,
z ostro željo vlada:
gládi jih v bleščeč trebuh posode.*

*S prvim soncem se bo dvignil preko reke
in s prvo zvezdo bo odpeljal nevesto
daleč proč od vodnjaka njenih pozlačenih staršev.
Očaral jo bo z odbleski živih ptic.*

*In šla bo plesoč ob ognjih,
skoz obroč svatovskih bakel,
v rdeče bakrene svite.
In sledila bo stremečemu rodu,
ki se od vedno hrani s pticami,
a ni nikoli nobene ptice pobil.*

*Pod zakritim obrazom
neskončno možnosti.
O, belo žensko telo v beli rjuhi!
Orožje bom zakopal v sipino
in si rdečo rožo vrezal v dlan.
In sedel bom k njeni mizi.*

*Pridi, mehka, z vonjem orhidej,
da preživiva čas strastne barve.
Pridi, čvrsta, z močjo odločitve,
da preizkusim svojo zapeljivost.*

*Odcvetela je tvoja vabljava širina, reka,
naplavil bom tukaj, v vitke korenine mangrove.
Moram se biti s svojim morjem,
dokler belega platna ne dvignem na breg.
Orlovsko breme mi razodeva mojo nemoč.*

JAMES THURBER

NOČ, KO SE JE POJAVIL DUH

Duh, ki se je pojavil v naši hiši 17. novembra 1915, je povzročil tako zmedo, da mi je bilo žal, da ga nisem pustil strašiti in odšel spat.

Okrog četrť čez eno zjutraj so se zaslišali koraki. Mama in brat Herman sta spala vsak v svoji sobi v zgornjem nadstropju, stari oče pa na podstrešju. Ravno sem stopil iz kopalne kadi in se obrisal z brisačo, ko sem zaslišal hitre korake okrog mize v jedilnici. Luč iz kopalnice je osvetljevala stopnice, ki so se spuščale v jedilnico, vendar mize nisem videl. Koraki okrog mize so se nadaljevali. Najprej sem pomislil, da hodi moj stari oče ali moj brat Roy, ki smo ga pričakovali, da pride domov iz Indianapolisa, nato pa sem domneval, da je vlomilec. Šele kasneje mi je prišlo na misel, da je bil to duh.

Koraki so se nadaljevali še kakšne tri minute, potem pa sem po prstih odšel v Hermanovo sobo. "Psst!" sem zašepetal in ga stresel. "Au", je dejal z brezupnim glasom — vedno je slutil, da se mu bo ponoči nekaj pripetilo. "Nekaj se dogaja v pritličju!" sem rekel. Vstal je in mi sledil do vrha stopnišča. Skupaj sva poslušala, vendar nisva slišala ničesar. Koraki so prenehali. Herman me je preplašeno pogledal: imel sem namreč samo brisačo okrog pasu. Hotel je iti nazaj v posteljo, toda zgrabil sem ga za roko. "Nekaj je v pritličju!" sem rekel. Koraki so se ponovili.

Obkrožili so mizo v jedilnici in se zaslišali na stopnicah v najini bližini. Luč je še vedno blede osvetljevala hodnik, toda videla nisva nikogar; slišala sva le korake. Herman je planil v svojo sobo in zaloputnil vrata, jaz pa sem zaloputnil vrata na vrhu stopnišča. Čez minuto, ki je trajala zelo dolgo, sem jih zopet počasi odprl. Nikogar ni bilo videti. Vse je bilo tiho.

Treskanje vrat je prebudilo mamo. Pogledala je iz svoje sobe. "Kaj neki počnete, dečki?" je vprašala. Herman je

nervozno prišel iz svoje sobe. "Nič", je dejal skrivnostno, njegov obraz je bil svetlozelene barve. "Kaj pomeni vse to letanje v pritličju?" je dejala mama. Torej je tudi ona slišala korake! Samo pogledala sva jo. "Vlomilci!" je zakričala. Poskušal sem jo pomiriti in oditi v pritličje.

"Pridi, Herman", sem rekel. "Ostal bom z mamo", je odvrnil. "Zelo je razburjena". "Da mi nihče od vaju ne napravi koraka", je dejala mama. "Poklicali bomo policijo."

Ker je bil telefon v pritličju, nisem razumel, kako bomo poklicali policijo — niti nisem želel policije — toda mama je napravila eno izmed svojih hitrih presenetljivih odločitev. Naglo je odprla okno svoje sobe, ki je bilo obrnjeno proti oknom sosedove hiše, pobrala čevlje in ga vrgla naravnost skozi okno preko ozkega prostora, ki je ločeval obe hiši. Steklo je zažvenketalo v spalnici kjer sta bila upokojeni mož z imenom Bodwell in njegova žena.

Bilo je okrog dve zjutraj. Noč je bila brez meseca, črni oblaki so lebdeli nizko na nebu. Bodwell je bil takoj pri oknu, zelo je bil besen. "Prodala bova hišo in se vrnila v Peorio" je dejala gospa Bodwell. Šele čez nekaj časa si je mama "opomogla" od Bodwellovih. "Vlomilci!" je zakričala. "Vlomilci v hiši!" Herman in jaz se ji nisva upala povedati, da to niso bili vlomilci, temveč duhovi, ker se je še celo bolj bala duhov kot vlomilcev. Bodwell je najprej mislil, da so vlomilci v njegovi hiši, toda končno se je pomiril in poklical policijo. Ko je Bodwell izginil z okna, je mati hotela vreči še drugi čevlji skozi okno, pa ne zato, ker bi bilo to še potrebno, ampak zato, ker ji je, kot je kasneje pojasnila, metanje čevlja ugajalo. Preprečil sem ji to namero.

Kmalu so prispeli stražniki. Fordov avtomobil jih je bil poln, dva sta bila na motornih kolesih, v patrolnem avtu jih je bilo približno osem, tudi nekaj novinarjev je bilo poleg. Začeli so tolči na naša vhodna vrata. Električne svetilke so osvetljevale stene, dvorišče, prehod med našo in Bodwellovo hišo. "Odprite!" je zakričal glas. "Mi smo iz policijske centrale!" Hotel sem iti dol in jim odpreti, toda mama ni hotela slišati o tem. "Do smrti se boš prehladil". Ponovno sem ovil brisačo okrog sebe. Končno so stražniki uprli ramena v naša močna vhodna vrata in jih zlomili. Z električnimi svetilkami (baterijami) so svetili po vsej dnevni sobi in v jedilnico, na hodnik. Dobili so me, ko sem stal zvit v brisačo na vrhu stopnic. Močan stražnik je skočil k meni. "Kdo si ti?", je vprašal. "Stanujem tukaj" sem odvrnil. "Kaj pa je, ali ti je vroče?" je vprašal. Dejansko je bilo hladno. Odšel sem v svojo sobo in si oblekel hlače. "Kaj počneš tu?" je vprašal. "Stanujem tukaj" sem dejal.

Neki stražnik je povedal mami: "Niti sledu o kakšnem človeku, gospa. Moral se je izmuzniti — kakšen je bil videti?" "Bila sta dva ali trije" je dejala mama. Kričali so vsepovsod in loputali z vrati. "Nenavadno", je dejal stražnik.

V pritličju smo slišali ropotanje ostalih stražnikov. Stražniki so bili vsepovsod, vrata so bila odprta, predali so bili odprti, zavesa na oknih so bile spuščene, pohištvo prevrnjeno. Pol ducata stražnikov je prišlo iz teme pred vežo v gornjem nadstropju. Začeli so temeljito preiskovati nadstropje: povlekli so postelje proč od sten, obleke iz omar, kovčke in škatle iz polic. Eden izmed njih je našel stare Ronove citre. "Poglej sem, Joe" je dejal, ko je zaigral nanje. Stražnik, ki se je imenoval Joe, jih je vzel v roke.

"Kaj je to?" me je vprašal. "To so stare citre na katerih je običajno spal naš prašiček", sem dejal. Bilo je res, da je mali prašiček, ki smo ga nekoč imeli, vedno spal na citrah, vendar tega ne bi smel reči. Joe in še nek drug stražnik sta me dolgo časa gledala. Položila sta citre nazaj na polico.

"Niti sledu o ničemer", je dejal stražnik, ki je prvi govoril z mamo. "Ta mož", je razložil ostalim in položil prst name, "je bil nag. Zdi se mi, da je gospa histerična". Vsi so prikimali, toda rekli niso ničesar, samo gledali so vame. V tišini smo slišali škripanje na podstrešju. Stari oče se je probral v posteljitelji. "Kaj se dogaja?" je vprašal Joe. Pet ali šest stražnikov je planilo na podstrešna vrata še predno sem lahko razložil, za kaj se gre. Spoznal sem, da bi bilo slabo, če bi nepričakovano planil na starega očeta. Bil je namreč ravno v obdobju, ko je verjel, da so se možje generala Meada začeli umikati pred napadom Stonewalla Jacksona. (Meade in Stonewall Jackson sta bila generala v ameriški državljanski vojni 1861 — 1865).

Ko sem prišel na podstrešje, je bila tam precejšnja zmeda. Stari oče je očitno prišel do zaključka, da so stražniki dejansko bežali pred Meadovo armado in so se poskušali skriti na njegovem podstrešju. Skočil je iz postelje — oblečen v dolgo nočno haljo, nočno čepico in usnjen jopič. Stražniki so morali takoj spoznati, da ogorčeni belolasi stari stanuje v hiši, toda ni jim bilo namenjeno, da bi to povedali. "Nazaj, vi strahopetni psi!" je zakričal stari oče. "Nazaj v bojno vrsto, vi prekleta strahopetna čreda!" Udaril je po glavi stražnika, ki je našel Ronove citre. Ostali stražniki so se hitro umaknili, toda ne dovolj hitro, tako da je stari oče prijel Zitherovo pištolo in ustrelil. Dim je napolnil podstrešje. Stražnik je prekel in položil roko na svojo ramo. Končno smo nekako prišli v pritličje in zaklenili vrata pred starim možem. Ustrelil je še enkrat ali dvakrat v temo in se nato vrnil v posteljo. "To je bil stari oče", sem razložil Joeju. "Misli, da bežite iz vojske". "Bi rekel", je dejal Joe.

Stražniki niso hoteli oditi ne da bi dobili v roke še koga drugega razen starega očeta; noč je bila velik poraz zanje. Poleg tega jim očitno ni ugajala "situacija"; nekaj je bilo videti — in lahko sem razumel njihovo stališče — ponarejeno. Ponovno so začeli raziskovati zadevo. Novinar je prišel k meni. Oblekel sem eno izmed maminih bluz, ker nisem mogel najti ničesar drugega. Novinar me je pogledal z mešanico sumničjenja in zanimanja. "Kaj za vraga pa se dogaja tu?" je vprašal. Odločil sem se, da bom odkrit z

DUŠAN LESKOVAR

GLASBENE SLIKE

katedrala

ansambel
romantičnih
sanjskih
pesnikov
pluje
na prozornih
modrih
jadrih
blaženih
zvokov
v zavetju
temačne
katedrale
minevajo
ure
zdrobljenega
jutra
žarki
bele
svetlobe
lomijo
proste
smehljaje

nedolžni utrinki

vesolje
omamlja
objem
toplina
resnice
solza
neodločnosti
svetloba
združi telesi
iskri
nedolžnosti
potopljeni
srci
sevanje
tvojih
pojmov
dojamem
jih
v
zrnih
drobnega
peska
je ključ
dvojine

tišina

modra
tišina
sonce
je
zakrilo
neviden
dotik
toplina
bližine
je
izginila
prikradel
se je
trenutek
vprašanja
zrl je za
izginjajočo
senco
skrila
se je
v temo
skrivnega
zavetja

nebesni vihar

indijanska
skulptura
se upira
zasneženim
kanjonom
peščenega
viharja
steklenica
vrole
vnetljive
tekočine
se razlije
po vesolju
nebesnih
teles
koničasta
peta
rdečega
čevlja
tolče
ob obliko
zlatega
instrumenta

tolmun neizrečenosti

zvoki trgajo
odločitev
dežela trme
je neizprosna
ostane trdna
v smehljajočih potezah
prihajanje odhajanje
se združi v
usodno razočaranje
stopnice obsojajo
njeno uro
okrašeno z zgodbo
na avtobusu
polnem maturantov
sedečih na sedežih
polnoletnosti
dvojica smejočih duš
prezira omahujočo
stezo nesreče
potopljeno v tolmunu
neizrečenosti
nemočnega besa

GUSTAV JANUŠ

Oči

Včeraj sem bil v mestu in tudi v kavarni. Vsi ljudje, ki so imeli rjave, sive in črne oči, so brali. Samo deklica, ki je imela modre oči, ni brala. Večkrat so se srečale najine oči in v njih sem doživel hrepenenje pomladnega cvetja po soncu, nežnost in pesem prve ljubezni, veselje žuborečega potočka in razigranih metuljev poleti, tudi žalost jesenskega vetra na umirajoči livadi. Ko je odšla, sem bil žalosten, ker je vzela veliko življenja s seboj.

Mir na zemlji

O božiču sem kupil: mir na zemlji. Postavil sem ga v kot in bil je mir v kotu. Iz kota pa je mir izžareval: mir v srce, mir v želodec, mir v družino in med sosedo. Lepo bi bilo, sem si mislil, ko bi v vseh trgovinah na svetu prodajali: mir na zemlji, in še lepše, če bi ga ljudje kupovali na veliko.

Dokument

V gneči na sejmu sem izgubil denarnico, v kateri je bilo nekaj denarja, in pa dokument, da sem Gustav Januš in da sem se rodil v Selah. Prosil sem, kdor jo najde, naj mi vrne vsaj dokument, ker brez tega dokumenta bi pač ne bil Gustav Januš. Bil bi le človek, a ne občan, ne deželan in ne državljan. Bil bi kot polž ali zajec — nekje že na tem božjem svetu — ne pa tisti, ki bi moral biti — Gustav Januš. Živel bi divje, nikjer in povsod bi bil doma in nazadnje bi umrl brez imena. Na grobem kamnu bi bil samo napis: tu je pokopan človek. In našel se je dokument in spet sem Gustav Januš, rojen v Selah.

njim. "Imeli smo duhove v hiši", sem dejal. Strmel je vame dolgo časa, kot bi bil jaz stroj v katerega je neuspešno vrgel kovance. Nato je odšel. Stražniki so mu sledili, tisti, ki ga je ustrelil stari oče, se je držal za zdaj že obvezano roko, preklinjal je kot neumen. "Dobil bom svojo pištolo nazaj od tega starega lisjaka", je dejal stražnik s citrami. "Ja", je rekel Joe. "Vi — in kdo še?" Povedal sem jim, da jo bom prinesel na policijsko postajo naslednjega dne.

"Kaj se je zgodilo s tem stražnikom?" je vprašala mama. "Stari oče ga je ustrelil", sem rekel. "Zakaj pa?" je vprašala. Povedal sem ji, da je bil dezertar. "Povrh vsega" je rekla mama. "Bil je tako lep mlad mož".

Naslednje jutro pri zajtrku je bil stari oče živahen. Najprej smo pomislili, da je pozabil na vse, kar se je zgodilo, toda ni. Preko svoje tretje skodelice čaja je strmel v Hermana in vame. "Kaj naj bi pomenilo to, da so prejšnjo noč vsi ti stražniki tekali po hiši!" je vprašal. Premagal nas je.

JAMES THURBER (1894 — 1961) je bil humorist, satirik, pesnik, ilustrator in pisec novel. Seveda mnoge od njegovih novel združujejo te spretnosti v manjšem obsegu in ga prikazujejo najuspešnejše — ko se norčuje iz našega zapletenega modernega življenja. Dve izmed njegovih najbolj prijetnih zbirk sta "My World and welcome to It" in "My Life and Hard Times" iz katere je navedena zgodba. Napisal je tudi dve odlični moderni pravljici: "The Magnificent O" in "The Thirteen Clocks".

Novelo Jamesa Thurberja "The Night the Gost Got In" iz knjige "American Short Stories" (Longman 1978) je prevedla Helena FRANC. (januarja 1980)

BERNARD MALAMUD

POLETNO BRANJE

George Stoyonovich je bil deček iz soseščine, ki je na lastno željo pri šestnajstih letih zapustil srednjo šolo. Čeprav mu je bilo nerodno vsakokrat, kadar je iskal službo in ga je kdo vprašal, če je končal šolo, ter je moral odgovoriti, da ne, se nikoli ni vrnil v šolo. To poletje je bilo težko za zaposlitev in on je ni imel. Ker je imel toliko časa na razpolago, je George pomislil, da bi se vpisal v večerno srednjo šolo, vendar mu ni bila všeč misel, da bi mu učitelji vedno govorili, kaj naj dela. Čutil je, da ga niso spoštovali. Posledica tega je bila, da se je zadrževal na ulicah in v svoji sobi večino dneva. Bil je star že skoraj dvajset let in zaželel si je deklet iz soseščine, toda bil je brez denarja in ni mogel dobiti več kot občasno nekaj centov, ker je bil njegov oče reven in njegova sestra Sophie, dekle 23 let, je zaslužila zelo malo, kar pa je zaslužila, je obdržala zase. Njuna mama je umrla in Sophie je morala skrbeti za dom.

Zelo zgodaj zjutraj se je Georgov oče odpravil na delo v ribjo tržnico. Sophie je odšla okrog osmih v podzemeljsko železnico na delo v samopostrežno restavracijo v Bronxu. George je pospravil stanovanje, toda večinoma je sedel v svoji sobi. Popoldne je poslušal športno tekmo. Sicer pa je rad prebiral stare izvide "Svetovnega almanaha", ter revije in časopise, ki jih je Sophie prinesla domov, ker so ostale na mizah v samopostrežni restavraciji. Večinoma so bile to ilustrirane revije o filmskih zvezdah in športnikih. Sophie je brala vse, kar ji je prišlo pod roke, čeprav je včasih brala dobre knjige.

Nekoč je vprašala Georga, kaj je počel ves dan v svoji sobi in povedal ji je, da je veliko bral.

"Ali še kaj drugega razen tega, kar sem prinesla domov? Ali kdaj bereš kakšne knjige, ki so vredne branja?"

"Kakšne že", je odgovoril George, čeprav to ni bilo res. Poskusil je brati nekaj knjig, ki jih je Sophie imela doma, toda ugotovil je, da mu ne ugajajo. V zadnjem času ni mogel prenesti izmišljenih zgodb, šle so mu na živce.

Po večerji je George odšel od doma in taval po soseščini. V soparnih dneh so nekateri lastniki trgovin in njihove žene sedeli pred svojimi trgovnicami. George je šel mimo njih in fantov, ki so postopali na vogalu trgovine s sladkarijami. Nekateri izmed njih je poznal vse življenje, toda nihče ga ni ogovoril. Ni imel posebnega kraja, kamor bi šel, toda običajno je bo koncu sprehoda odšel iz soseščine in obhodil nekaj skupnih hiš, dokler ni prišel do majhnega mračnega parka s klopmi in drevesi ter železno ograjo. Vsedel se je na klopi, opazoval ozelenela drevesa in rože ter premišljeval o življenju. Spomnil se je služb, ki jih je imel, odkar je zapustil šolo — dostavljatelj, trgovski pomočnik v skladišču, kurir, nazadnje pa delavec v tovarni — in bil je nezadovoljen z vsemi. Zdelo se mu je, da bi nekoč rad imel službo in da bi živel v privatni hiši z verando, v ulici z drevesi. Hotel je imeti nekaj denarja v svojem žepu. Hotel je imeti dekle, da ne bi bil osamljen, še posebno ob sobotah zvečer. Hotel je, da bi ga ljudje imeli radi in ga spoštovali. O teh stvareh je mnogo krat premišljeval, toda največkrat takrat, ko je bil zvečer sam. Okrog polnoči je vstal s klopi v parku in se vrnil domov.

Nekoč je George med svojim sprehodom srečal gospoda Cattanzara, ki se je zelo pozno vračal domov z dela. Gospod Cattanzara, čokat, plešast možakar, ki je delal v neki vratarski lopu, je živel v sosednji ulici. Ponoči, ko je bilo vroče, je sedel pred vežnimi vrati in bral "New York Times". Prebral ga je od prve do zadnje strani, nato je odšel spat.

Včasih je gospod Cattanzara prišel domov pijan, toda bil je miren pijanec, ki ni nikoli povzročal težav. George je imel rad gospoda Cattanzara, ker se je spominjal, kako mu je kot majhnemu dečku dajal kovance za pet centov, da si je z njimi kupil limonov sladoled. Gospod Cattanzara je bil drugače človek kot ostali ljudje v soseščini. Postavljal je drugačna vprašanja kot ostali in zdelo se je, da ve, kaj piše v vseh časopisih. Bral jih je, medtem ko je njegova žena gledala skozi okno.

"Kaj počenjaš to poletje, George?" je vprašal gospod Cattanzara. "Vidim te kako se sprehajaš ponoči".

George je bil v zadregi. "Rad se sprehajam".

"Kaj pa zdaj počneš podnevi?"

"Nič kaj dosti. Trenutno čakam na službo".

Ker mu je bilo neprijetno priznati, da ne dela, je George dejal:

"Sem doma — toda precej berem, da se izobrazim".

Gospod Cattanzara ga je z zanimanjem pregledal.

"Kaj bereš?"

George se je obotavljal, nato je odgovoril: "V knjižnici sem dobil seznam knjig in to poletje jih bom prebral." Ko je to dejal, se je počutil čudno in malce nesrečno, toda hotel je, da ga gospod Cattanzara spoštuje.

"Koliko knjig je na seznamu?"

"Nikoli jih nisem preštel. Mogoče okrog sto."

"Mislim, da če napravim to", je George resno nadaljeval, "bi mi to pomagalo pri izobrazbi. Ne mislim na izobrazbo, ki se jo dobi v srednji šoli. Hočem se naučiti drugačnih stvari od tistih, ki se jih tam uče, če veste, kaj mislim." Gospod Cattanzara je prikimal.

"Še vedno pa je sto knjig precej veliko breme za eno poletje."

"Mogoče bo trajalo dlje."

"Potem ko jih boš nekaj prebral, bova mogoče skupaj kramljala o njih?" je dejal gospod Cattanzara. "Ko jih bom prebral", je odvrnil George.

Gospod Cattanzara je odšel domov in George je nadaljeval svoj sprehod. Vendar po tem razgovoru George še vedno ni počel nič drugega kot običajno. Zvečer se je šel sprehajati, ti sprehodi so se končali v majhnem parku. Toda nekega večera je čevljar v sosednji ulici ustavil Georga in mu povedal, da je dober fant in George si je predstavljal, da mu je gospod Cattanzara povedal vse o knjigah, ki jih je bral. V naslednji ulici je George videl nekaj ljudi, ki so se mu prijazno nasmihali. Počutil se je malo bolje

med ljudmi in rajši jih je imel, čeprav ne toliko, da bi želel v sosesčini za vedno živeti. Nikoli ni sovražil tamkajšnjih ljudi, vendar jih tudi nikoli ni imel rad. S presenečenjem je George spoznal, da sta tudi njegov oče in Sophie zvedela o njegovem branju. Oče je bil preveč plah, da bi karkoli rekel o tem — nikoli ni rad govoril — toda Sophie je bila prijaznejša z Georgom in mu je na druge načine pokazala, da je ponosna nanj.

Medtem se je poletje nadaljevalo. George je vsak dan pospravil stanovanje in se potem igral z žogo. Sophie mu je dala dolar tedensko. Čeprav to ni bilo mnogo, si je vendarle lahko zanj kupil cigarete, pivo ali karto za v kino. Včasih si je kupil broširano knjigo, toda nikoli mu je ni uspelo prebrati, čeprav je bil vesel, da je imel nekaj knjig v svoji sobi. Temeljito pa je prebral sestrine revije in časopise. Zvečer je najbolj užival, ko je šel mimo sosedov, ki so sedeli pred trgovinami in ugotovil je, da ga zelo cenijo.

V nekaj tednih je samo enkrat govoril z gospodom Cattanzaro in čeprav ga ta ni več spraševal o knjigah, se je zaradi molka Georga počutil malce neprijetno. Nekaj časa se je George izogibal Cattanzarove hiše, dokler se ji ni neke noči približal slučajno z druge strani kot običajno. Bilo je že čez polnoč. Ulica je bila skoraj prazna. George je bil presenečen, ko je zagledal gospoda Cattanzara, ki je še vedno bral časopis. Hotel se je ustaviti in se pogovarjati z njim, čeprav ni točno vedel kaj. Toda bolj ko je premišljeval o tem, bolj se mu je ta misel upirala. Nameraval je celo zbežati domov po drugi ulici, toda bil je preblizu gospoda Cattanzara in lahko bi ga videl, kako teče. Tako je George prečkal cesto, da je izgledalo, kot da hoče pogledati izložbeno okno na drugi strani, in nato je šel dalje, nesrečen zaradi tega, kar počne. Bal se je, da bi ga gospod Cattanzara opazil izza svojega časopisa. Toda to se ni zgodilo.

George se je odločil, da se bo izogibal gospoda Cattanzara, dokler ne prebere nekaj svojih broširanih knjig. Toda ko jih je začel brati, je ugotovil, da so to večinoma pravljice, zato jih ni prebral. Minilo ga je tudi zanimanje za branje sestrinih revij in časopisov. Kopčili so se v njegovi sobi in Sophie ga je vprašala, zakaj jih ne bere več. George ji je odgovoril, da mora prebrati še veliko drugih knjig. Večino dneva pa je George imel prižgan radio, poslušal je glasbo, ko se je naveličal človeškega glasu. Stanovanje je imel precej pospravljeno in Sophie mu je še vedno dajala dolar tedensko.

Neke noči je na svojem sprehodu George zagledal gospoda Cattanzara, kako je prihajal po ulici proti njemu. George se je že skoraj mislil obrniti in steči, toda iz hoje gospoda Cattanzara je spoznal, da je le-ta pijan. George je šel naravnost naprej, dokler ni prišel vstric z gospodom Cattanzarom, ki je šel brez besed mimo njega. Nenadoma pa se je pojavil pred njim. Z žalostnimi očmi je strmел v Georga, ki se je počutil tako neprijetno, da je skoraj hotel odriniti pijanca stran.

Toda ni mogel ravnati na tak način z njim, poleg tega pa je gospod Cattanzara povlekel iz svojega hladnega žepa kovanec za 5 centov in mu ga dal.

"Kupi si limonov sladoled, Georgie."

"Minil je že ta čas, gospod Cattanzara", je rekel George.

"Zdaj sem že odrasel."

"Ne, nisi", je dejal gospod Cattanzara. George ni našel nobenega odgovora.

"Kako zdaj napredujejo tvoje knjige?" je vprašal gospod Cattanzara. Čeprav je poskušal stati mirno, se je malo zamajal.

"V redu, se mi zdi", je odgovoril George in čutil, kako postaja rdeč v obraz.

"Ali nisi prepričan?" Gospod Cattanzara se je prebrisano nasmejal na način, kakršnega George še nikoli ni videl pri njem.

"Prepričan sem. V redu".

Čeprav se mu je glava zamajala, so oči gospoda Cattanzara ostale nepremične. Imel je majhne modre oči, ki so lahko užalile, če si predolgo gledal vanje.

"George", je dejal, "imenuj mi eno knjigo iz tistega seznama, ki ga bereš to poletje in pil bom na tvoje zdravje."

"Ne želim, da bi kdo pil na moje zdravje".

"Imenuj mi eno, tako da ti bom lahko postavil vprašanje o njej. Kaj se ve, če je dobra knjiga, jo bom mogoče sam prebral".

George ni mogel odgovoriti, zaprl je oči, toda ko jih je — le-ta kasneje — odprl, je videl, da je gospod Cattanzara iz usmiljenja odšel. V ušesih je še vedno slišal besede, ki jih je dejal, ko je odhajal: "George, ne napravi tega, kar sem jaz".

Naslednjo noč se je George bal zapustiti svojo sobo in čeprav se je Sophie sprla z njim, ni hotel odpreti vrat.

Kaj delaš tam notri?" je vprašala.

"Nič".

"Ali bereš?"

"Ne".

Za trenutek je bila tiho, nato je vprašala: "Kje imaš knjige, ki jih bereš? Nikoli nisem videla nobene v tvoji sobi razen nekaterih poceni in ničvrednih." Ni ji hotel odgovoriti.

"V tem primeru nisi vreden niti dolarja mojega težko prisluženega denarja. Zakaj naj bi se jaz uničila zaradi tebe? Pojdi, ti lenuh in si poišči službo!"

Ostal je v svoji sobi skoraj ves teden. Sophie ga je zmerjala, nato ga je prosila, naj pride ven. Oče je jokal, toda George se ni premaknil, čeprav je bilo vreme obupno in njegova majhna soba zadušljiva.

Neke noči, ko ni mogel več prenašati vročine, je planil na cesto. Bil je samo še senca samega sebe. Upal je, da se bo na skrivaj priplazil do parka, toda vsepovsod so bili ljudje, oslabei in ravnodušni. George je povesil oči in šel mimo njih, toda kmalu je spoznal, da so še vedno prijazni do njega. Misli je, da ga gospod Cattanzara ni izdal. George je čutil, da se mu počasi vrača zaupanje.

Isto noč ga je nek mož na vogalu ulice vprašal, če je res, da je prebral toliko knjig in George je pritrdil, da jih je. Mož je dejal, kako čudovito je to, če deček njegovih let toliko bere.

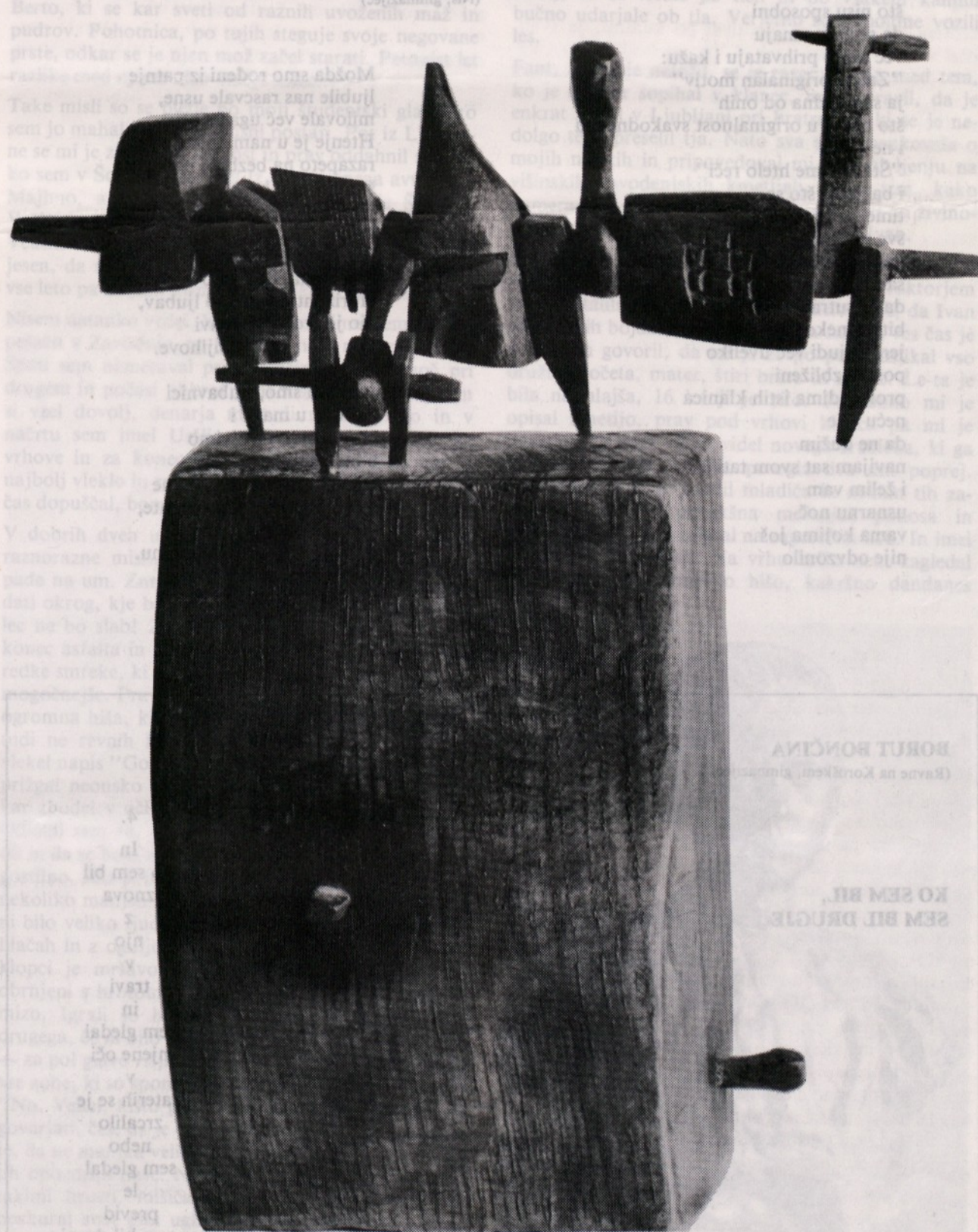
"Ja", je rekel George, toda počutil se je olajšanega.

Upal je, da nihče več ne bo omenil knjig in ko je čez nekaj dni slučajno ponovno srečal gospoda Cattanzaro, jih ni omenil, čeprav je George verjel, da je bil on tisti, ki je začel govoriti, da je prebral vse knjige.

Nekega večera v jeseni je George stekel iz hiše v knjižnico, kjer že ni bil več let. Tam so bile vsepovsod knjige, kamorkoli je pogledal in čeprav se je trudil, da bi obvladal notranji nemir, je z lahkoto izbral sto knjig, se vsedel k mizi in začel brati.

Bernard Malamud (1914—) je bil rojen v Brooklynu, New York in se je šolal na City College NY in Columbi. Od 1939 je univerzitetni učitelj. Njegov prvi roman The Natural (1952) ima temo o baseballu. Njegovi romani često obravnavajo židovske teme (mogoče je The Fixer, 1966, posnet na film z Alanom Batesom najbolj znan primer) in židovski humor. Toda njegovo pisanje je zelo raznovrstno. "Summer's Reading" je iz njegove prve zbirke novel "The Magic Barrel" (1958).

Novelo Bernarda Malamuda "Summer's Reading" (iz knjige The world of the Short Story, Best and Cohen, 1979) je prevedla Helena Franc (decembra 1979).



Tone Lapajne: Orači

V mestu Kikinda je vsakoletno tradicionalno srečanje pesnikov srednješolcev. Leta 1979 se je trinajst mladih udeležencev odločilo, da bodo izdali skupno pesniško zbirko. Uredništvo Odsevanj vam želi predstaviti nekaj mladih ustvarjalcev ter s tem napoveduje zbirko, ki na samosvoji način združuje mlade ustvarjalce in je edinstven v Jugoslaviji.

MARICA BRKANLIČ

(Kikinda, študentka medicinske fakultete v Novem Sadu, sodelovala v skupni pesniški zbirki "Rođeni smo, da jedrimo rečima")

Pre no što nestane ponoć
ja bih nekoliko reči
o sutrašnjem danu.
Ljudi ove polulopte
navili su satove
radnički ljudi
intelektualni deo
zakupio je privatnu stanicu
uz glasove jutranje:
"Ustajte vi zemaljsko roblje"
birokrate počivaju
u vremenu onih nižih
onih koji ni ne spavaju.
Oni služe da se pišu pesme
oni su diše velikih
nastaju priče o njima
za sve ostale
što nisu sposobni
da se prepoznaju
već samo prihvataju i kažu:
"Zaista originalan motiv"
ja sam jedna od onih
što blenu u originalnost svakodnevnosti
i ne znam
"Šta se time htelo reći"
i baš zato što se
time samo govori
sve to i može da bude originalno
dakle, ne lažem
sad bih dodala
da će sutra
biti poneko jelo podudarno
jer su ljudi već uveliko
postali zblíženi
proizvodima istih klanica
neću više
da ne dužim
navijam sat svom tati
i želim vam
usnarnu noć
vama kojima još
nije odvezonilo

MARKO DOLINAR

(Ljubljana, študent biotehniške fakultete, objavljao v glasilu Pota mladih)

Naše mesto je žalostno mesto.
Takrat, ko se vrhovi stolpnice
bleščijo v medlem odsevu sonca,
takrat, ko spoznaš, da so
otroci tako podobni staršem,
takrat je naše žalostno mesto še bolj žalostno.

TANJA STEFANOVIĆ

(Niš, gimnazijec)

Možda smo rođeni iz patnje
ljubile nas rascvale usne,
milovale već ugasle oči.
Htenje je u nama načeto,
razapeto na bezbroj nada,
što umira u beskrajnu
skrivene.

Horizont je plamteo
nad nama, dok smo nastajali.
Horizont crven kao ljubav,
bio je svedok ljubavi
njihove.

I nastali smo, ljubavnici
svetova u magli i
nastali smo da živimo
u inat ljubavi.
Da volimo naše beskrajne

horizonte,
ljubimo patnju u plavo
zamotanu.

Da živimo, odlazeći
tragom zaboravljenih
staza.

TOMISLAV TOMIĆ

(Bihać, dečak srednje ekonomske škole)

ASOCIJATIVNA PESEM

Kažem
— Leto
I setim se
Prepelica tvojih očiju
U mutni beskraj
Zazidanih

Mislim
— Leto
I ruka moja
Nemirno
Po tvome telu luta
Dugo
Izmišljeno

Osetim
— Ti
I pružam dlanove
Da ti podignem most
Preko "Modre rijeke"
Do mene

LJUBIŠA BAROVIĆ

(Obrenovac, gimnazijec, ustvarja tudi monodrame)

CENA

Prilaze joj mnogi.
Bradati i čelavi,
debeli, svi željni njenih grudi,
njenih usana.

Ona uz osmeh prebacuje ruku preko
njihove i odlazi u mrak.
Možda uz neki zid, da primi tog
jadnika. Jadnica.

Već pet-šest dana je posmatram.
Smeška mi se i zateže izrabljene
grudi i podiže i onako kratku
suknjicu laku za otkopčavanje.
Smeje se gipsom šminke na licu
i zubima požutelima od nikotina.

Prilazim joj i nežno je,
očinski, sa žaljenjem ljubim u čelo
i ona kaže: To košta toliko i toliko!

STANISLAV KAC

(Slovenj Gradec, študent biotehniške fakultete v Ljubljani, doslej izdal zbirki Epilog ter Epilog in Misli brez naslova)

I.

Hodila sva ob jezeru.
Ljubila sva se ...
Igrala sva se v
poletni travi (ob jezeru)!

II.

Padel sem v jezero.
Utopljal sem se ...
in prišla si mimo
in metala si mi
kamenje
(iz ljubezni),
da bi hitreje utonil ...

BORUT BONČINA

(Ravne na Koroškem, gimnazijec)

KO SEM BIL, SEM BIL DRUGJE

1.
Ko sem bil
z
njo
v travi
in sem gledal
njene oči
v katerih se je
zrcalilo nebo
sem bil drugje

2.
Ko sem bil
potoval
in
opazoval odblesk
sonca
v
reki
sem bil drugje

3.
Ko sem bil
na
koncertu
kjer
so tihi klavirski
akordi
parali
nebo
in se
vsedali
vanj
sem bil drugje

4.
In
ko sem bil
znova
z
njo
v
travi
in
sem gledal
njene oči
v
katerih se je
zrcalilo
nebo
sem gledal
le
previd
ker sem bil drugje

DUŠKO Ž. NIKOLIĆ

(Crepaja, dijak Šolskega centra Kovačica)

BUDUČNOST JE U NAŠIM OČIMA...

U jauku slomljenih krila
Rodismo svoje živote
Tu gde je sloboda hrabrost svila
Rađajući mir, prezirući strahote...

Rodismo sami sebe
Iz krvi kiptuče
Preživljavajući mračne pogrebe
Leteći kroz pakleno bespuće.

Iz iskidanih mišica...
Iz procvalih utroba...
Sa svelih mučeniških lica
Ustali smo ponovo iz groba!

Iz krvi, suza, krvi...
Jurnuli smo u život,
Ne plašimo se jer nismo prvi...
Ne, nismo mi prvi čokot!

BUDUČNOST JE U NAŠIM OČIMA,
Jači smo od okova,
Mišice su naše mostovi bratstva narodima,
Jer mi cvetamo u domu snova!

Spokoj je naš usnuli zrak,
Što greje nam zvezdana srca,
Al'rastrgnućemo svaki mrak...
I okov će da puca...!!!

MARJANA PEČOVNIK**MARIJA**

"Si vzel vse, kar potrebuješ? Dragec, glej, da se boš pazil! Saj veš, kmetje so nerodni in neotesani, hitro se ti lahko kaj zgodi..." je razlagala mama z medenim glasom, ki je šel do kosti. Sram me je priznati, toda včasih, v nekaterih trenutkih sem jo sovražil. Kako, zaboga, more tako govoriti, ko vendar ni niti 20 let, kar se je priselila sem, v mesto! Zdaj so kmetje seveda nerodni in zabiti, odkar je ona dama s šminko in pudrom. Ko je pasla krave po hribih, ne, takrat ni rekla česa takega. Njeno mišljenje se je spremenilo s tistim dnem, ko jo je zasnubil meščan, ki je zdaj menda moj oče. Spravljaj sem v nahrbtnik še zadnje najnujnejše stvari in spet mi je stala za hrbtom. "Joj, dragec, da ne pozabiš puloverja! V zavodenskih hribih zna biti tako hladno, ti pa nisi tako utrjen kot oni gori!" Hotela je še nekaj reči, pa mi je prekipelo: "Nehaj, hudiča, nehaj že enkrat s tem svojim dragcem! Menda nisem več 12 let star in sploh, ali se jaz vtikam v vajin dopust? Meni se gabijo tisti premožni gospodje, ki jim povsod silita na dan denar in špeh! Vsaka ti čast, če se imaš z njimi kaj pogovarjati; izvoli, pojdita na morje v tisti bahavi vikend, skačita čez plot in počnita, kar vaju je volja. Samo mene, mene pustita pri miru, da bom vsaj teh nekaj tednov sam! Hudiča, celo leto buljim v knjige, ne grem nikamor, pulim se za tisto diplomu. Kako boš ti to razumela, to človeka psihično uniči! Šel bom med tiste zarukane kmete..." Tu sem tako nevarno povzdignil glas, da se mi je zatresel. "Ja, mednje bom šel, ki so bili včasih tvoji sosede in mogoče tudi ljubčki. Tam bom ves mesec, ni vrag, da mi ne bi dali strehe nad glavo!" Najbrž sem postal zaripel v obraz, to se mi je zgodilo vedno, kadar sem se močno razburil. Mama je stala tam brez besede in vedel sem, da bo zdaj zdaj začelo dreti iz njenih očarljivo obrobjenih oči. Gledala sva se. Ni kaj, za svojih 45 let je bila očarljiva ženska,

očarljiva za gosposke moške v soseski našega bloka. Veliko je k temu pripomogel njen make-up. Za take stvari je napravila lep del svoje plače, ki jo je prejela kot direktorjeva tajnica v nekem neznatnem podjetju.

Ko je videla, da ne bom umaknil pogleda, je spravila skupaj tiste solze, za katere sem vedel, da so prisiljene. Bila bi prima igralka, tale moja mama. Saj ne rečem, da ji ne bi bilo hudo, a jokala ni tako. Poznal sem jo, pristne solze so bile drugačne. Na živce mi je šla in obrnil sem se spet k nahrbtniku in ga začel zapirati. "Le kaj ti je, Bogdan? Kaj mi imaš očitati?! Leto dni še imaš do diplome, ne moreš reči, da si kdaj čutil pomanjkanje. Ko sem bila jaz mlada..." Nehaj, nehaj me pitati s svojo mladostjo! Jaz imam svojo, drugačno in hočem uživati. Vidva se le pehajta za tistimi bankovci, a pod lesketajočo barvo imaš na glavi že za šop sivih las. Mama, žal, vsi se staramo, hočem imeti kaj od življenja!" Oprtal sem si nahrbtnik in se obrnil k njej. Še vedno je jokala in na hitro sem jo poljubil na lice. "No, no, mami! Dobro se imejta na morju in ne pozabita izključiti elektrike, preden gresta." Hotela me je objeti, a sem se ji izmaknil. Vedel sem, da je takoj po mojem odhodu stekla k telefonu in poklicala očka v službo. Vsaj 15 minut je tarnala, kakšnega sina imata. Uboga mama! Saj ne, da je ne bi imel rad, samo morala bi razumeti, da mi je 24 let in da se ne znam ujeti s tistimi zalitimi kapitalisti, ki na morju pohotno spremljajo z očmi vse, kar se ženskega priziblje mimo. Dovolj sem hodil z njima na dopuste in vem, kako to gre. Skušal sem si predstavljati gospoda Brožarja in mamu, kako ljubimkata v hotelski postelji, ali očeta in Miheličevo gospo Berto, ki se kar sveti od raznih uvoženih maž in pudrov. Pohotnica, po tujih steguje svoje negovane prste, odkar se je njen mož začel starati. Petnajst let razlike med njima niso mačje solze...

Take misli so se pletle po moji študentski glavi, ko sem jo mahal proti avtobusni postaji. Pot iz Ljubljane se mi je zdela kot večnost in prav oddahnil sem si, ko sem v Šoštanju izstopil iz prepranega avtobusa. Majhno, a še kar prijetno mestece, tale Šoštanj. Večkrat sem že bil tu, malo sem poznal okolico. Včasih smo se peljali v mamine rojstne hribe, na jesen, da smo si naložili jabolke in krompirja. Skozi vse leto pa z njimi nismo imeli stikov, zakaj neki!

Nisem natanko vedel, kam bom šel. Imel sem namen peščit v Zavodnje, na Sleme in nato na Smrekovec. Spati sem nameraval pri domačinih, vsako noč pri drugem in počasi obkrožiti okoliške gore. Časa sem si vzel dovolj, denarja mi tudi ni manjkalo in v načrtu sem imel Uršljo, Peco, nato pa pohorske vrhove in za konec še mogoče Golte. Sem me ni najbolj vlekel in rekel sem si, da ne bom hitel. Če bo čas dopuščal, bom šel tudi tja, ampak hitel ne bom!

V dobrih dveh urah pešačenja sem pletel po glavi raznorazne misli, človek pač premišljuje, kar mu pade na um. Zmračilo se je in začel sem resno gledati okrog, kje bi prespal. Konec koncev tudi kozolec ne bo slab! Za ovinkom je bilo kot bi odsekal konec asfalta in cesta se je nadaljevala nekam med redke smreke, ki pa so z višino postajale temnejše in mogočnejše. Prav tu, na koncu udobne poti, je stala ogromna hiša, ki je močno izstopala izmed ostalih, tudi ne revnih hiš. Tik nad vhodnimi vrati se je vlekel napis "Gostilna pri Vidi" in pravkar je nekdo prižgal neonsko razsvetljavo, da je napis nad vrati kar zbodel v oči. Pred pragom sem za hip postal. Odločil sem se, da sem za prvi dan dovolj prehodil in da se bom nekje v bližini ugnezdil. Stopil sem v gostilno. Bila je to velika soba, ki se je nadaljevala v nekoliko manjšo z napisom "posebna soba". V hiši ni bilo veliko ljudi, pet ali šest kmetov v pokrpanih hlačah in z oguljenimi krajci na klobukih, na leseni klopci je mršavo otroče pilo oro. Može so bilo obrnjeni s hrbtom proti vratom, kajti niso sedeli za mizo. Igrali so biljard in zraven preklinjali drug drugega, če ni bilo sreče. Zdajci se je eden izmed njih — za pol glave višji od ostalih, zarežal, da je pokazal vse zobe, ki so spominjali na koruzna zrna, in zavpil: "No, Venc, kišto piva!" Ogovorjeni se je začel izgovarjati, češ, da je bilo vse skupaj goljufija. Kazalo je, da ne manjka veliko do prepira in sklenil sem, da jih opozorim nase. Ni mi dišalo, da bi se prepiral s takimi hrusti, mišičastimi in zdravimi, zato sem poskušal svoj glas uglasti na najvljudnejšo struno. "Dober večer, ljudje!" Nisem mogel reči "gospodje" tudi "tovariši" mi niso šli z jezika. No, tudi ljudje je dobro. Kazalo je, da me sredi bučnega

špetira sploh ne bodo opazili, a takrat je vstopila skozi ozka vrata, ki so očitno vodila v kuhinjo, okroglolična gospodinja in točajka. Le-ta me je takoj zagledala, in ko so moški začeli metati nerodne poklone na račun njenih nog, se je samo nasmejala. "Jej, jej, fantje, tujega človeka imamo v hiši, pa se tako obnašate." Pri tem me je pogledala žareče in skorajda nagajivo, kot da bi vprašala: "Ali so tudi tebi všeč moje noge?" Očitno so vsi pričakovali, da bom prvi spregovoril, zakaj obrnili so se proti meni in utihnili. Rdečelična točajka je postrani nagnila glavo, otroče pa je potegnili stekleničkin vrat iz ust in me gledalo v glavo, pa v velikanski nahrbtnik in spet v obraz. Postalo mi je sitno, ker so me vsi moške gledali kot vrinjenca. Toda tako smo stali samo nekaj sekund, in ko sem si jih površno ogledal, sem jim v grobem razložil, kam se nameravam odpraviti, in se nato obrnil proti točajki: "Imate za nocojšnjo noč kakšno sobo prosto?" Kmetje so se bučno zasmejali: "No, kje pa misliš, da si? V Ljubljani? To ni hotel, da bi oddajali sobe!" je razlagal širokopleč fant, ki nekako ni sodil v to družčino štirideset- in petdesetletnikov. Razložil mi je, da je po mojem naglasu takoj ugotovil, da sem iz Ljubljane in da me vzame za to noč kar k sebi domov, da ne bom pod milim nebom rosi nastavljal svojih kosti, kot je napol v šali pripomnil.

Prav vesel sem bil njegovega povabila, saj sem imel noge težke kot svinec, to sem začutil šele takrat, ko je bilo treba vstati izza mize in odditi ven. Gospodinja mi je pomahala s hišnega praga, ko sem lezel na traktor in se skušal čimbolj udobno namestiti. Vozilo je potegnilo in verige, ki so bile pripete nekje zadaj, so se vlekly po tleh in ob vsakem kamnu bučno udarjale ob tla. Verjetno so popoldne vozili les.

Fant, ki me je naložil, se je razgovoril in med tem, ko je traktor sopihal v klanec, mi je pravil, da je enkrat že bil v Ljubljani pri bratrancu, ki se je nedolgo tega preselil tja. Nato sva se pomenkovala o mojih načrtih in pripovedoval mi je o življenju na višinskih zavodenskih kmetijah, pa o tem, kako namerava preurediti hlev in se preusmeriti na živinorejo. Rad je imel zemljo in kmetijo, tale Ivan.

Počasi sva napredovala po strmi gozdni poti in včasih me je postalo strah, da se bova s traktorjem vred skotalila po hribu navzdol. Zdelo se je, da Ivan nima takih bojazni, bil je zgovoren fant in ves čas je govoril in govoril, da mi je že po poti naslikal vso družino: očeta, mater, štiri brate in sestro. Le-ta je bila najmlajša, 16 let ji je bilo. Podrobno mi je opisal kmetijo, prav pod vrhovi klanca pa mi je povedal, da bom lahko videl novega žrebička, ki ga je njegova Vera, kobilica, povrgla dva dni poprej. Prav otroško se je veselil mladiča in nekam tih zamišljen nasmeh, nekakšna mešanica ponosa in mnogih želja mu je zaigral na zagorelem licu. In imel se je zakaj smehljati. Na vrhu hriba sem zagledal veliko, pravcato kmečko hišo, kakršno dandanes



Franc Berneker: Glava deklice, 1898, patiniran mavec; fotografiral Miro Zdovc

človek že redko vidi. Ogromen kozolec in skedenj, pod njim pa štala, v katero sta dva fanta ravno naganjala živino. Ivan je ustavil traktor, rekoč: "No, fant, pa sva prispela." Skobacal sem se s traktorja in se poleg Ivana odpravil proti hiši. Na pragu je bilo pet mačk, dve stari in tri mlade. Čakale so, da jih gospodinja pokliče v hlev k večerji.

Ivan je odprl težka hrastova vrata, ki so v tečajih prodirno zaškrpala. Ni se sezul in tudi meni se ni zdelo potrebno, kajti na tihem sem sklenil, da se bom čimbolj ravnal po domačih, da se ne bi osmešil. Preko prostorne veže, katere edino pohištvo je bil ogromen zaboj za moko, sva prišla do kuhinje. Vstopila sva in v oči mi je udarila močna svetloba električne žarnice, kajti zunaj je bila skorajda že tema in trajalo je nekaj časa, da sem se privadil. Ko sem spet lahko gledal, sem se ozrl po kuhinji. Če bi bil pričakoval kakšno Marlesovo ali Brestovo kuhinjo, bi bil sedaj krepko razočaran, toda nisem bil. Prav povšeči mi je bila ogromna kuhinja z dolgo macesnovno mizo, na kateri je bil prt iz belega platna, okrog in okrog pa je imel vezene živo rdeče in rumene vrtnice. Okoli mize je bilo šest stolov, na vsaki strani pa še dolga ozka klop z naslonjalom. Na velikem zidanem štedilniku je vrel krompir, to sem ugotovil po vonju. Veliko pomivalno korito, obito z oblanim lesom, je bilo polno pomite posode, čez katero je bila pogrnjena servieta, narejena iz vreče miksala. Desno med vrati in mizo je stala do stropa segajoča kredenca s steklom na vratih. Polna je bila plastičnih in porcelanastih skodel in krožnikov, pa litrov in loncev. Vse je bilo spravljeno v red, lesena tla so bila sveže poribana in kaj hitro sem opazil, da imajo pridno gospodinja.

Medtem ko sem se razgledoval po kuhinji, je Ivan odšel v hlev po mater, rekoč, da me bodo že ženske spravile v sobo in se pomenile z mano. Ni minilo pet minut, ko je nekdo odprl vrata, ki so vodila iz veže na dvorišče in nagli koraki so se bližali kuhinji. Črnolaso dekle, Marija, je presenečeno obstalo med vrati. Očitno ji Ivan še ni povedal, da sem tukaj. Zdelo se mi je čudno, da so me pustili samega v hiši. V mestu ti ljudje nikdar ne bi tako zaupali, še pred bratom zaklepajo. Marija je živo zardela, ko me je ugledala in se ni takoj znašla. Obema skupaj sem pomagal iz zagate: "Ti si Marija, ali ne? Ivan mi je pravil o tebi, skupaj sva se peljala iz gostilne." Ni prav vedela, kaj naj reče, pa se je samo na kratko zasmejala: "Zlomka, ali je spet pil?" Opazil sem, da je imela majhne, zdrave in zelo bele zobe in pri smehu so se ji napravile jamice v licih.

Predstavil sem se in kmalu sva se začela živahno pomenkovati. Bila je precej zgovorna in moral sem ji povedati, kar sem se pač tisti trenutek mogel spomniti o Ljubljani. Dvakrat je že bila tam, enkrat v šestem in drugič v osmem razredu osnovne šole. Strašno veliko se ji zdi mesto in najbrž bi se izgubila v labirintu ulic in cest. Hotel sem ji povedati o tem, da Ljubljana še zdaleč ni tako privlačna, kot si jo je Marija slikala v svojih predstavah. No, saj po svoje zna biti tudi zanimiva, a kdor je preživel v njej vse svoje življenje, pač rad gre za kakšen teden ven iz megle in smoga, čeprav pravijo, da je najlepše doma.

Zdajci je vstopila krepka ženska, morala je imeti nekaj čez petdeset let, in takoj sem opazil, da ji je Marija čisto podobna. Enake oči, črni lasje in enako oblikovani zobje, le da so gospodinjki podočniki kdove kdaj popadali iz ust in je bila s škrbinami videti nekoliko starejša. No, na kmetih je ponekod še tako, da ne zaupajo medicini in tehniki in pač pustijo, da narava opravi svoje, ko pride čas. Sicer pa je bila gospodinja od sile podjetna in energična ženska, to sem koj opazil. Nič ni slepomišila, kar naravnost me je povabila: "Dober večer, fant! Ivan mi je že vse povedal, menda si iz Ljubljane. Bojda je to kar daleč, a sama tam še nisem bila. Grem pač samo v Šoštanj po olje in sol, drugače sem pa doma, v teh rovtah. No, pa kaj ti to govoriš. Spal boš lahko v kamri in če hočeš, lahko ostaneš tudi dlje. Saj vemo, mestnim se delo ne obnese in ne bomo te učili, kako se grablje in vile sučejo. Saj boš menda šolan, pa ti itak ne bo treba delati."

Vse to je povedala kar skupaj in utegnil sem se samo nasmehniti. Bila je prav tako zgovorna kot Marija, ki je ob maminem prihodu utihnila in se pobrala iz sobe. Gospodinja je spet začela: "Kopalnice pa nimamo! Veš kaj, boš kar labor dobil v sobo, pa milo in brisačo, za silo bo že. Vi, ljubljanski, ste že drugače vajeni, pa kaj bi to. Bo kar prav, da skusiš malo podeželskega življenja!"

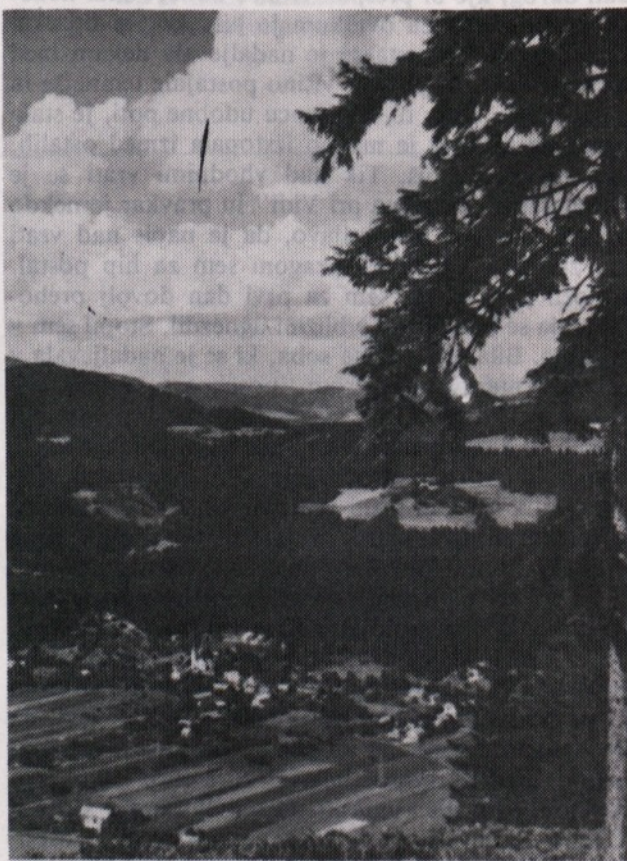
Zagotovil sem ji, da bo to povsem v redu in da prav rad ostanem, če me seveda hočejo, še naslednji dan, da se malo pogovorimo o tem, kod bi nadaljeval pot do Uršlje gore in kako daleč je do tja. To so pač morali vedeti, saj se je z vrha nad hišo, to sem opazil naslednjega dne, lepo videl oddajni stolp na vrhu gore.

Ženska je za hip utihnila, a že spet globoko zajela sapo in na ves glas zarenčala: "Mica, ti beštja, kod se vlačiš! Pridi, zaboga milega, zakuri vendar! Misliš da bomo ob desetih večerjali?" Glas se ji je čisto spremenil in postala je med vrati, ki so po vsej priliki vodila na podstrešje, kjer je imela Marija svojo sobico; tudi to sem izvedel pozneje. Vrata so glasno zaškrpala in se hip zatem spet zaprla. Po stopnicah je prišla Marija v rožastem krilcu in kratki rdeči bluzi.

Bila je bolj bleda kot prej in takoj sem uganil, da se z mamo ne razumeta. Dekle me je na hitro ošinilo s pogledom, ki je kar žarel od prikritega besa, to sem dobro videl, dasi je takoj pogledala preč. Dala si je nekaj opraviti pri štedilniku, gospodinja pa se je zdaj obrnila k meni: "Le pojdi v sobo, pa odloži ta nahrbtnik. Do večerje se lahko še uležeš, najbrž si utrujen, večerje pa tako še ne bo kmalu, ko se je ta krota predolgo zunaj potepala. Komaj 16 let ima, pa že taka. Uh, jaz do 26. leta..." Hotela je še nadaljevati, pa sem opazil, da je Marija postala prstena in bleda kot zid. Vstal sem in rekel: "Hvala lepa! K večerji pa rade volje pridem pozneje, bo kar prav." Obrnil sem se in šel v kamro, ki mi jo je pokazala.

Pohištvo ni bilo kdovekaj: visoka postelja, omara in nočna omarica, na kateri je bil pogrnjen čudovit prt z izvezenima likoma fanta in dekleta, ki sedita v nizki travi, ob njiju pa leži na tleh velik ovčarski pes. Ponavadi se za takšne stvari nisem menil, toda ta prtč je bil vreden pozornosti. Natančnost, s katero je bil narejen, zlasti pa skladne barve šivalne niti, so pritegnili mojo pozornost in vedel sem, da ima človek, ki je ta prt napravil, smisel in dober okus.

Legel sem na posteljo, ki se je kar ugreznila pod mano, in premleval v utrujeni glavi, kaj sem tega dne doživel. Najprej prepričal v mamo, pa dolgočasno vožnjo iz Ljubljane, prihod v gostilno, srečanje z Ivanom in nazadnje srečanje z Marijo in gospodinjjo, z mano sicer prijazno, a odurno in zadirčno z dekletom. Nato sem morda kakšne pol ure zadremal, kajti ob 8. uri me je ženska tresla za ramena in klicala: "K večerji, fant!" Ko se je prepričala, da sem zares buden, je šla v kuhinjo, od koder sem slišal polglasno govorjenje. Vstal sem in šel za njo. Med vrati sem za hip postal, kajti za mizo so že sedeli štirje močni fantje, vsi zdravi in širokih ramen. Dva sta morala imeti blizu trideset, eden pa kakšnih 19 let. Ivan je bil moje starosti. Ob koncu mize je na nekoliko višjem stolu sedel gospodar, sivolas starec, ki je kazal najmanj 70 let, čeprav mu jih ni bilo niti 60. Zares, zelo slaboten je bil, droban in za pol glave nižji od krepke žene, ki tudi ni bila ne vem kako



Jesenski dan: foto inž. F. Geč

visoka. Očitno so se že pogovarjali o meni, saj so kar v zboru zaklicali: "No, le k mizi!" Nismo se predstavljali, to tu pač ni bilo v navadi. Sedel sem med Ivana in gospodarja in tedaj sta prišli še Marija iz hleva in gospodinja s skednja. Po ruti je imela še polno senenih bilk in kar na pragu je potegnila ruto čez glavo in jo nekoliko otresla. Obe sta sedli, ne da bi spregovorili besedo, in žena se je prekrižala in začela moliti. Nerodno sem se počutil, ker nisem znal, doma me pač nikoli niso vodili v cerkve. Oče in mama sta bila oba člana komunistične partije in sta tudi mene vzgajala v takšnem duhu. Kar je bil za te ljudi Jezus, je bil zame Marx in lahko rečem, da sem ga študiral od šestega razreda osnovne šole. Poskusil sem nekaj žebrati, ko so molili, nato pa sem se nekako počohljajal po čelu in trebuhu, kot se mi je zdelo najbolj podobno križanju. Med večerjo, jedli smo kislo mleko in čudovite koruzne žgance, smo se pogovarjali o tem in onem, o moji družini in šolanju, nato pa presedlali na življenje na vasi. Starejša brata sta bila še oba neporočena, a sta oba pogosto hodila v sosednjo vas k dvema dekletoma, sestrama, in oče je dejal: "Upam, da se bo kaj izcimilo. Rad bi še enkrat plesal, preden me bodete na britof nesli." Hotel sem reči, da je še mnogo premlad, da bi mislil na konec, pa me je prehitela gospodinja: "No, no siromaček, ti pa plesal. Saj še hodiš komaj!" Vsi so bili tiho in opazil sem, da ga ima ženska pod komando. Hitro mi je padlo v oko tudi to, da je prijazna edinole z mano, do vseh domačih pa je groba in neprijazna, Marijo pa je ves čas merila z dolgimi, srepimi pogledi in se za vsako malenkost zadirala nanjo.

Po večerji so fantje odšli v sobo pri lopi, Marija pa je pospravila mizo in pometla po kuhinji. Gospodarja sem skušal zaplesti v pogovor, a po njegovem mrmanju sodeč se mu ni kdovekaj ljubilo. Z Marijo sva se pogovarjala o vsem mogočem in rekla je, da bodo naslednjega dne želi in da morajo spat, utrujen pač nisi za na njivo. Bilo mi je kar prav, saj sem bil ves zdelan. Poslovila sva se z "lahko noč" in kratkim nasmehom, pozdravil sem tudi gospodarja in šel v izbo, ki je bila za tisto noč moja.

Zbudil sem se, ko je bilo sonce že visoko na nebu, in počutil sem se kot preroben. Z občutkom zadovoljstva sem zlezel iz postelje, v kateri ni bilo "jogija moderne dobe", ampak navadna, mehka koruzna slama. V Ljubljani človek ne bi verjel, toda tukaj je bila vsakdanja stvar spati na slami. In sploh ni bilo slabo!

V kuhinji sem našel skledo ajdovih žgancev in lonec vročega mleka. Vse sem pospravil, kajti mleko sem že od nekdaj imel rad, žgance pa sem tako komajda poznal. Mama jih je redno kuhala, ker je morala skrbeti za linijo. Pogledal sem skozi kuhinjsko okno navzdol po hribu, koder se je razprostirala ogromna njiva rumene, zrele pšenice. Kosilnica je brnela in vsi so bili sklonjeni nad ležeče klasje. Marija je bila v kratkem krilcu in rumeni majici, ki se je lepo podala njenim črnim lasem in zagoreli, zdravi barvi polti. Dvomim, da je to oblekla zato, da bi vzbujala pozornost, a v resnici je bila lepa. Ko sem stekel proti njivi, me je prva zagledala in zaklicala: "Glejte zaspaneta." Tiste jamice v licih so jo napravile še ljubkejšo. Tako naravna je bila, še napol otrok, a vendarle tudi že ženska. Morda sem jo malo predolgo gledal, kajti nehala se je smejati in zardela je. Obrnila se je spet k tlor in njeni drobni prstki so hiteli delati pasove za snope. Ponudil sem se, da bi pomagal. Všeč mi je bilo tu, čeprav so bili vsi razen Marije nekam mrki in neprijazni drug z drugim. Povedal sem jim, da ne znam nič prida vil vrteti, pa se je gospodinja samo zasmejala: "Nič ne de, saj v Ljubljani ne boš pšenice žel!" Marija me je pogledala: "No, škodovati pa tudi ne more, če bo znal. Če hočeš, ti pokažem, kako se poveže delajo!" Rekel sem, da prav rad poskusim in že po dobri uri so mi šle dobro od rok. Marija je hitela in trudil sem se, da nisem preveč zaostajal, čeprav je večkrat čakala, da sem prišel spet vstret nje. Ves dopoldan sva bila skupaj, zgovorna je bila in kazalo je, da ji je všeč, ker se ima s kom pogovarjati.

Po južini smo spet želi in vsi na njivi so delali vsak zase, brez prestanka, le midva sva govorila. Kmečko življenje sem si predstavljal nekako tako, samo prepričan sem bil, da so kmetje bolj dobrovoljni, da se na polju skupaj smejejo in celo zapojejo, tako so me pač učile knjige. Družina, h kateri sem prišel, pa je bila bolj zaprta in zdelo se mi je, da dekle ne sodi sem, da potrebuje ljudi, s katerimi bi se lahko pogo-

varjala, saj je bila prav inteligentna. Marsikaj je vedela o dogajanjih po svetu, o kemiji in fiziki, spoznala se je celo na medicino. Povedala mi je, da si sposoja knjige v mestu in da bere vsak večer, čeprav jih večkrat posluša zaradi prižgane luči. Res, imela sva se o čem pogovarjati in ni mi bilo dolgčas. Tako je nanese, da so bili videti zadovoljni z mano, jaz pa z njimi in ostal sem ves teden. Ni mi bilo žal, Peco bom že še videl. Užival sem v takšnem okolju, kmetija je bila na samem in živeli so pristno, kmečko življenje. Niti televizije nisem pogrešal, tudi kopalnice ne, kratka, bil sem zadovoljen in zdelo se mi je, da si možgan še nikdar nisem tako spočil.

Konec tedna so postali tudi drugi zgovornejši in gospodar mi je v nedeljo zjutraj rekel: "He, he, fant, kaže, da ti je kar všeč. Če hočeš, lahko ostaneš še drugi dan. Nisi tako neroden za delo, kot si sprva kazal. Kar pozna se nam, da te imamo. Hrana je že bolj domača, a človek se vsemu privadi. Pri nas konzerv še ne bomo kmalu jedli, zemlja da sama, če jo obdeluješ. Saj pravim, če ti je všeč..." Zagotovil sem mu, da sem zadovoljen in da bi še ostal, če me le hočejo. Všeč mi je bilo takšno življenje, hrana je bila okusna, vse bolj pa sem čutil, da me vleče tudi v bližino dekleta. Fant, pamet v roke! Pa je bore malo pomagalo. Včasih sem jo zagledal nenadoma, nepričakovano in tedaj me je nekaj zaščemelo v želodcu. Bil sem blizu zaljubljenosti, sam ne vem, kdaj sem se zagledal vanjo. Tako preprosta je bila, naravna, da sem jo kar požiral z očmi. Iskal sem priložnosti, da bi se srečal z njo na samem, a se mi je zdelo, da se mi izmika. Morala je opaziti; čeprav sem čutil, da nima pomena, sem čakal nanjo, ko so bratje in mati odšli v cerkev. Ostala je doma za gospodinjo, oče je nekaj urejeval v hlevu. Ko je prišla iz izbe v temno rdeči obleki, je bila videti bolj ženska in odrasla. Gledal sem jo in obstala je med podboji: "Oho, si že vstal?" Hotel sem ji povedati, da mi je všeč, pa je menda začutila, ker sem jo predolgo gledal. Obrnila se je proti kuhinji. Zaboga, saj je še otrok, nič drugega kot otrok! Kdove, če se ne bi samo smejala. V mesecu dni bom vse skupaj pozabil, ko bom vendar že čez teden spet v stari, zakajeni Ljubljani.

Stopil sem ven, na zrak, a nekam pusto se mi je zdelo. Jutro je bilo sicer krasno, kakršnega v Ljubljani ne doživiš, a počutil sem se kot kup praznine, kot votla vreča. Nekam pobit sem bil, hotel sem se pogovarjati, pa se mi je Marija začela izmikati. Gotovo je opazila, da sem včasih gledal vanjo, ne da bi natančno vedel, kdaj mi je pogled ušel. Šel sem v kuhinjo, kjer je predstavljala lonce po štedilniku. Brez besed mi je postavila na mizo krožnik z rumenim domačim maslom in hleb kruha. Sklonila se je k tlom in pobrala nekaj drv, ki jih je imela ob štedilniku, in njene ljubke kretnje so me spet razburile. Jedi se nisem dotaknil. Ali naj ji rečem? Dolgo ne bom tu, kaj zato, če se bo smejala. Povem ji, zdaj je priložnost...

Počutil sem se kot smrkv pobalin, ki prvič pogleda za dekletom. "Prisedi" sem jo ogovoril. "Gotovo še nisi zajtrkovala?" Zasmejala se je: "O, sem, ob pol šestih sem bila pokonci!" Kljub temu je sedla in naslonila glavo v dlani. "Kako dolgo ostaneš? Kaže, da boš planine kar pozabil. A tako lušno se ti zdi pri nas v teh rovtah?" Spet se je drobno zasmejala in takrat sem jo prijel za roko: "Marija, nisem tu zaradi drugih, čeprav mi je zelo všeč. Že prejšnji teden bi bil odšel, če ne bi bilo tebe." Temno je zardele in gledala v mizo. "Res, mislim, da te imam rad." Ko sem utihnil, je vstala in nekaj brez potrebe predstavljala po štedilniku. Stopil sem k njej in jo skušal objeti: "Mi ne verjameš, Marija?" Hip, dva svi si strmela v oči. Imela je krasne, živahne oči. Rjave so bile in s številnimi zlatimi pikicami, kot pesek v morju. Obrnila je obraz proč in prav tiho rekla: "To najbrž vsaki praviš. V Ljubljani je gotovo na kupe lepotic, da ti ne bi bilo treba iz mene norca briti!" Bila je skorajda užaljena, in ko bi vedela, kako je bila lepa v tem trenutku! Ko se je za hip obrnila, sem jo objel in poljubil. Bila je tako presenečena, da se sploh ni znašla, a umaknila se ni. Neizkušena je bila in najbrž sem ji tako ukradel prvi poljub. Bil sem srečen in razburjen menda nič manj kot ona. Ko sva na lopi zaslišala okorne gospodarjeve korake, je planila proti štedilniku in naglo odkrivala lonce. Sedel sem za mizo in po sili jedel.

Naslednji teden je bil eden najlepših v mojem življenju. Z Marijo dva bila toliko skupaj, da so morali vsi opaziti in tudi materi ni ušlo. Za vsako malenkost se je zadirala nad dekletom in jo zmerjala. Vprašal sem Marijo, ali je vedno tako, ali se sploh ne moreta

kaj pogovoriti. Toliko da ni zajokala, ko mi je pripovedovala, da sploh ni njena mati. Teta je, mamina sestra in zelo podobna mami, ki je umrla pred devetimi leti. "Rak jo je pobral, ubogo mamo, komajda se še spominjam, kakšna je bila." Teta Marije očitno ni marala, vedno je bila vsega kriva, čeprav so jo fantje tu in tam zagovarjali. Povedala mi je, da je večkrat tepena in pokazala mi je modrice po nogah. "S polenom je mlatila po meni, ker sem v nedeljo pozabila podojiti tele. Pozabila sem pač in ta... ta ženska je udrihala po meni, da sem bila vsa plava." Začela je jokati in naslonila se mi je na prsi. "Ti ne veš, kako hudo je, če ima tuja ženska tudi očeta pod komando. Saj sploh nista poročena, kar priselila se je k nam po materini smrti in začela vse delati po svoje. Prej je skorajda nisem poznala." Poslušal sem in bilo mi je hudo za to dekle, ki na zunaj nikoli ni pokazala, kaj jo teži. "Ne vem, zakaj se je zapičila ravno vame, ne vem. Kolikokrat sem tepena, pa nihče ne ve. Skrivaj mlati po meni, odkar se ji je nekoč Ivan postavil po robu, ko me je tako tolkla z debelo palico, da bi me bila pohabila. Od takrat najprej sem še večkrat tepena, a vedno tako, da fantje ne vidijo."

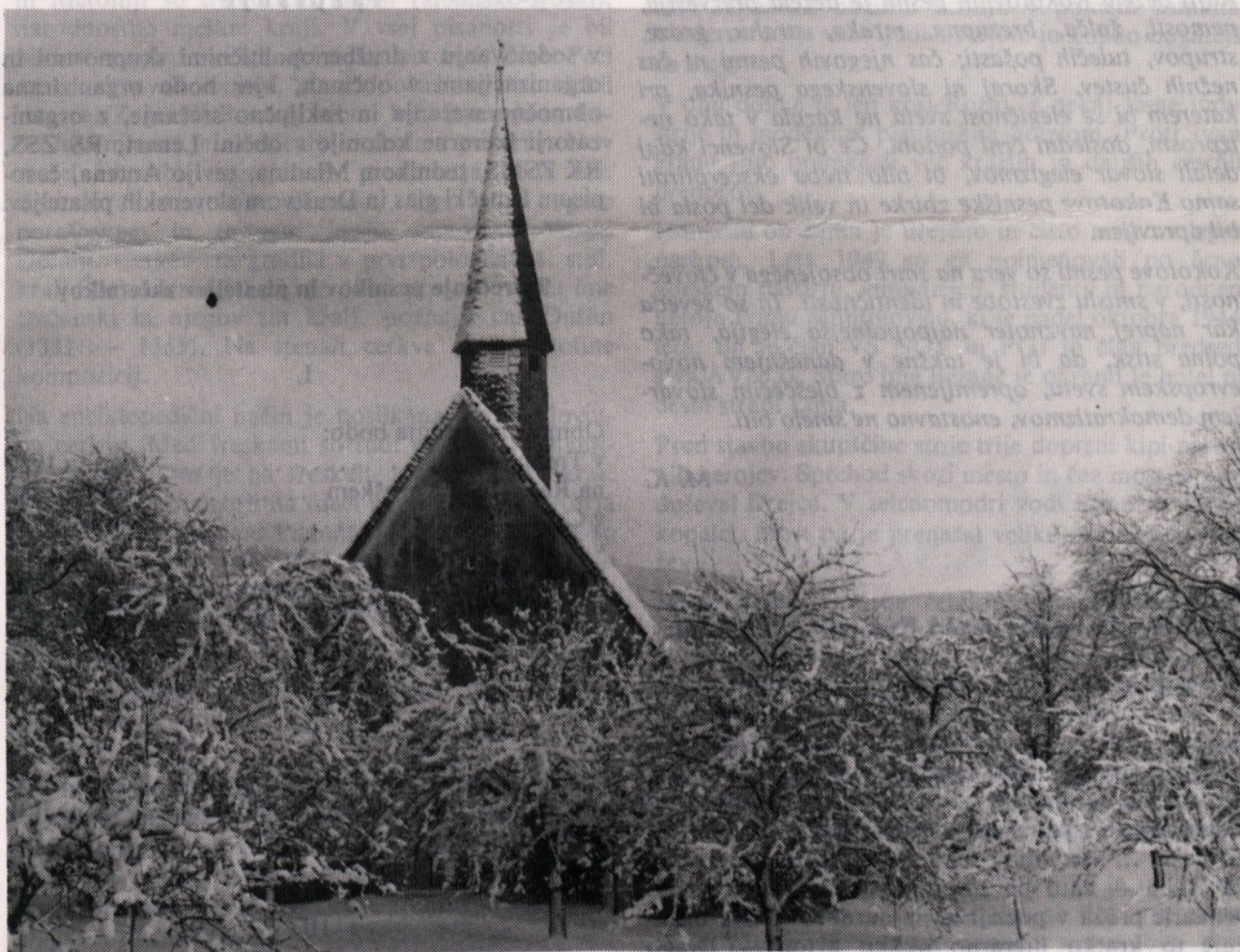
Ta njena zgodba naju je še bolj zblížala in odslej sva izkoristila vsak trenutek, da sva bila skupaj. Menda je gospodinja spoznala, kaj se dogaja, kajti v soboto zvečer me je pri večerji pičila: "Fant (vedno mi je rekla tako), ali boš ti kar tu ostal? No, nič ne rečem, priden si, samo da ne boš pri smrklji kakšne zdrahe delal!" Vrgla je žlico na mizo in se dvignila. Kam je šla vsa njena prijaznost? Mar je dekle res tako mrzila, da je zasovražila še mene, ko sem se več družil z njo? Pobralo mi je ves apetit in tudi Marija je vstala. Šla je na dvorišče in od tu za skedenj.

Kljub pogledom, ki so jih bratje metali za mano, sem šel za njo in jo našel čepečo na skednju. Jokala je in ko sem jo skušal pomiriti, se mi je vrgla okrog vratu: "Lepo te prosim, vzemi me s sabo, kamorkoli, samo proč od nje!" Hlipala je in se tresla in počasi mi je le uspelo, da sem jo pomiril. Ko je spet trezno mislila, sem ji rekel, da to ni mogoče. "Saj tega ne misliš resno, ne? V Ljubljani bi ti postalo dolg čas. Ti si ustvarjena za naravo, ne za meglo. Tam bi te uničilo."

Gledala me je z velikimi, okroglimi očmi, še polnimi solz, ki so pustile umazane sledi po celem licu. "Jutri pojdeš, kajne? Jutri?" "Ja, šel bom, kaj pa naj," sem skušal biti ravnodušen, čeprav se mi je glas tresel. "Tako bom pisal in čez leto večkrat prišel k tebi, če ti je prav."

"Če mi je prav? Če mi je?" Samo to je rekla in nič več. Vstala je in skoraj stekla proti hiši. Vedel sem, da spet joče.

Zjutraj sem zložil svoje stvari v nahrbtnik in oprezal za Marijo. Nisem jo mogel najti in proti deseti, ko se že nisem smel več obirati, sem kar naravnost vprašal gospodinjo, kje je dekle. "V sosednjo vas je šla, daleč je tja in ne bo je pred nočjo." Zdelo se mi je, da se je zlobno nasmehnila. Brez besede sem spravil vse, kar sem imel, in prav na koncu vprašal, koliko sem dolžan. Zdaj je postala prijaznejša: "No, no, le ne govori tako. Priden si bil, vse si odslužil!" Poslovil sem se in šel. Spotoma sem se oziral, če le ne bi kje zagledal Marije. Morda si je sosednjo vas samo izmislila in me čaka kje ob poti? Jalovo upanje je tlelo v meni do Šoštanj. Stopal sem proti mestu, brez volje in žalosten. Do Ljubljane je daleč, moram hiteti...



Mile Dordević: Zima

IVAN CIMERMAN

AFORIZMI

Tudi mravlje so lahko grobarji za slone.

Čakal je, da ga povzdignejo, pa so ga odnesli.

Če uporabljáš živa orodja, si hitro ob roko!

Vse figure na šahovnici se zanašajo na kmete.

Vrabci že čivkajo, orli razpenjajo reaktivna krila.

Kadar najmanjši duhovi mečejo senco na največje, je kamena doba pred vrati.

V človeški naravi je, da beži pred človeško naravo — v naturo.

OCENE KNJIŽEVNIH DEL

**ANDREJ KOKOT:
KAMEN MOLKA**

Koroški Slovenec, še posebej, če je pesnik, je zavezan pač samemu sebi, svoji zgodovini, svoji resničnosti, njegova vsakdanjost pa je izsiljevanje izginotja, samozatajitve. Rodovitna tla za obup, za resignacijo: zvestoba je mogoča samo za ceno konca.

*Konec svoj
sprejemaš kot dolžnost
in greš v svojo smer.
V brezvestju izginja tvoja sled.*

Ti verzi so iz pesmi in naposled ostaneš sam, pa bi lahko bili iz katerekoli Kokotove verzifikacije; zvenijo kot nekakšna samožrtvena obredna zakletev. Celo v ritmu se čuti nekakšen spondejski, spondejski korak, ki pada težko, počasi, svečano, z vrsto udarjajočih samostalnikov svečano po tleh; ki se trga kot kamen (molka) z vsakim tonom posebej od srca in težeče, temne gmote besedja.

Od obzorja do obzorja te pesniške zbirke ni enega samega nasmeha, ene same vesele, nagle kretnje, Celo upor, celo klic k življenju, celo protesti so opremljeni z žalnimi trakovi vnaprejšnje resignacije. Kajti dežela Kokotovnih pesmi je dežela brezvestja, nemosti, žolča, brezupna, mraka, strahu, groze, strupov, tulečih pošasti; čas njegovih pesmi ni čas nežnih čustev. Skoraj ni slovenskega pesnika, pri katerem bi se elegičnost sveta ne kazala v tako neizprosni, dosledni črni podobi. Če bi Slovenci kdaj delali slovar elegizmov, bi bilo treba ekscerptirati samo Kokotove pesniške zbirke in velik del posla bi bil opravljen.

Kokotove pesmi so vera na smrt obsojenega v človečnosti, v smislu zvestobe in identičnosti. In so seveda kar naprej navznoter najpopolnejša elegija, tako polna stisk, da bi je takšne v današnjem novoevropskem svetu, opremljenem z bleščečim slovarjem demokratizmov, enostavno ne smelo biti.

M. K.

**ROK ARIH:
TELEMAHOVA ISKANJA IN DRUGI KROKIJ**

Preteklo leto je pri založbi Obzorja v Mariboru izšla Druškovičeva knjiga krajših besedil — avtor jih imenuje krokijs — z naslovom Telemahova iskanja. "Krokiji so redki vpisi v namišljeni dnevnik, čeprav gre tokrat najprej za bolj notranje povezan cikel Telemahovih iskanj; deloma se to ponavlja celo pri živalcah. ... Med njimi so takšni zapiski, ki ne izdajo za črtico — zato jih imenujemo za krokijs; je to vendarle proza v poeziji in ne narobe." Tako označuje to kratko literarno obliko avtor — Drago Druškovič.

V knjigi je nekaj nad petdeset takih besedil, ki jih je pisatelj združil v cikle — nekateri so trdneje notranje povezani, drugi manj — z naslovi: Pogovori s Telemahom, Sprehodi, Dečakovo pomnjenje, Živalce in Krokiji, krokiji. Vsekakor je pisatelj že z naslovom poudaril, da je treba jedro sporočila iskati v prvem ciklu.

Drago Druškovič se je v Pogovorih s Telemahom (Telemah — namig na Homerjevo Odisejo ali (in) Fenelonov roman Telemahove pustolovščine?) lotil zelo zapletenih problemov doživljanja in iskanja doraščajočega mladega človeka, ki preživlja ob nerazumevajočem in grobem svetu celo vrsto kriz, hoče ubežati temu svetu, se zateče k mamilom in končno vendarle najde svoj položaj.

"Iskal sem, iskali smo tistikrat pač izhod, svoj izhod iz mladostnih zagat; me razumeš? Nič mi nisi mogel pomagati, ti! Hoteli smo stran, pobegniti zunanjemu svetu, iz civilizacije, ki nam ni bila všeč. Polna je napak in nevednosti. Iskali smo nekaj, vedi,

NEKAJ, ne da bi vedeli, zakaj in kaj iščemo." (Str. 53). In oče in mati, ki sta ločena, vse loči še meja, mu hočeta pomagati in ga reševati in mu iskati pot in zrelost in položaj — kakor pač vesta in znata. Nedvomno je taka obravnava svojevrstna novost v slovenski književnosti.

Drugi trdneje sklenjen cikel je cikel Živalce. Pisatelj s tenkočutnim doumevanjem in s prefinjenim čustvanjem upodablja najrazličnejše živali, največkrat psa, človekovega prijatelja, odnos do njih ob najrazličnejših priložnostih, kar prerašča v občutena doživetja, obarvana z dobrodušnim nasmehom.

Sprehodi so zapisi doživetij in razmišljanj na sprehodih in ob srečanjih v parku, na planini ali rojstnem kraju: Krokiji, krokiji so odlomki dopustniških doživetij, medtem ko je cikel Dečakova pomnjenja spomin na domači kraj in mladost — vrača se v Slovenj Gradec in v trideseta leta!

To so torej drobni zapisi različnih intimnih in pristnih doživetij: prav zato učinkujejo prepričljivo, nevsiljivo in preprosto, človeško razumevajoče. Prav gotovo je tudi to ena izmed dragocenih potez te 260 strani obsegajoče nove Druškovičeve knjige. Knjigo Telemahova iskanja je opremil Drago Druškovič ml.

—nik

ZVEZA KULTURNIH ORGANIZACIJ SLOVENIJE

razpisuje

v sodelovanju z družbenopolitičnimi skupnostmi in organizacijami v občinah, kjer bodo organizirana območna srečanja in zaključno srečanje, z organizatorji literarne kolonije v občini Lenart, RS ZSS, RK ZSMS, tednikom Mladina, revijo Antena, časopisom Kmečki glas in Društvom slovenskih pisateljev.

9. srečanje pesnikov in pisateljev začetnikov

I.

Območna srečanja bodo:

v Trebnjem junija 1980
na Ravnah na Koroškem junija 1980
v Celju jeseni 1980
v Ptujju jeseni 1980
na Jesenicah jeseni 1980
za primorsko območje in obalo jeseni 1980
na Vrhniki jeseni 1980

II.

Osrednje srečanje bo 7. in 8. februarja 1981 v kraju gostitelja za avtorje, ki jih bodo predlagali člani žirij območnih srečanj.

III.

Sestavni del 9. srečanja pesnikov in pisateljev začetnikov je poleg območnih in zaključnega srečanja tudi literarna kolonija, ki jo bosta organizirala KUD Ernestek Golob—Peter s soorganizatorji v občini Lenart in Zveza kulturnih organizacij Slovenije v oktobru 1981 v Gradišču v Slovenskih goricah.

IV.

Sodelujejo lahko pesniki in pisatelji začetniki, ki še niso izdali (razen v samozaložbi) nobenega svojega dela v knjižni obliki in še niso bili uvrščeni med najboljše v dosedanjih zaključnih republiških srečanjih pesnikov in pisateljev začetnikov.

V.

Posamezni kandidati lahko sodelujejo z literarnimi prispevki v slovenskem jeziku, napisanimi s pisalnim strojem v treh izvodih.

VI.

Organizatorji bodo upoštevali prispevke vseh vrst proze, poezije in dramatike:

- črtice, novele, satire, humoreske, romane;
- pesmi, epigrame, basni, aforizme;
- dramatska besedila, dramske prizore, skeče, enodejanke, tragedije, groteske, TV igre, TV nadaljevanke, filmske scenarije, scenarije za proslavo;
- kritične prispevke, eseje z vseh področij umetnosti, kulturnega in družbenega življenja: kritike, eseje, družbeno angažirana razmišljanja.

VII.

Svoje prispevke pošljite v treh izvodih v večji ovojnici, kjer je tudi zapečaten ovojnic z vašim imenom, priimkom, točnim naslovom, izobrazbo, poklicem, starostjo in šifro. Na večji ovojnici zadaj napišite vašo matično občino. Organizatorji ne bodo upoštevali prispevkov, ki bodo namesto s šifro podpisani z vašim pravim imenom. Poslanim tekstom s šifro priložite torej zapečaten ovojnic z vašimi podatki.

VIII.

K sodelovanju vabimo vse pesnike in pisatelje začetnike iz Slovenije, Slovence v drugih republikah, iz slovenskih zamejskih območij v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, kakor tudi pesnike in pisatelje začetnike med delavci v tujini, izseljenci in pripadniki JLA.

IX.

Vse poslane prispevke odstopijo avtorji za morebitno objavo brezplačno. Organizatorji bodo objavili dela izbranih avtorjev (območnih srečanj oziroma republiškega srečanja) na način in v obsegu, ki bo ustrezal gmotnim in organizacijskim možnostim.

X.

Tričlanske žirije (imenoval jih bo organizator območnega srečanja) bodo med pravočasno prispelimi prispevki s svojega območja izbrale najboljše avtorje za nastop na območnem srečanju. V primeru, da bo število uvrščenih v zaključno srečanje presegalo organizacijske zmogljivosti gostitelja, si odbor za literarno dejavnost pri ZKOS, upoštevajoč izključno kvaliteto pridržuje pravico zadnjega izbora.

XI.

Območne žirije bodo svoje delo zaključile dva tedna pred dnem, ko bo organizirano območno srečanje. Organizatorji pa morajo o tem obvestiti vse, ki so poslali prispevke, vsaj teden dni pred srečanjem.

XII.

Območna srečanja morajo biti zaključena najkasneje do 15. novembra 1980. Imena avtorjev, ki jih območne žirije predlagajo za zaključno srečanje in naslovi izbranih tekstov morajo biti znani do 1. decembra 1980. Organizatorji območnih srečanj so dolžni poslati odboru za literarno dejavnost pri ZKOS en izvod vseh dospelih prispevkov.

XIII.

Prispevke pošljite najkasneje do 15. maja 1980 na naslov: ZKO Slovenije, 61000 Ljubljana, Kidričeva 5, za 9. srečanje pesnikov in pisateljev začetnikov.

XIV.

Morebitne dodatne informacije dobite na naslovu: Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Ljubljana, Kidričeva 5 (tel.: 061 — 22541 int. 18).

JOŽE POTOČNIK

VTISI S POTI PO SRBIJI

Iznad Novega Pazarja, premagujemo strme ovinke nove ceste, nato se spuščamo do križišča Ribariče, kjer je odcep za Rožaj v Črni gori. Naš cilj je bilo Kosovo. Zaradi akumulacijskega jezera in hidrocentrale v dolini Ibra se vije cesta skozi mnoge viadukte. Kosovska Mitrovica hitro raste in je večje naselje v zgornjem delu SAP Kosovo. Leži ob ustju Sitnice in Ibra. Kemična industrija ob robu mesta potrjuje, da tudi tu niso storili dovolj za varstvo okolja. Nad mestom so razvaline gradu Zvečan, kjer je umrl kralj Stefan Dečanski (1331). Pozneje je bila turška utrdba. Osrčje kosovske velike ravnine skoraj tiho valovi. Ob koncu julija so bila polja požeta in strnišča so dajala vtis sajaste pokrajine. Po žetvi požigajo strnišča in tako dobi zemlja dodatno gnojilo. Mehanizacija lepo napreduje. V daljavi je dim silil kvišku in dimniki so postajali vse višji. Bližali smo se Obiliću, velikemu lignitnemu bazenu, kjer je zrastle več termoelektrarn.

Kosovo polje ima privlačno lego in tu so se križala pota ljudstev že od antike dalje. Ena najslavnejših in tragičnih bitk na naših tleh v srednjem veku je bila leta 1389 na Kosovem polju. V njen sta se spopadli srbska in turška vojska. Tu se ni reševala le usoda srbskega naroda, ampak tudi usoda vsega Balkana. Zato so Slovenci in Hrvatje kmalu občutili udarec turških pokolov (J. Jurčič: Jurij Kozjak, Slovenski janičar...).

Muratove turbe (grobnica) v bližini ceste spominja na to bitko. Tu so zakopali njegovo srce in drobno truplo sultana Murata pa so Turki odnesli v maloazijsko mesto Burso, tedaj glavno mesto, kjer je pokopan v eni izmed džamij. Na obrobju, kjer so padali kosovski junaki, rastejo rdeči božuri (cvetje, podobno našim potonkam).

Pravijo, da je rastlina botanična redkost in nastala je legenda, da so rdeči božuri vzkli iz krvi padlih kosovskih junakov. V maju je polje odeto z rdečimi cvetovi. Kosovskim junakom so v spomin postavili kamnit stolp, ki je viden daleč naokoli (1953). V razmišljanju o krvavi bitki in kosovskih junakih nas je kmalu pozdravilo glavno mesto SAP Kosovo, politični, kulturni in gosp. center. Priština naglo raste in postaja mesto sodobnega urbanizma in arhitekture. Na nekdanji orientalski čas nas veže velika

Carska džamija iz 15. stol., ki jo je postavil Mehmed II., drugo veliko džamijo pa je zgradil sultan Bajazit. V muzeju Kosova so predmeti in dokumenti od najstarejših časov do danes.

Priština je imela pred vojno 18.000 prebivalcev, danes jih ima 70.000. Na univerzi, ki so jo dobili po osvoboditvi, študirajo Albanci, Srbi in drugi. Živahen je utrip mesta zvečer. Glavno ulico v središču zaprejo za avtomobilski promet. V "korzu", v večernem sprehodu, smo se znašli tudi mi. Davor je začuden spraševal, zakaj neki je toliko ljudi na ulici.

Tudi v naslednjih dneh, a v drugih mestih smo se srečevali s promenadami. Lep običaj, kajne? Južno od Prištine je samostan Gračanica (1321), zadnja zadužbina kralja Milutina. Samostan je grajen iz rdečega in rumenega kamna, stopničasto se zožuje kvišku in sodi med najlepše arhitektonske spomenike v starem srbskem gradbeništvu. Freske so odlično ohranjene.

Scene so polne življenja, veselja in žalosti. V Gračanici, v starem srbskem slikarstvu, je prvič naslikano rodoslovno deblo dinastije Nemanjičev. Med freskami izstopata kralj Milutin in njegova žena, mlada kraljica Simonida.

Zadnja nedelja v juliju. Domov smo se oglašali s karticami. Peč je oddaljena dobrih 80 km. Ravna in široka cesta nudi šoferju priložnost, da z očesom ujame del kosovskega in metohijskega sveta. Buldožerji spreminjajo nekdanje zaplate šikan (nizko grmičevje) in traktorji režejo globoke brazde na rahlo valovitem območju. In mlada polja že dajejo pšenico, sončnice in koruzo. Metohija ima z Belim Drimom in pritoki več vode, ki z gora v času hudo-urnikov puščajo za sabo neprijetne sledi. Po Kosovu in Metohiji so dvojezični napisi (albansko-srbski), narodnostno mešani kraji. V vsej pisanosti je bil zanimiv pogled na ciganski tabor ob cesti. Proti Peči smo prehiteli konjiče, ki so v počasnem diru vlekli vozove. Zagoreli Rom je vihtel bič, nasmejana kodrolasa mladež je z ročicami mahala v pozdrav. Nov motel na robu neurejenega predmestja bode oči. Zasledovali smo smer Dečanov, kjer je v bogato poraščenem in mirnem kraju samostan Visoki Dečani. Cerkev sta gradila v prvi polovici 14. stol. kralj Stefan Uroš III., ki je dobil po samostanu ime Dečanski in njegov sin kralj, poznejši car Dušan (1331 — 1355). Na stenah cerkve je na stotine kompozicij.

Na enciklopedični način je poslikana vsa zgodovina cerkve. Med freskami so tudi portreti Nemanjičev. Car Dušan je na freskah upodobljen petkrat. Vodič nas je opozoril na rdeči barvni podpis avtorja fresk, ki je skrit pod kamnito arkado. V cerkvi so ikone, ki so nastajale od 14. do 17. stol. V Dečanih imajo bogato zbirko srednjeveških knjig, napisanih na pergamentu ali na papirju.

Ob zgornjem robu Peči se dolina Pečke Bistrice zožuje v Rugovsko klisuro. V bistri rečici so se v poletni vročini ohlajali kopalci, ki se tu malo menijo za ljudi, turiste.

Samostan sestavljajo štiri cerkve, zidane so druga ob drugi, tako predstavljajo en gradbeni kompleks. V najstarejšo cerkev Sv. Apostola iz srede 13. stol. so prenesli iz Žiče sedež arhiepiskopije. Ob njej so zgradili na sev. strani cerkev Sv. Dimitrija, južno Sv. Bogorodica, ob njej pa še cerkev Sv. Nikole.

Najstarejše freske so iz 13. stol. Deklica z vrčem v cerkvi Sv. Dimitrija je zaradi detajlov in ljubkosti znana v svetu umetnosti. Bogate so tudi ikone, rokopisne knjige in razni predmeti. Čas nas je preganjal, vračali smo se k avtomobilom, ki so čakali v senci, na travi ob samostanskem obzidju.

Davor in Andrej sta prva zagledala mokra avtomobila. "Pa ja ni v tem času deževalo," se je odrezal mlajši. Sive srage so se še odcejale in pločevina je kazala še bolj marogasto podobo kot prej. V trenutku, ko smo odpirali vrata, sta se iz sence približala dva Šiptarčka in terjala plačilo za "pranje" avtomobilov. Obstali smo iznenadeni. Njuna jeza in temperatura sta naraščali. Da ne bi odrinili z razbitim steklom ali z buško na pločevini, smo se sporazumeli za del plačila.

Vračali smo se skozi Peč, ki nas ni kdove kako pritegnila. Po novi, ovinkasti cesti, ki je bila prometno manj obremenjena, samo se dvigali po po-bočjih Mokre planine in pod nami je ostajala panorama Metohijske kotline.



Gračanica, 14. stoletje

Na prelazu v višini 1710 m smo se nagnili na področje SR Črne gore. V senci, sredi stoletnih iglastih gozdov nam je bil počitek in razmišljanje o kosovskem in metohijskem svetu pri srcu.

Ob strmem spuščanju v dolino Ibra smo na planinskih senožetih občutili košnjo v polnem zamahu. Moderna cesta veže ljudi s svetom in koliko bogatejši so z njo!

V dnu doline je lep kraj Rožaj, z nekaj lesne industrije in modernim planinskim hotelom. Proti Ivangradu smo premagali več krajših in daljših cestnih predorov.

Ivangrad ob Limu je urejeno in čisto mesto z lepim parkom. Leta 1949 so ga poimenovali po črnogorskem pastirju, gimnazijcu, študentu in narodnem heroju Ivanu Milutinoviču, ki je padel oktobra 1944. leta. Bil je član VŠ NOV in POJ in član predsedstva AVNOJ. Staro ime Berane je ohranil le hotel na desni strani Lima.

Pred stavbo skupščine stoje trije doprski kipi narodnih herojev. Sprehod skozi mesto in čez most je navduševal Drejca. V zelenomodri vodi Lima so uživali kopalci. Most pa je prenašal veliko težo radovednežev.

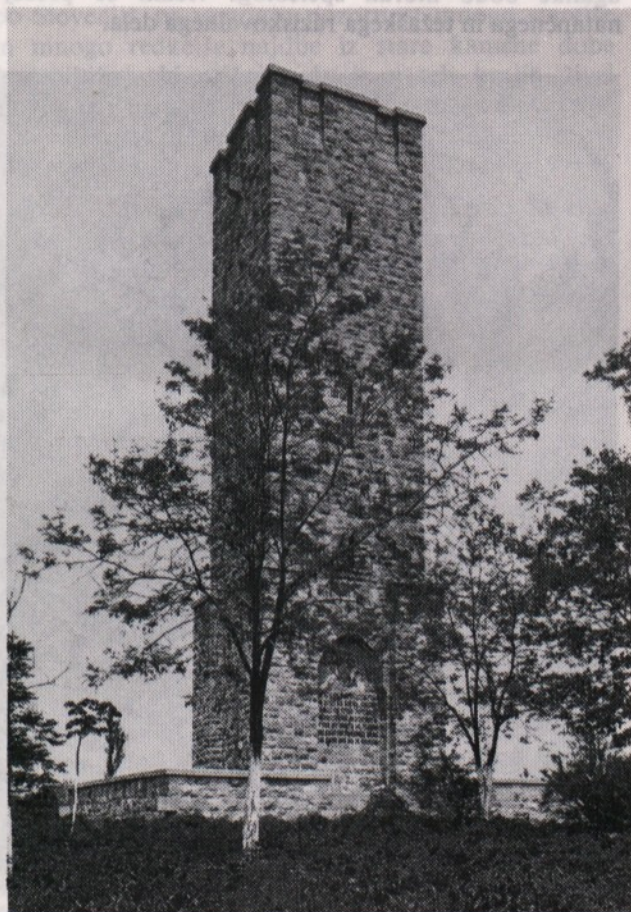
Mimo velike tovarne celuloze smo se spuščali v kanjon Lima. Kmalu te spremlja struga rjave, umazane peneče vode. Človek je posegel v bistro planinsko reko. Skozi značilno sotesko se vije Lim, ob njem cesta, z obilico predorov in svodov.

Blizu Bijelega Polja je odcep v desno proti Titogradu. Ob toku Lima smo spremljali del znamenite železnice Beograd — Bar, ki od leta 1976 povezuje glavno mesto Jugoslavije s Črnogorskim primorjem.

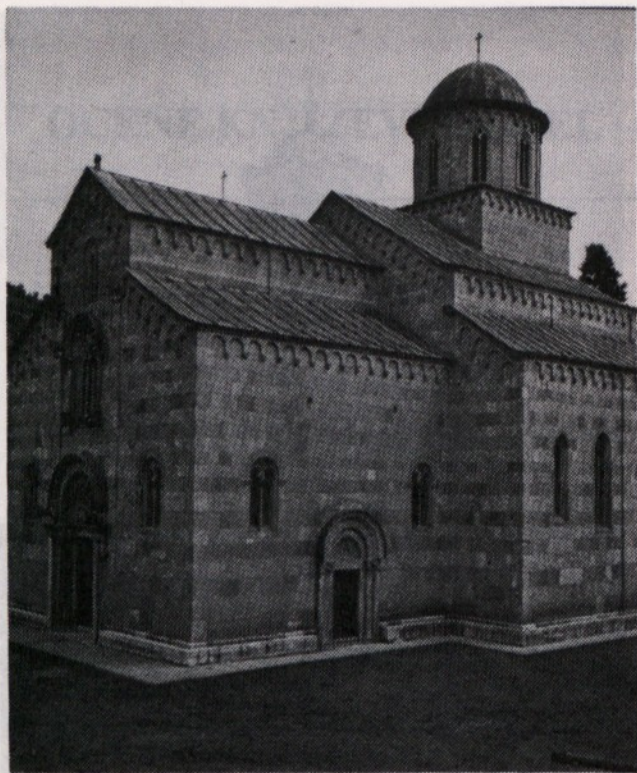
Ob Limu, kjer strmine zahajajo v nižji in položnejši svet, zemlja dobro rodi, naselja so dobro urejena. Novi zaselki in nemška oznaka avtomobila pred hišo, ki je v gradnji, potrjuje, da so tudi tod zdomci doma.

V Prijepolju je bil dober počitek. Že prvi sprehod po lepo urejenih ulicah, staro se harmonično preliva z novim, nas je ogrel. Pred osnovno šolo je spomenik narodnega heroja Valterja. Spomnili smo se filmske nadaljevanke Valter brani Sarajevo.

V spodnjem delu mesteca stoji DOM REVOLUCIJE. V avli je fontana in skulptura ženske. Na kosu kamna leži knjiga. Na bronasti listih berem: "Dom odprli 4. julija 1979...". Objekt je večnamenski: prostori za filmske in gledališke predstave, nadstropje je prava galerija slik. V eni izmed klubskih prostorov so domačini spremljali TV program. Mestec je znano po bogati kulturni dejavnosti; v poletnem času imajo tradicionalne "večere kulture". Obisk manastira Mileševo. Starejša prijazna redovnica je poudarila, da sodi ta samostan med najpomembnejše spomenike naše stare umetnosti. Zgradil ga je kralj Vladislav v 1. polovici 13. stol. Cerkev je zidana iz navadnega kamna in je odeta z belo malto.



Spomenik kosovskim junakom



Visoki Dečani, 14. stoletje

Je brez zunanjih okrasov. Delno ohranjene freske so delo odličnih slikarjev, ki jih primerjajo z mostrom iz Sopočanov.

Freska "Angel na Kristusovem grobu" je obiskala znamenite galerije sveta in prinesla veliko slavo naši srednjeveški umetnosti. Velika vrednost so portreti Štefana Nemanje, Sv. Save, kralja Štefana Prvo-venčanega in njegovih sinov — kraljev Radoslava in Vladislava. V cerkvi je bil kronan Tvrdko za kralja Bosne in Srbije. Tu je počival prvi srbski arhiepiskop Sv. Sava. Turški časi so udarili tudi po srbski pravoslavni cerkvi, ki je bila zaveznik ljudstva.

Tudi kosti Sv. Save so postale pepel v Beogradu, bogate freske Mileševa pa močno poškodovane. Čas zadnje vojne vihre je uničil mnoge freske, okupator je cerkev spremenil v konjušnico.

se nadaljuje

SOTESKA HUDA LUKNJA

Tone Novak, Valika Kuštor in Franc Batič: UVOD — Rado Gospodarič: GEOGRAFIJA HUDA LUKNJE IN NJENE OKOLICE IN GEOLOŠKA ZGRADBA IN KRAŠKI POJAVI — Mitja Brodar: PO SLEDEH NAŠIH PREDNIKOV — Franc Batič: SPREHOD MED RASTLINAMI — Tone Novak in Valika Kuštor: ŽIVALSKI VRVEŽ in V SRCU TISNIKA

Uvod

"Vsakdo, ki se je vozil iz lepe Šaleške doline v Slovenj Gradec, se živo spominja romantične soteske, imenovane Huda luknja. Prikladnejšega imena ji naši pradedje niso mogli izbrati." Tako je zapisal Fran Kocbek že v prvem letniku Planinskega vestnika. Huda luknja je res enkratna. Radoznanim očem ponuja toliko zanimivosti, posebnosti in divje lepote, da ji je vredno posvetiti nekaj več pozornosti. S pomočjo zemljevida v sredini knjižice se bo bralec lažje vživel v vsebino besedila.

Človek je že od nekdaj obiskoval sotesko. Koščena in kamnita orodja starokamenodobnega prednika iz jame Špehóvke so znana izpred več desetisoletij, ko je po naših krajih še gospodaril jamski medved. Prav tam so našli tudi sledove srednjekamenodobnih kultur, v jami Pilanci in Koprivški luknji pa tudi mlajših prazgodovinskih črepinj. Sponka iz Pilance, ki jo je prevlekla zelena patina časa, priča, da je človek obiskoval sotesko tudi v bronasti dobi.

Za časa Rimljanov je tekla med stisnjenima bregovima Pake trgovska pot, ki so jo uporabljali še v srednjem veku. V prvi polovici drugega tisočletja so gospodovali nad okolico roparski valdeški vitezi, kasneje pa Auffensteini. Dandanes postavljajo spomenik tistim časom le še razvaline gradu Valdek (Waldeg). Pozneje so plenili mimoidoče še razni tolovaji in bržkone se je od takrat prijelo soteske ime Huda luknja. Špehóvka ali Špehóva jama pa jim je služila kot skladišče napljenjenega mesa.

Nadvojvoda Ivan je dal v začetku prejšnjega stoletja zgraditi skozi sotesko novo cesto. Domačinom je bila zelo v prid, zato so mu v spodmolu nasproti jame Huda luknja postavili spomenik.

Temno žrelo te jame je od nekdaj burilo duhove. Njen začetni del je uredil za ogled domačin Ivan Vivod že leta 1895, tako da je to ena naših prvih turističnih jam. Kasneje so jo nekajkrat zanemarili in spet usposobili za obiske. Zadnjikrat je bilo to leta 1951, dandanašnji pa je dostopna le še opremljenim jamarjem.

Od strmih skalnih sten soteske so med zadnjo vojno odmevali streli partizanskih pušk in nedaleč stran je vodila zmagovita pot borcev 14. divizije s Paškega Kozjaka na Graško goro.

Reka Paka pa, ki teče skozi sotesko, kot da bi želela izbrisati spomine. In asfaltni trak ob njej je zanesel v deber naglico ter hrup našega časa, da se le redki zavedo veličine tega naravnega spomenika. Šaleška planinska pot, ki pelje tudi mimo Špehóvke in Pilance, nas vzdigne nad vsakdanjost in nam pokaže naravni obraz soteske. Strmi skalni grebeni in rastline, ki rastejo na njih, nas za hip spominjajo na Alpe, višje gori na pobočju in na vrhovih Tisnika nam gozd, ki raste tam, pričara pravo kraško vzdušje. Med zelenjem živijo svoja kratka življenja številne žuželke, med sivimi skalami se grejejo modrasi in ptičji rod dopolnjuje utrip življenja z izbrano glasbo. Skrivnostno podzemlje skriva pred soncem številne majhne živali; kar štiri vrste med njimi so prvokrat našli v jamah hriba Tisnika.

Delček lepote, zanimivosti in posebnosti smo skušali ujeti v okvir te knjižice, kajti vsaj tako skromen spomin Huda luknja resnično zasluži.

Geografija Hude luknje in njene okolice

Južno od Gornjega Doliča preide široka dolina Pake v kilometer dolgo, slikovito sotesko Hude luknje. Soteska deli srednjevisoki apnenčev hrbet v vzhodni del, kjer je najvišji vrh Pečovnik (794 m), in v zahodni del, kjer ima najvišji med tremi vrhovi Tisnika 786 m nadmorske višine. Območje Tisnika je kraški svet v malem. Skalno pobočje nad sotesko je razčlenjeno s številnimi kraškimi zajedami, iz redkega gozda štrlijo osti korozijsko razjedene apnenca, pod skalnimi stenami pa so tu in tam vhodi v krajše vodoravne in poševne jame. S širokim vhom prav ob dnu in krajem soteske pa se odpira kraška jama Huda luknja. Zakraselo je tudi strmo zahodno pobočje Tisnika, pa tudi vzdolžna suha dolina ob njegovem vznožju v nadmorski višini okrog 700 m. Iz šentviške strani se v to suho dolino stekajo položne grape in nizki grebeni, kjer kraške vrtače dokazujejo, da voda podzemeljsko odteka. O zakraseli notranjosti apnenčevega Tisnika pa priča predvsem potok Ponikva, ki pod Šentvidom kar naenkrat ponikne v skalne ponore in se pojavi kot izvir kraške reke iz jame v soteski Huda luknja ter se zliva v Pako.

V krasu Tisnika poznamo 20 dostopnih kraških votlin. Med njimi je daleč naokrog znana, 1.100 m dolga vodna jama Huda luknja. Današnji člani jamarskih klubov iz Slovenj Gradca in Velenja se trudijo predvsem odkriti rove, ki bi jih pripeljali do površja onkraj grebena. K temu raziskovanju jih vzpodbuja odkritje leta 1975, ko so našli obsežen kapniški "Medvedji rov" nad "Vodnim rovom". S tem odkritjem so povečali prej znano dolžino rovo Hude luknje na 1.100 m, hkrati pa tudi omogočili bolje spoznati tukajšnje kraško podzemlje.

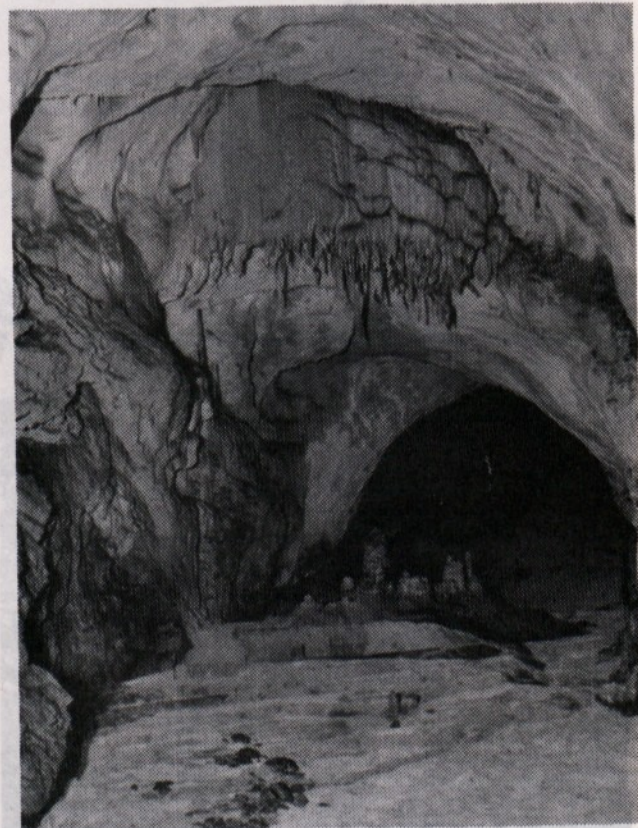
Kraški svet Tisnika s Hudo luknjo in še posebej slikovito skalno sotesko Pake je privlačen košček slovenske zemlje. Vredno ga je tudi z geološkega in krasoslovnega gledišča predstaviti ljubiteljem narave.

Geološka zgradba in kraški pojavi

Kras Tisnika je sestavni del karbonatnih severnih Karavank, ki se tod najbolj vzhodno pokažejo izpod miocenskih klastitov. Karbonatno kamnino sestavljajo dolomiti in apnenci srednjega in zgornjega triasa (slika 1). Trdni apnenec koničastega Tisnika in Pečovnika se dviguje nad okolico, kjer so mehkejši plasti laporja, peščenjaka in konglomerata. Na apnencih imamo kraško, na ostalih kamninah pa normalno površje. Razgibana morfologija je tudi posledica tektonske zgradbe. Na južni strani Tisnika in Pečovnika je neskladovit apnenec ob prelomu dvignjen nad miocenske plasti, medtem ko je na severni strani apnenec obdan z nagubanim črnim skrilavcem in zdrobljenim dolomitom. Številni prelomi delijo apnenec v pretrdo kamnino, ki jo padavine zlahka korodirajo, ponirajoče vode pa erodirajo. Vsi rovi Hude luknje so zasnovani ob prelazih vzhod-zahodne in jugovzhod-severozahodne smeri.

Geološka zgradba Tisnika in okolice je omogočila nastanek in razvoj kraških pojavov. Najbolj zanimivo je ponikanje potoka Ponikva v ponore pod kmetijo Koprivnikarja na nadmorski višini okrog 580 m. Normalna dolina Ponikve v miocenskih kamninah se namreč ob vznožju zahodnega pobočja Tisnika naenkrat konča. Ponikva zgine v skalne ponore in podzemeljsko odteče proti vzhodu v sotesko Pake. Ta podzemeljski tok Ponikve vidimo, če se podamo v skalnat vodni rov Hude luknje. Dobro opremljeni bomo lahko sledili vodnemu toku navzgor. Preskakovali bomo jezerca in brzice ter po 360 m dosegli pritočni sifon (slika 3). Če bi mogli, bi lahko skozi potopljeni rov prišli prav do zgoraj omenjenih ponorov površinske Ponikve (slika 2). Da gre v jami dejansko za podzemeljsko Ponikvo, nas opozarjajo ilovica, pesek in prod, ki jih ta ponikalnica prinaša s površja, kjer je njeno porečje.

Še bolj učinkovito kot danes je površinska in podzemeljska Ponikva erodirala kamnine v ledeni dobi, v zadnjem milijonu let. Tedaj je ponikala v 100 m višje ležeče ponore in oblikovala prostoren podzemeljski rov Hude luknje, to je tisti rov, ki so ga jamarji odkrili šele leta 1975 potem, ko so preplezali 40 m visoko previsno steno nad vodnim kanalom. V ledeni dobi je imela Ponikva občasno nekajkrat več vode kot danes. Iz pretežno golega površja je odplavljala tudi za pest velike prodnike in jih odlagala v rov skupaj s peskom in ilovico. Iz vhodnih delov tedanje ponorne jame pa je prenašala tudi apnenčev grušč in kosti jamskih medvedov. Obsežne neplavni- ne takega mešanega materiala so danes ohranjene v obravnavanem suhem rovu. Preučevanja leta 1978 so pokazala, da je sklepni del tega rova zasut s sedimenti do stropa. Le z obsežnim odkopavanjem nasipnega stožca bi morda prodrli na površje pri nekdanjem jamskem vhodu. Še nepreverjene meritve kažejo, da zasuta razdalja ni večja od 100 m. Za rešitev te uganke bodo morali speleologi vložiti še precej natančnega in težaškega raziskovalnega dela.



V Medvedjem rovu Hude luknje je nekaj lepih kapniških skupin

Med kraškimi jamami Tisnika imamo tudi takšne, ki niso neposredno vezane na ponorno Ponikvo kot je to primer pri Hudi luknji. Vodoravne jame Špehovka, Pilanca in Jama Školjka so morebiti delo ponikalnic, ki so se nekdanj ločeno stekale iz nepropustnega sveta zahodno od Šentvida v propustni apnenec Tisnika. Te ponikalnice so lahko tudi preoblikovale starejšo, morfološko zelo izrazito dolino ob zahodnem vznožju Tisnika, po kateri je bržkone tekla predhodnica Pake v dobi, ko še ni bila prisiljena urezovati svoje struge na mestu svoje današnje soteske (slika 3).

Geomorfološki in hidrografski razvoj pokrajine okrog Tisnika je nasploh zelo zanimiv. A. Melik je menil, da so v pliocenu tukajšnji potoki odtekali proti severu v predhodnico Mislinje, ki je tekla takrat po dolini proti vzhodu. Konec pliocena pa se je preusmerila proti severozahodu k Dravi, del njenih pritokov pa v predhodnico Pake proti jugu. Predhodnica Pake je sprva tekla ob zahodnem vznožju Tisnika po zgoraj omenjeni dolini, kasneje pa je uspela predreti apnenčev greben med Tisnikom in Pečovnikom ter svoj tok skrajšati. Temu predstavljaju proti vzhodu so sledili tudi njeni zahodni pritoki, tako da so zatekali v propustni apnenec Tisnika in se v soteski Pake pojavljali kot kraški izviri. V apnencu so nastajale kraške jame pretočnega tipa, ki so bile v mnogih primerih kasneje zapolnjene z naplavljenimi sedimenti in zarušene z apnenčevim gruščem, tako da so danes le delno dostopne.

Podzemeljsko zakrasovanje se je najbolj zvezno in učinkovito ter brez porušitev odvijalo v jami Hudi luknji predvsem zaradi ponirajoče Ponikve, ki je v mlajši ledeni dobi uspela izdelati in obdržati svoje podzemeljsko korito le malo pod starejšimi, više ležečimi rovi. Njen podzemeljski tok je bil domala skozi vso ledeno dobo in prav do danes vezan na iste geološke strukture pod južnim vrhom Tisnika.

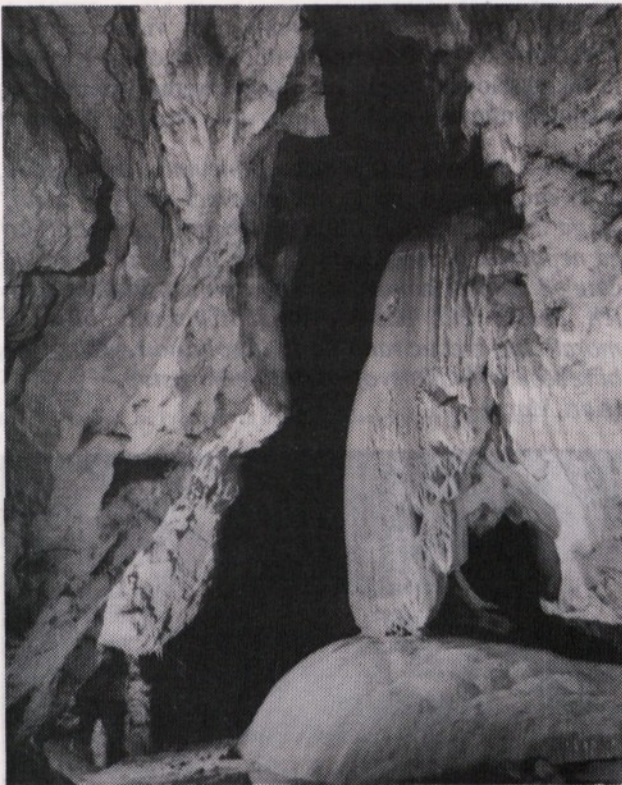
Po sledih naših prednikov

Kraški svet Tisnika s svojimi številnimi votlinami, ki so bile že večkrat omenjene, je zanimiv še iz enega razloga. V tistih jamah, ki jih je voda že zapustila in so ostale suhe, ali pa na takih mestih, ki jih voda ne doseže, si je večkrat poiskal zavetje tudi človek. Še v začetku tega stoletja je živel pri vhodu v Hudo luknjo samotar, ki so ga ljudje imenovali puščavnik. Posamezne črepinje lončenih posod dokazujejo, da je bil človek v Hudi luknji že v srednjem veku. Spet druge in razen tega večji novec pričajo, da so jo obiskovali že v času Rimljanov. Iz tega časa je tudi precej najdb iz jame Pilance, kakih 100 m nad Hudo luknjo. Tam so bili poleg navedenih posod najdeni tudi kosi zelo kvalitetne in lepo okrašene keramike, ki jo imenujemo terra sigillata.

Še bolj kot navedene najdbe, ki jih je mnogo povsod po Sloveniji, pa vzgajajo pozornost mnogo starejše in mnogo redkejše najdbe iz stare kamene dobe (paleolitika), ki pričajo, da je v teh krajih živel človek že v ledeni dobi. Orodje takratnega človeka je bilo odkrito v jami Špehovki, skromni sledovi njegovega bivanja pa tudi v Koprivški luknji.

V ledeni dobi se je led razširil iz Arktike do Severne Evrope in še nekoliko v Srednjo Evropo. Razen tega so tudi alpski ledeniki narasli, se združili in se spustili daleč v predalpski prostor. Alpe segajo v Slovenijo v severozahodnem delu in to je naše glavno poledenitveno področje. Posebnost ledene dobe je, da se je ta pojav širjenja ledu ponavljal. Vsaj štirikrat je led pokrival velike dele zemeljske površine in se spet umaknil. Ves ta razvoj je trajal približno en milijon let. Gre torej za precej dolga mrzlejša in toplejša obdobja, ki pa niso vsa enako dolga. Posebej dolga in topla je bila doba med drugo in tretjo poledenitvijo, ki je trajala več kot četrt milijona let. Zadnja otoplitev je razmeroma blizu našemu času, saj se je led dokončno umaknil približno pred 12000 leti.

Posamezne poledenitve pa tudi niso bile ves čas enotne in je vsaka prekinjena z nekoliko toplejšim presledkom. V tem toplejšem presledku zadnje poledenitve se je človek prvič pojavil na območju Tisnika. V jami Špehovki je izkopavanje že pred zadnjo vojno odkrilo ostanke njegovega bivanja. Po prvem obisku je prišlo do večje katastrofe. V jamo je vdrla voda in prekinila normalno tvorbo sedimentov. Koliko je pri tem odnesla ne vemo, pač pa je pustila za sabo skoraj dva metra debelo plast ilovice. Ta prekinitev je bila kratkotrajna, mogoče je šlo le za



Baldahin v Medvedjem rovu je največji (8 m visok) in najlepši kapniški okras Hude luknje

eno samo poplavo in neposredno na površini te ilovice je že bilo spet kameno orodje, kar dokazuje, da se je človek takoj spet vrnil v jamo. Po svoji obliki na načinu izdelave spada to kameno orodje še v srednji del stare kamene dobe, v moustériensko kulturo. Od drugod, kjer so našli tudi okostja, vemo, da je bil neandertalec tisti, ki je tako orodje izdeloval in ga uporabljal. Številne kosti jamskega medveda pa dokazujejo, da je bil tudi on redni obiskovalec jam. Nekateri so padli kot lovski plen, večina pa je naravno poginila, saj se medved pred koncem rad zavleče v jamo.

Že kmalu se v gruščnati plasti, ki se je nabirala nad ilovico, pojavijo artefakti drugačnega tipa. Široke, dokaj nepravilne odlitke zamenjajo ozke kline, groba strgala zamenjajo finejša praskala in pojavijo se tudi izdelki iz kosti. To orodje pa že pripada mlajšemu oddelku stare kamene dobe in sicer aurignacienu, kakor začetno stopnjo tega obdobja imenujemo. Neandertalec je izumrl in nosilec te kulturne stopnje je že Homo sapiens.

Pri vrhu plasti se še enkrat pojavijo redki sledovi obiskov človeka. Odkrita je bila večja koščena konica in trije drobni nožički, ki so tako tipično obdelani, da je kljub malemu številu kulturna stopnja določena. Gre za tako imenovani gravettien, ki sledi aurignacienu in v naših krajih potem traja do konca ledene dobe.



Na koncu Medvedjega rova je velika podorna dvorana

Že v toplem obdobju, ko so se spet razrasli gozdovi in se je v jami tvoril sigasti pokrov preko sedimentov, so jamo spet obiskali ljudje. V sigi sta bila odkrita odlomka dveh koščenih harpun, ki ju z veliko verjetnostjo uvrščamo v srednjo kameno dobo ali mezolitik.

V Špehovki je mogoče videti še en pojav, ki je zelo redek. Ljudje so obiskovali jamo le od časa do časa in niso v njej stalno živeli. Pač pa so stalno v njo hodili medvedje, v ledeni dobi predvsem jamski medvedi. V debelih kožuhih so imeli mnogo zajedalcev, ki so jih poskušali pregnati tako, da so se drgnili ob karkoli dovolj trdnega, da je preneslo težo medvedjega telesa. To je bilo zunaj predvsem drevje, v jami pa hrapave skalne površine. V ozadju Špehovke je manjša dvoranica, v kateri so to tolikokrat počeli, da so obrusili skalo in je postala gladka. Če potegnemo z roko preko teh površin imamo občutek, da je površina polirana. Vsekakor izredna zanimivost, ki je vredna ogleda.

Za vrhom Tisnika prav blizu roba apnenčastega predela se nahaja še ena zanimiva jama, Koprivška luknja. Poskusno izkopavanje pred vhodom v jamo je v sedimentu, ki odgovarja sigi v Špehovki, odkrilo drobno lusko kremena, kar pomeni, da je človek, ki je pustil obe harpuni v Špehovki, obiskal tudi Koprivško luknjo. Mnogo globlje, preko 3 metre pod površino, pa je bilo odkrito lesno oglje in ožgane kosti, kar je zadosten dokaz, da je tudi takrat človek že bil v Koprivški luknji in pred njo kuril. S katero kulturno stopnjo iz Špehovke to vzporediti, še ni mogoče reči. Potrebna bodo večja izkopavanja, ki bodo v teh globokih plasteh odkrila tudi orodje takratnega obiskovalca.

Ko govorimo o Koprivški luknji, je vredno omeniti še dogodek, ki ni v zvezi z ledeno dobo, ampak je iz zadnje vojne, ko so tudi tod delovali partizani. Eden od njih je bil ranjen in spravili so ga v Koprivško luknjo. Ozek rov se po kakih 30 metrih zaključuje z majhnim prostorom in tukaj je ranjenec preživel cel mesec. Enkrat na dan so mu bližnji domačini prinesli hrano in mu jo na dolgi polici podali s poti preko snega do jamskega vhoda. Tako sneg ni bil steptan in nemški vojaki, ki so hodili mimo, niso mogli opaziti ničesar. Ko je ozdravel, se je vrnil med partizane. Ostal je živ, obiskal je tudi izkopavanje in ob tej priliki povedal svoj doživljaj.

se nadaljuje

VINKO OŠLAK

ABECEDA FILMSKE LEPOTE

Ves svet ve in priznava, da vpliva filmska umetnost na duha širokih množic silneje kakor katerakoli druga umetnost. Z nekakšno pomilovalno zaskrbljenostjo čutijo to tudi uradni varuhi kulture. Toda nihče ne prizna, kar neogibno iz tega sledi — da moramo oboroženi z ustreznim znanjem film razumeti in tako usmerjati svoj okus, da ne bomo izpostavljeni na milost in nemilost najpomembnejšemu duhovnemu vplivu naše dobe kot neugnani naravni sili. (Bela Balazs)

Največ, kar se zgošča v človekovi notranjosti — in v imenu česar se more zoperstavljeni in tvorno obračati k zunanosti, je njegov notranji razgled, ki mu pravimo VIZIJA. V imenu vizije lepega, dobrega, poštenega, ljubeznivega — vemo, da je na svetu tudi grdo, lepo, krivično, grobo... Vid: notranji in zunanji, je človekovo najimunitnejše tipalo. Ena slika, pravijo Kitajci, zaleže za deset tisoč besed. Slišati, vonjati, otipati; vse to ni nič, v primeri z VIDETI. So čutila, ki se jih umetnost in sporočanje sploh ne dotikata: voh, tip. Najveličastnejše duhovne zgradbe se razgrnejo vidu: likovna umetnost zunanjemu, besedna umetnost notranjemu.

Film je jezik živih slik. Ne samo to! Jezik prevare...! Vdrimo v operaterjevo kabino, odtrgajmo z vretena nekaj tistega magičnega traku z živimi kavboji in si ga ogledajmo. Nobenega gibanja, vse mrtvo. Čisto navadne celuloidne fotografije... Kako torej? Neki izumitelj, neki T. A. Edison, brata Lumièr... so razkrili napako naših oči, da ne morejo razločevati elementov v dovolj hitrem gibanju. Naredili so kamero in projektor, ki osemnajstkrat v sekundi pokažeta približno enak prizor, i ga doživimo povezano, torej v gibanju. V začetku je bila torej prevara — tako bi se pisala filmska genesis. In prevara je postala živa uprizoritev resničnega in namišljenega sveta človekove pozornosti. A enkrat varati je bilo za vselej dovolj. Če vlečemo oči in vidni živec, ne vlečimo za nos še pameti in čustev. Skesajmo se in se potrudimo v globoko resničnost pri filmanju in pri gledanju filmov! Resnica pa ne skoči samo v oči, kot skočijo številni režiserski triki in gegi. Veliko stane — in kar je najhujše, kot pravi Sertillanges, je to, da včasih tudi najdemo...

V učbenikih za srednje šole so zastopane vse druge umetnosti; poglavja o filmu v njih ni. Estetike književnosti ali slikarstva se uče milijoni, ki svoje znanje komaj kdaj potrebujejo, saj ne berejo knjig in ne gledajo slik. Vsak večer pa hodijo v kino, docela prepuščeni na milost in nemilost svoji nezobraznosti... (Bela Balazs)

Kot morata pisatelj in bralec znati ISTO abecedo, ista ločila, vsaj pretežno enak pomen besednega in stavčnega gradiva, morata tudi ustvarjalec in gledalec filma poznati direktni in simbolni pomen filmskega jezikovnega sestava.

Zavrtimo si posnetek afriškega bobnarja. Smo kaj razumeli? Nič! Oglejmo si eksperimentalno baletno točko. Smo kaj razumeli? Zopet nič. Nerazumljivost ni v muhah kakšnega čudaškega posameznika, ampak v tem, da ne govorimo istega jezika. Kar je nam neprijetna visoka frekvenca, je strastnemu radioamaterju pristrčen pozdrav skozi ete; kar je nam zgolj ritem, ki bi si ga predstavljal kvečjemu še k jazzu, je Afričanu jutranji časopis. Treba se je torej učiti jezikov, ki jih govorijo razne vrste umetnosti. Tudi filmskega. Tega še prav posebej, saj ima največ "tujk", največ nepravilnih glagolov, največ spačenk.

Zavoljo izuma tiska je postal človeški obraz ščasoma nečliljiv. Ljudje so poslej lahko toliko prebrali s potiskanega papirja, da so zapostavili mimični način občejanja. (Bela Balazs)

Predno se temeljito lotimo vprašanja filmskega jezika, brez katerega je amater, tudi če je opremljen z najdražjo kamero, nem in dolgočasen, kot kakšen Mutek Osojski, se moramo pogovoriti še o nekem zgodovinskem fenomenu, ki je za več stoletij preusmeril razvoj človeka in njegovega sporazumevanja na nek nepredviden tir. Človek je bitje vida. Vid mu da tisto zadnjo garancijo, da ne sanja, da se mu ne dozdeva, ampak, da nekaj v resnici je. Fizikalno in fiziološko se vid prav nič ne razlikuje od sluha ali celo tipa. Tudi pri vidu ne gre za nič drugega kot za to, da živčni končiči otipavajo svetlobne žarke, ki se odbijajo s predmetov. Ta tip pa je tako natančen, da hkrati meri dolžino poti žarkov in njihovo frekvenco. Psihološko pa nam je vid najbolj verodostojno, najbolj prepričljivo čutilo. Torej je povsem naravno, da je postal človeški obraz človeku najbolj brana knjiga, najbolj eksotična pokrajina, ki jo je treba raziskati. Razvila in izpopolnjevala se je govorica obraznih gibov, mimike.



Tistemu, vizuelnemu človeku, je vidno okolje povedalo veliko. Posebno v mitološki dobi. Kaj vse je takrat človek videl, kar mi prezremo, gremo neprizadeti mimo!

Privatna lastnina nas je tako poneumila in naredila tako enostranske, da je nek predmet naš šele tedaj, ko ga imamo, ko torej biva kot kapital za nas ali ko ga neposredno posedujemo... vse fizične in duhovne čute je zatorej zamenjala enostavna odtujitev vseh teh čutov, čut posredovanja. Človeško bitje je moralo biti zreducirano na to absolutno revščino, da bi iz sebe porodilo svoje notranje bogastvo. (Karl Marx)



Resnično, naši čuti so jeli vse bolj popuščati pred najmizernejšim izmed vseh čutov: imeti. Polasčanje sveta se je vrnilo namesto dojemanja. Posest namesto čudenja in vžičenosti. K temu pa je prišel še en odločilen udarec. Izumili smo abstraktne znake, s katerimi lahko zapišemo besede, govorico. Odslej nam ni treba več videti stvari same, zadostuje nam, da preberemo njen opis. Namesto nas gledajo samo še pisatelji in novinarji. In bolj verjamemo novinarjem, ker pišejo enostavneje, v klišejih. Tako se je naša pozornost vse bolj oddaljevala od vidnega sveta v abstraktni svet pojmov in poimenovanj, v potiskane pole časopisov in knjig. Obraz nam je postal nečitljiv, a tudi nepismen, pomembni so samo še podatki z rojstnega lista in karakteristik. Še malo, pa si bomo lahko dali čez glavo nogavico... če... da, če ne bi bilo recimo filma. Tu je bila enkrat tehnika plemenitejša od človeka. Odkar smo izumili filmski plan, kot je gibanje kamere, se je pozornost zopet obrnila k obrazu. Posebno ker filma še nismo znali ozvočiti. O, srečni, nemi film! Moral je spet počasi črkovati obrazno pisavo, če je hotel kaj povedati. Komaj je prišel do srede abecede, pa se je pojavil zvok in učenje prekinil. A vendarle ne popolnoma. Lekcije so zapisane, mojstrovine so ostale, vsakdo lahko podoživi čudovita odkritja človeškega kontinenta med lasmi in brado. Človeštvo je rešilo in zopet odkrilo svoj obraz. Iz abstraktne, pismenske civilizacije, ki nam je sicer dala veliko dobrega, se relativno srečno rešujemo v kompletno civilizacijo, ki bo spet računala z vsem človekom in njegovimi izrazili. Nastaja tudi kultura obraza, kultura mimike; kultura telesa, kultura izraznega plesa in hoje. Film pa je vse to na novo odkril in rešil izpod svinčene črkostavniške povodnji...

V nas je nekaj globokega, na dnu duše, kar je treba izraziti, česar pa pojmi, povedani z besedami ne morejo razložiti, prav tako kot v racionalne pojme ne moremo zajeti svojih glasbenih doživetij. (Bela Balazs)

Filmski jezik ni ilustracija ali podčrtavanje literarnega ali pa pogovornega jezika. Je samostojen jezik, ki uporablja čisto drugačne znake, dela z njimi svojevrstno filmsko besedišče — in iz besed stavke. Ni najbolj znanstveno, če prenašamo logiko enega jezika v drugi jezik. A ker je naša izobrazba glede jezikov strahovito ozka, omejena v glavnem na jezik govora in literature, moramo nekaj resnosti žrtvovati v prid nazornosti in primerljivosti. Poskusimo poiskati v filmskem jeziku vse tiste "stavčne" in "besedne" tvorbe, ki jih dobro poznamo iz šolskega jezikovnega pouka. To je mogoče najboljši način, da se adaptiramo govorici filma — kot gledalci in izdelovalci.

Kaj je v filmu tista enota, ki bi ji lahko rekli "stavček"? To je prizor, ki smo ga posneli od pritiska na sprožilec — do odmika prsta s sprožilca. Kader. Tako kot je govorica grajena iz stavkov, je film grajen iz kadrov. Zdaj si privoščimo majhno "stavčno analizo" filmskega kadra.

Kaj je v kadru POVEDEK? To še ni težko. Povedek je v uprizorjenem gibanju oz. delovanju snemanega gradiva.

Kaj je PREDMET? Tudi to še gre. Predmet je pač sama tista stvar, ki v kadru nekaj počenja. To je skratka vse, kar pusti na emulziji sled. In kaj je OSEBEK? Saj res. Kako bi v filmskem prizoru našli nekaj, kar bi odgovarjalo na vprašanje: kdo? Mogoče ljudje, ki igrajo v filmu? Ne, ti so prav tako predmet, kot stvari okoli njih. So predmet prikazovanja. Vse skupaj je podobno skrivalnici s pratike. Kje je lovec? Obračaš levo in desno, nazadnje ga najdeš v drevesu. Obračajmo kader, da najdemo "lovca" prizora! Ste že slišali v dvorani vzklik: — Dobra kamera! Tu je, naš je! Ta kamera je osebek. Osebek se izrazi v tem, KAKO gleda kamera na prizorišče, kako se približuje in oddaljuje, v kakšnem kotu in izrezu se postavlja nasproti snemanemu objektu. Nevtralnega, objektivnega filma ni! Vsak kader vsakega filma je po svoje "prizadet" po osebu, po kameri. In videli bomo, da je prav temu stavčnemu členu treba najbolj streči, ga najbolj izobraziti in obrusiti. To bi bili trije glavni stavčni členi. Prepoznati pa moramo še številna "prislovna določila", ki se deloma izražajo v sceni, kostumu in šminki, največ pa v montaži, razporejanju kadrov v stavke, odstavke in roman. So režiserji, ki jim je prav montaža — prislovno določilo vzroka, načina, časa, kraja itd. — pomembnejša od vseh treh glavnih stavčnih členov.

Po nekaj desetletjih razvoja filmske umetnosti bodo spoznali znanstveniki, da je mogoče in treba sestaviti s pomočjo filma leksikon mimike in kretenj, kot že zdavnaj sestavljajo lastne besedne leksikone in enciklopedije. (Bela Balazs)

Naredimo pa lahko tudi vsaj približno besedno analizo. Ugotovimo "besedne vrste" in njihove morfološke variacije. Seveda je meja med besedo in stavkom pri filmu bolj zabrisana — ali pa je včasih sploh ni, kot v jeziku.

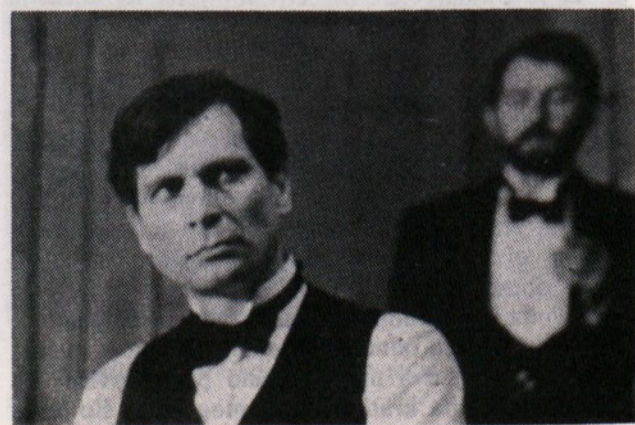
Začnimo z besedno vrsto, ki izraža povedek — torej GLAGOL! Gibanje v kadru je hkrati stavčni člen — in hkrati beseda — glagol. Ta glagol je prav tako pregiben, kot je pregiben v govoru. Na filmu lahko označimo ne samo gibanje oz. dejanje, ampak tudi osebo, število, spol, čas, naklon, vid in način. Skratka, filmsko lahko spregamo na vse konce in kraje. Zares presenetljiva podobnost z govorom. Obrazila filmskih glagolov največkrat sploh niso pritaknjena neposredno nanje, ampak jih najdemo in povezujemo razmetane po vsej dolžini traku. Včasih izvemo za čas dogajanja iz začetka filma šele čisto na koncu. Prav tako recimo naklon — ali celo za osebo (kriminalka).

SAMOSTALNIKI so stvari, ljudje in pojmi, ki so v filmu prikazani ali nakazani. To je lahko razumeti. Tudi samostalni v filmu lahko pregibljemo, torej sklanjamo.

PRIDEVNIKI povedo, kakšne so stvari, ki jih prikazujemo. Bogato zalogo pridevnikov kupimo že kar s filmom — barve! Prav tako jih lahko pregibamo po sklonih in stopnjah.

PRISLOVI povedo, kako, na kakšen način, teče prizor. Prislov je utelešen v kameri, svetlobi in montaži.

Tako bi lahko primerjali v nedogled. Vendar nam ne gre za gramatikalno gimnastiko, ampak za osnovno spoznanje v vsej mogoče nazornosti: da je film predvsem jezik — in da se je treba tega jezika vse življenje učiti. Debat o jeziku je med filmarji — pa tudi med obiskovalci kina — premalo. Tisti, ki hodijo v kino, se ponavadi najprej in za vselej zagledajo v glavno igralko ali igralca; filmarji pa v zadnji model kamere. Eni in drugi pa hodijo po pokrajini, ki jim je tuja, poslušajo jezik, ki ga ne razumejo...



Nove knjige v knjižnici ''Ksaverja Meška'' Slovenj Gradec

od 1. septembra do 31. decembra 1979:

I. SPLOŠNO — BIBLIOGRAFIJA

- Abeceda medicinska enciklopedija. 3 knj. — Sarajevo. — Beograd, 1978. —
- Družboslovje. — (Leksikoni Cankarjeve založbe). — Lj, 1979. —
- Mali ekonomski leksikon. — Bgd, 1978. —
- MUNDA, J.: Bibliografija Cankarjeve založbe 1945—1974. — Lj, 1975. —
- Nova enciklopedija seksologije. — Bgd, 1974. —
- Opča enciklopedija jugoslovanskog leksikografskog zavoda. — knj. 4: Iz—Kzy. — Zgb, 1978. —
- Opča enciklopedija jugoslovanskog leksikografskog zavoda. — knj. 5.: L—Nigh. — Zgb, 1979. —
- Otrok in knjiga. — knj. 8. — Mb, 1979. —
- Otrok in knjiga. — knj. 9. — Mb, 1979. —
- Prešernov koledar 1980. — Lj, 1979. —
- Prispevki Borisa Kidriča slovenski kulturi. — Lj, 1979. —
- Raziskovalna skupnost Slovenije: Poročilo o delu za leto 1978. — Lj, 1978. —
- TOMAS, M.: Mali leksikon umetnosti 20. veka. — Bgd, 1979. —
- Vodič kroz narodne biblioteke Jugoslavije. — Bgd, 1979. —

II. FILOZOFIJA — PSIHOLOGIJA

- BAIN, W. N. — R. C. Johnson: Mala psihologija. — Lj, 1978. —
- BUKVIČ, Đ.: Sugestija in hipnoza. — Sarajevo, 1978. —
- KOS, J.: Temelji filozofije za gimnazije. — Lj, 1979. —
- LINDEMANN, H.: Premagani stres. — Lj, 1977. —
- TRSTENJAK, A.: Psihologija dela in organizacije. — Lj, 1979. —

III. DRUŽBOSLOVJE (politika, gospodarstvo, pravo, javna uprava, izobraževanje, etnografija)

- Aktualna idejnopolična vprašanja pridobivanja, razporejanje in delitve dohodka... — Lj, 1979. —
- APOSTOLSKI, V.: Na velikobolgarskih nacionalističnih stališčih. — Lj, 1979. —
- BROZ, J. — Tito: O kmetijstvu na vasi. — Novi Sad — Lj, 1979. —
- BROZ, J. — Tito: Zbrana dela. — knj. 5. — Lj, 1979. —
- ČEFERIN, E.: Kmetijske zadruge in druge oblike združevanja kmetov. — Lj, 1979. —
- ČEPO, Z.: Temelji marksizma. — Lj, 1979. —
- DOLINAR, F.: Pripravnštvo v organizacijah združenega dela. — Lj, 1979. —
- DOLINAR, F.: Sklepanje in prenehanje delovnega razmerja. — Lj, 1979. —
- DOLINAR, F.: Temeljni pojmi iz delovnih razmerij. — Lj, 1979. —
- Društveni položaj žene i razvoj porodice u socijalističkom samoupravnom društvu. — Lj, 1979. —
- Fantje in dekleta med seboj. — V Lj, 1979. —
- FRISKOVEC, F.: Državni ustroj in prvine državnih oblik. — Lj, 1979. —
- GORIČAR, J.: Temelji obče siciologije. — 3. izd. — Lj, 1975. —
- JAKHEL, R.: Iluzija in resničnost urbanih središč. — V Lj, 1979. —
- KARDELJ, E.: Politični sistem socialističnega samoupravljanja. — Lj, 1979. —
- KIRN, A.: Marxovo razumevanje znanosti in tehnike. — Lj, 1978. —
- KRAŠOVEC, T.: Funkcije davka na promet v sodobnih davčnih sistemih. — Mb, 1979. —
- KUTOŠ, A.: Zveza komunistov Jugoslavije. — Mb, 1978. —
- LEŠNIK, A.: Spor med Jugoslavijo in informbirojem. — Lj, 1978. —
- Ljudstva sveta. — knj. 1. — Lj, 1979. —
- OMERZA, Z.: Govorne napake. — Lj, 1972. —
- PRELEVIČ, M.: Marksizam o odbrani socijalističkog društva. — Bgd, 1977. —
- Predpisi o etažni lastnini. — Lj, 1979. —
- REŠEK, D.: Šege in verovanja ob Muri in Rabi. — M. Sobota, 1979. —
- RIBIČIČ, C.: Abeceda delegatskega sistema. — Lj, 1979. —
- ROZMAN, V.: Delovna razmerja delavcev v delovnih skupnostih upravnih organov. — Lj, 1979. —
- ROZMAN, F.: Socialistično delavsko gibanje na slovenskem Štajerskem. Lj, 1979. —
- SFILIGOJ, N.: Kritika meščanske teorije tržnega mehanizma. — Mb, 1979. —
- STANIČ, G. — M. Muratović: Komunisti in mladina. — Lj, 1978. —
- ŠETINC, F.: Misel in delo Edvarda Kardelja. — Lj, 1979. —
- SINKOVEC, J.: Sindikat v združenem delu. — Lj, 1979. —
- TUBIČ, R.: Enciklopedijski rječnik marksističkih pojmova. — Sarajevo, 1974. —
- Utopični socialisti. — V Lj, 1979. —
- VALENTINČIČ, J.: Metodika družbenopolitičkega usposabljanja članov, delegatov in delegacij. — Lj, 1979. —
- Visokošolski poklici in študij. — Lj, 1979. —
- VRATUŠA, A.: Neuvrščeni in novi mednarodni ekonomski red. — Lj, 1979. —
- Zajednička ulaganja u Jugoslaviji. — Bgd, 1979. —

IV. NARAVOSLOVJE (matematika, biologija, fizika)

- BRONŠTEJN, J. N. — K. A. Semendjajev: Matematički priročnik. — V Lj, 1978. —
- DRNOVŠEK, O.: Matematika za poklicne kovinarske in elektro šole. — Lj, 1978. —
- KORENC, A. — H. Vogelnik: Biologija. — 3 zvezki. — Lj, 1979. —
- KOŠKIN, N. J. — M. G. Širkevič: Priročnik elementarne fizike. — Lj, 1978. —
- KUŠČER, J. — A. Moljk: Fizika. — 3. knjiga. — Lj, 1977. —
- LEBEDINEC, F. — A. Vandal: Funkcije. D. 2. — Lj, 1979. —
- LIKAR, M.: Mikrobiologija za medicinske sestre. — Lj, 1979. —

V. MEDICINA

- BIRSA, M.: Srečanje z Abrahamom. — Mb, 1979. —
- BOHINC, P.: Slovenske zdravilne rastline. — Lj, 1979. —
- HAJUŠEK, F.: Liječenje epilepsija. — Zgb, 1979. —
- KAKO DELUJE? — Človek. — Lj, 1976. —
- KAKO DELUJE? — Zdravila, strupi, droge. — Lj, 1977. —
- KOŠUTA, S.: Sladkorna bolezen in dieta za sladkorno bolne. — Lj, 1978. —
- MATKO, J. — J. Pirc: Dieta pri jetrnih in žolčnih obolenjih. — Lj, 1979. —

- MATKO, J. — J. Pirc: Dieta pri boleznih želodca in črevesja. — Lj, 1978. —
- POCAJT, M. — A. Širca: Anatomija in fiziologija za medicinske šole. — Lj, 1979. —
- SEVNIK, S.: Splošna higiena za sanitarne tehnike. — Lj, 1978. —
- SPOCK, B.: Nega in vzgoja otroka. — 5. izd. — Lj, 1979. —

VI. TEHNIKA

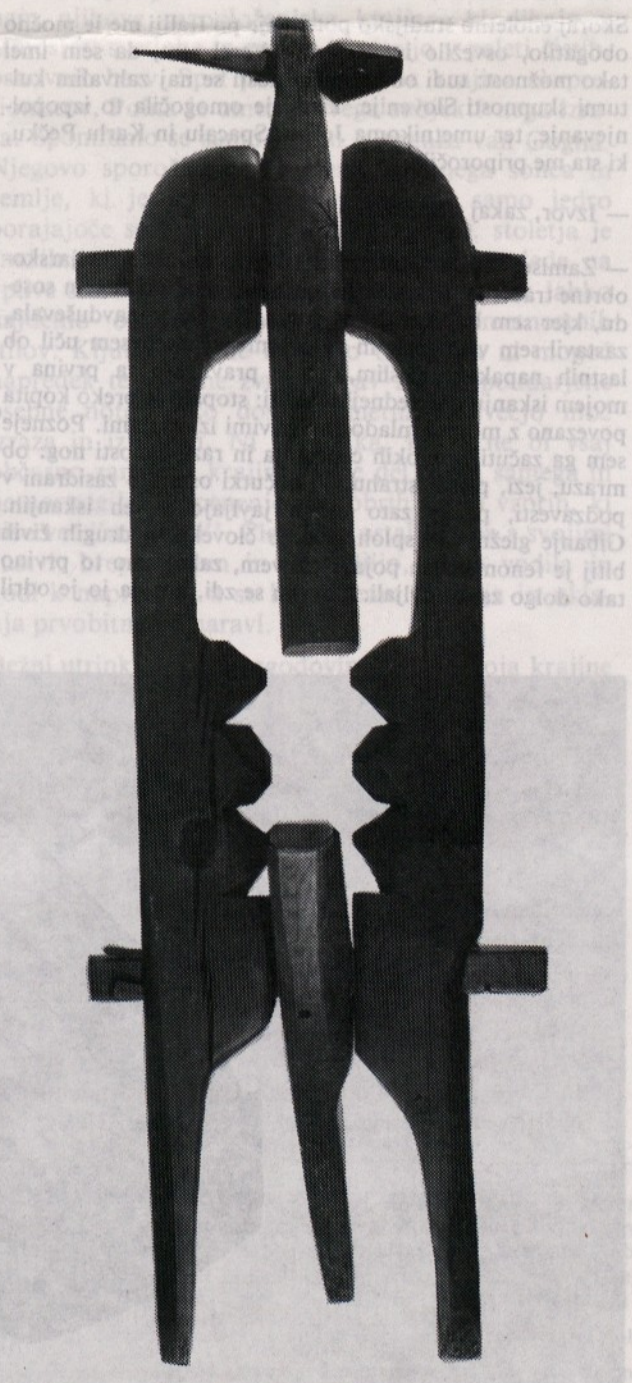
- BRATKO, I. — V. Rajković: Uvod v računalništvo. — Lj, 1979. —
- CHOLLET, H. M.: Motor. — Lj, 1979. —
- CHOLLET, H. M.: Vozilo. — Lj, 1979. —
- HRZENJAK, J.: Pravila tehničnega risanja. — Lj, 1979. —
- JEVTIČ, Z. S.: Opravka televizijskih prijemnika sa 160 šema. — 2 knj. — Bgd, 1977. —
- Knjiga o avtu. — Lj, 1978. —
- MILOBAR, B. — A. Crnolatac: Popravlak tranzistorskih prijemnika. — Zgb, 1976. —
- MOHORIČ, J.: Problemi in dosežki rudarjenja na Slovenskem. — Mb, 1978. —
- MUC, J.: Električni stroji za poklicne elektro šole. — Del 2. — Lj, 1979. —

VII. KMETIJSTVO — GOZDARSTVO — GOSPODINJSTVO

- BAJEC, V.: Jagode. — Lj, 1978. —
- BANER, M.: Mal živali v našem domu. — Lj, 1977. —
- BRGLEZ, J.: Zajedalci domačih živali. — Lj, 1977. —
- Gospodinjski koledar 1980 s knjigovodstvom. — Lj, 1979. —
- JEGLIČ, C.: Med ljudmi in rastlinjem. — V Lj, 1979. —
- MEDIGOVIČ, J.: Kalemljenje vočaka. — Bgd, 1977. —
- Ručno tkanje. — Zg, 1979. —
- RUŽIČ, S. — Č.: Knjiga za vsak dom. — 3 knj. — Zg—Lj, 1980. —
- ŠIKET, L.: Papiga skobčevka. — Lj, 1976. —
- SIMOVIČ, N.: Uzgoj šampijona. — Bgd, 1977. —
- SIŠKO, M.: Sadjarstvo za kmetijske šole. — Lj, 1979. —
- V svetu začimb in dišav. — Lj, 1979. —

VIII. UMETNOST — IGRE — ŠPORT

- BABAC, M.: Film u vašim rukama. — 2. izd. — Bgd, 1979. —
- BOJOVIČ, S.: Rvanja grčko rimskim stilom. — Bgd, 1978. —
- Farbige Wohnfibel. — Detmold, 1978. —
- GIGOV, V. — A. Ilić: Osnovi karatea za mlade. — Bgd, 1979. —
- GABRIJAN, D.: Makedonska hiša. — Lj, 1976. —
- Guinnessova knjiga rekordov. — Lj, 1978. —
- Henry Moore. — New York. — 1976. —
- JANJIČ, D. — V. Gigov: Borilačke veštine dalekog istoka. — knj. 2. Bgd, 1979. —
- KOMELJ, M.: Slovensko ekspresionistično slikarstvo in grafika. — Lj, 1979. —
- MARIJANOVIČ, B. — M. Đorđević: 50 najvećih šahista sveta. — Bgd, 1979. —
- Pravila šahovske igre FIDE sa zvaničnim tumačenjima. — 3. izd. — Bgd, 1979. —
- VRAČAREVIČ, Lj.: Aikido. — Bgd, 1977. —
- VUKOVIČ, V.: Uvod u šah. — Zgb, 1973. —



Tone Lapajne, Barjanec, les, 1976

Z razstave ''Za boljši svet'' v umetnostnem paviljonu Slovenj Gradec

IX. JEZIKOSLOVJE — LITERARNA TEORIJA

- BLAGAJNE, D.: Angleščina za vsakogar. — Lj, 1978. —
- DEBENJAK, D.: Nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar. — V Lj, 1978. —
- GRAD, A.: Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar. — V Lj, 1976. —
- GRAD, A.: Slovensko-španski slovar. — Lj, 1979. —
- GRAD, A.: Špansko-slovenski slovar. — Lj, 1969. —
- JURANČIČ, J.: Srbohrvatsko-slovenski in slovensko-hrvatski slovar. — 3. izd. — V Lj, 1978. —
- KOMAC—ŠKERLJ: Angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar. — V Lj, 1979. —
- KOPRIVA, S.: Latinska slovnica. — Lj, 1976. —
- KOS, J.: Pregled svetovne književnosti. — Lj, 1979. —
- KOSMAČ, F.: Nevidna Ariadna. — Mb, 1979. —
- SOMMARIPA, G. A. da: Slovar italijansko-slovenski. — Lj, — Trst, 1979. —
- ŠARE, M.: Francuski u 100 lekcija. — 9. izd. — Bgd, 1974. —
- ŠIJAN, D.: Savremeni dječji pisci Jugoslavije. — Zgb, 1975. —
- ŠKERLJ, S.: Italijanski u 100 lekcija. — Bgd, 1974. —
- ŠMAUS, A.: Njemački u 100 lekcija. — Bgd, 1974. —
- TOPORIŠIČ, J.: Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika. — Mb, 1978. —
- VARL, F. — Purkeljc: Naši književniki in njihova dela. — Mb, 1978. —
- VERBINC, F.: Slovar tujk. — 6. izd. — V Lj, 1979. —
- VODNIK, F.: Poljsko-slovenski slovar. — Lj, 1979. —

X. KNJIŽEVNOST

— pesništvo in dramatika

- BOR, M.: Zvezde so večne. — Lj, 1977. —
- CANKAR, I.: Pesmi: Podobe iz sanj. — V Lj, 1975. —
- CUNDRIČ, V.: Vrči, zajetje luči in teme. — Lj, 1979. —
- GAJTANI, A.: Ko odpres to pesem. — Lj, 1979. —
- GREGORČIČ, S.: Izbrane pesmi. — V Lj, 1977. —
- KOKOT, A.: Kamen molka. — V Lj, 1979. —
- KOSOVEL, S.: Pesmi. — V Lj, 1977. —
- KRAVOS, M.: Tretje oko. — V Lj, 1979. —
- KREFT, B.: V ježi življenja. — Mb, 1979. —
- KUNTNER, T.: V lesu ogenj. — Lj, 1979. —
- Madžarska lirika 20. stoletja. — M. Sobota, 1977. —
- MENART, J.: Statve življenja. — Lj, 1979. —
- MINATTI, I. — J. Menart — L. Krakar: Pesmi. — Lj, 1977. —
- MURN, J. — Aleksandrov: Izbrane pesmi. — V Lj, 1977. —
- OGEN, M.: Na morju in v gozdu. — Lj, 1979. —
- PIBERNIK, F.: Odzvok. — Lj, 1979. —
- PONIŽ, D.: Desetnice. — Lj, 1979. —
- PREŠEREN, F.: Poezije. — V Lj, 1979. —
- Sla po soncu. — Lj, 1979. —
- SOMEN, B.: Sepetanje mravelj. — M. Sobota, 1979. —
- ŠTIH, B.: Pridite, predstava je! — Lj, 1979. —
- TOLSTOJ, L. N.: Drame. — Lj, 1979. —
- Zaplovi pesem borb in zmag. — Lj, 1979. —

— proza

- ARIH, R.: Telemahova iskanja in drugi krokiiji. — Mb, 1979. —
- BELLOW, S.: Humboldtova oporoka. — Koper, 1979. —
- BROMFIELD, L.: Gospa Parkingtonova. — Lj, 1979. —
- BROMFIELD, L.: Noč v Bombayu. — V Lj, 1979. —
- BROMFIELD, L.: Prišlo je deževje. — V Lj, 1979. —
- BROWN, D.: Pokopljite moje srce pri ranjenem kolenu. — Lj, 1979. —
- DAVIČO, O.: Pesem. — Lj, 1977. —
- DEEPING, W.: Sorrell in njegov sin. — Mb, 1979. —
- DEEPING, W.: Bedni ljudje. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Besi. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Bratje Karamazovi. — 2 knj. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Idiot. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Izpoved mladega človeka. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Ponižani in razžaljeni. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Stepančikovo in njegovi prebivalci. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Zapiski iz mrtvega doma. — Lj, 1979. —
- DOSTOJEVSKI, F. M.: Zločin in kazen. — Lj, 1979. —
- EDEN, D.: Govori mi o ljubezni. — V Lj, 1977. —
- FILIPIČ, E.: Grein Vann. — Lj, 1979. —
- FINŽGAR, F. S.: Zbrano delo. — knj. 1. — Lj, 1979. —
- FOUILES, J.: Zenska francoskega poročnika. — Lj, 1979. —
- GILMOUR, H. B.: Vročica sobotne noči. — Mb, 1979. —
- GORDON, R.: Lepotni kirurg. — Mb, 1979. —
- GREEN, G.: Holokavst : rodomor. — M. Sobota, 1979. —
- HALEY, A.: Korenine. — Lj, 1978. —
- HERRON, Sh.: Satanov zeleni otok. — Mb, 1979. —
- HESSE, H.: Narcis in zlatoust. — Mb, 1979. —
- HOLT, V.: Vrag na konju. — M. Sobota, 1979. —
- INGOLIČ, A.: Pretrgana naveza. — Lj, 1978. —
- INGOLIČ, A.: Zgodbe mojega jutra. — Lj, 1979. —
- JAVORŠEK, J.: Nevarna razmerja. — Mb, 1979. —
- JURČIČ, J.: Deseti brat. — Lj, 1979. —
- JURČIČ, J. — J. Kersnik: Rokovnjači. — V Lj, 1979. —
- KAJZER, J.: Prava moška družba. — Lj, 1979. —
- KIRST, H. H.: Generalska afera. — Lj, 1979. —
- KISHON, E.: Družinske zgodbe. — Lj, 1979. —
- KISLINGER, J.: Debele zgodbe Petra Fuleža. — V Lj, 1979. —
- KOEPPEN, W.: Smrt v Rimu. — Lj, 1979. —
- KOLAR, M.: Zvezde in križi. — V Lj, 1979. —
- KONSALIK, H. G.: Hiša izgubljenih src. — 2 knjigi. — Koper, 1979. —
- KOVAČIČ, V.: Bele noči in nekoliko črni dnevi. — Lj, 1979. —
- KRANJEC, M.: Povest o dobrih ljudeh. — Lj, 1979. —
- KRANJEC, M.: Strici so mi povedali. — Lj, 1977. —
- KREJAN, M.: Begunci. — Lj, 1979. —
- KRVINA, M.: Breme resnice. — V Lj, 1979. —
- LACAZE, A.: Predor. — Lj, 1979. —
- LALIČ, M.: Prvi snež. — V Lj, 1979. —
- LOKAR, D.: Dom in jezik. — V Lj, 1979. —
- LONDON, J.: Dolina meseca. — 2 knj. — Lj, 1979. —
- LOVRO Kuhar—Prežihov Voranc: — V Lj, 1979. —
- MARQUEZ, G. G.: Polkovnik nima nikogar, ki bi mu pisal. — V Lj, 1979. —
- MELCHIOR, I.: Speči agent. — M. Sobota, 1979. —
- MICHENER, H. A.: Sayonara. — Mb, 1978. —
- MILČINSKI, F.: Zbrani spisi. — 3 knj. — Lj, 1978. —
- MLAKAR, N.: Anči. — Lj, 1979. —
- MORICZ, Zs.: Gospodje se zabavajo. — M. Sobota, 1979. —
- MOŠKRIČ, M.: Iz žabje perspektive. — Lj, 1979. —
- NEMETH, L.: Pregreha. — Lj, 1979. —
- NOVAK, S.: Dišave zlato in kadilo. — Lj, 1977. —
- POLIČ, R.: Čudežna pomlad. — Lj, 1979. —
- POTRČ, I.: Na kmetih. — Lj, 1979. —
- PREŽIHOV, V.: Solzice; Greh na odoru; Gosposvetsko polje. — Lj, 1979. — (Faksimile)
- PUZO, M.: Boter. — 2 knj. — Lj, 1979. —
- REBOLJ, T.: Alfa pauna. — Lj, 1979. —
- ROLLAND, R.: Miklavž Breugnon. — V Lj, 1979. —
- ROŽANC, M.: Ljubezen. — Lj, 1979. —

67. RUPEL, D.: Prijazno življenje. — Lj, 1979. —
68. SMILJANIČ, R.: Nekdo je očrnil Hegla. — Mb, 1977. —
69. SPECHT, R.: Tisha. — M. Sobota, 1979. —
70. STRAŽIŠAR, M.: Ciganka. — Lj, 1979. —
71. SVETINA, T.: Stena. — V Lj, 1976. —
72. TAVČAR, I.: Cvetje v jeseni. — Lj, 1979. —
73. TOLSTOJ, L. N.: Polikuška in druge povesti. — Lj, 1979. —
74. TOLSTOJ, L. N.: Vstajenje. — Lj, 1978. —
75. ULLMANN, L.: Spreminjanja. — Lj, 1979. —
76. URIS, L.: Trojica. — 3 knj. — M. Sobota, 1979. —
77. VOLARIČ, S.: Viharni otok. — Lj, 1979. —
78. VONNEGUT, K.: Sirene s Titana. — Lj, 1979. —
79. VOŠNJAK, S.: Bomo ostali taki? — Lj, 1979. —
80. WINWARD, W.: Pobeg. — M. Sobota, 1979. —
81. ZAGORSKI, C.: Zločin. — Celje, 1978. —
82. ZIDAR, P.: Jakobove sanje. — Koper, 1979. —
83. ZIDAR, P.: Roman o Hanibalu. — Mb, 1979. —
84. ZILAHY, L.: Ujetniki. — M. Sobota, 1979. —
85. ZUPANČIČ, B.: Sedmina. — Lj, 1979. —
86. ZUPANČIČ, B.: Zlati prah. — Lj, 1979. —

XII. DELA ZA MLADINO

— pesmi, dramatika

1. GRAFENAUER, N.: Kaj ima sonce najraje. — Lj, 1979. —
2. JOVANOVIČ, J.: Zmaj: Pesmi za otroke. — Zgb, 1979. —
3. KOŠUTA, M.: Abecercima. — Lj, 1979. —
4. PEROCI, E.: Reci sonce, reci luna. — Lj, 1979. —
5. Zapojmo! Taborniška pesmarica. — Trst, 1979. —

— ljudsko slovstvo

1. Afriške pripovedke. — Lj, 1976. —
2. Fižolček, ogelček in slamica. — Lj, 1979. —
3. Govoreči kamen. — Lj, 1976. —
4. Hudobna mačeha in dobra pastorka. — Lj, 1979. —
5. Hvaležni medved. — Lj, 1979. —
6. Korejske ljudske pripovedi. — Lj, 1979. —
7. KRAMOLC, L.: Koroške viže. — Mb, 1976. —
8. Lepotica roža in druge turške pravljice. — Lj, 1978. —
9. Slovenske narodne pravljice. — Lj, 1978. —
10. Tristo narodnih in drugih priljubljenih petih pesmi. — Lj, 1979. —
11. V sanjskem času. — Lj, 1978. —
12. Zdravilno jabolko. — Lj, 1979. —
13. Zveneča lipica. — Lj, 1979. —

— za cicibane

1. ALEČKOVIČ, M.: Otroci iz zadnje ulice. — Lj, 1979. —
2. BIZJAK, I.: Karmorabit — morabit. — Lj, 1976. —
3. JURČIČ, J.: Kozlovska sodba v Višnji gori. — Lj, 1977. —
4. KOVAČ, P.: Deževen dan je krassen dan. — Lj, 1979. —
5. KOVAČIČ, L.: Dva zmerjalca. — Lj, 1979. —
6. Malčki palčki. — Lj, 1979. —
7. MATE, M.: Pobegle kolebnice. — Lj, 1979. —
8. PETAN, Ž.: Dobro jutro, dober dan. — Lj, 1979. —
9. ROZMAN, S.: Fantje muzikantje. — Lj, 1979. —
10. SUHODOLČAN, L.: Čepecepetavček. — Lj, 1979. —
11. ZUPANC, L.: Povodni mož v Savinji. — Lj, 1978. —
12. ZUPANC, L.: Sinček palček. — Lj, 1979. —

— za pionirje

1. ALBREHT, V. — M. Muster: Lupinica. — Lj, 1978. —
2. BEVK, F.: Tovariša, Jagoda. — Lj, 1978. —
3. BOGOMOLOV, V. O.: Ivanovo otroštvo. — Lj, 1979. —
4. COOPER, F. — M. Muster: Poslednji mehanec. — Lj, 1978. —
5. CURWOOD, O. — M. Muster: Kazan. — Lj, 1978. —
6. ČOPIČ, B.: Doživljaji Nikolettine Bursača. — Lj, 1978. —
7. DAJČMAN, M.: Marjetka ve, kaj je vojna. — Lj, 1979. —
8. FINŽGAR, F. S.: Pod svobodnim soncem. — 2 dela. — Lj, 1978. —
9. GRABELJSEK, K.: Kuharji. — Lj, 1979. —
10. GRABELJSEK, K.: Prijatelj. — Lj, 1979. —
11. LOVRAK, M.: Tovarišija Petra Grce. — Lj, 1978. —
12. LUNDGREN, M.: Fant z zlatimi hlačami. — Lj, 1979. —
13. MAL, V.: Mali veliki junak. — Lj, 1979. —
14. MILČINSKI, F.: Piščki brez gnezda. — Lj, 1977. —
15. MUSTER, M.: Snežek. — Lj, 1978. —
16. RAINER, M.: Fičfirič. — Lj, 1978. —
17. SUHODOLČAN, L.: Na večerji s krokodilom. — Lj, 1979. —
18. SUHODOLČAN, L.: Naočnik in očalnik. — Lj, 1979. —
19. SUHODOLČAN, L.: Stopinje po zraku. — Lj, 1979. —
20. TAVČAR, I.: Med gorami. — Lj, 1977. —
21. VIPOTNIK, J.: Petrova družina. — Lj, 1978. —
22. WHITE, E. B.: Labod.s trobento. — Lj, 1979. —

XIII. ZEMLJEPIS — BIOGRAFIJE — ZGODOVINA

1. ACCOCE, P. — P. Rentschnik: Bolezni velikih. — Lj, 1979. —
2. Avstrija. Turistični vodič. — Lj, 1979. —
3. CAJNKAR, S.: Franc Saleški Finžgar in njegova doba. — Celje, 1976. —
4. CIPERLE, J.: Dr. Anton Fister: revolucionarni demokrat iz leta 1948. — Mb, 1979. —
5. FLISAR, E.: Tisoč in ena pot. — M. Sobota, 1979. —
6. GOSZTONY, P.: Hitlerjeve tuje vojske. — Lj, 1979. —
7. Grčka: Turistični vodič. — Bgd, 1979. —
8. GRILL, V.: Med dvema svetovoma. — Lj, 1979. —
9. JAENECKE, H.: Beli gospodarji. — Lj, 1979. —
10. JAVORSEK, J.: Radio osvobodilna fronta. — Lj, 1979. —
11. KOVAČEVIČ, V.: V okopih Španije. — Lj, 1979. —
12. Kotor. — Zgb, 1970. —
13. Kozjak. — Lj, 1978. —
14. KUNAVAR, P.: Moje steze. — Mb, 1979. —
15. LAH, A.: Obča geografija. — 4. izd. — Lj, 1979. —
16. MALPASS, E.: Shakespeare: 1. Hiša žensk. — Mb, 1979. —
17. MALPASS, E.: Shakespeare: 2. Kleopatra, kje si? — Mb, 1979. —
18. MALPASS, E.: Shakespeare: 3. Mili Will. — Mb, 1979. —
19. Na vrh sveta: Jugoslovanske odprave od Trisula do Everest. — Lj, 1979. —
20. OŽBOLT, A.: Utrinki iz podzemlja. — Lj, 1979. —
21. Priekija v boju za svobodo. — Lj, 1979. —
22. SANDS, F.: Charlie in Oona. — Mb, 1979. —
23. Spominski dom na Kneževcu. — Lj, 1978. —
24. VIDMAR, J.: Obrazi. — Lj, 1979. —
25. WOODWARD, B. — C. Bernstein: Nixonov padec. — Lj, 1979. —

TONE TURIČNIK

S STOPALOM KORAK V SVET

Anton Herman, šestintridesletni kipar, svobodni umetnik, je po zanimivi poti razvil svoja umetniška iskanja in hotenja in se prav na samosvoj način vključil v sodobne kiparske tokove. Skulpture, ki jih oblikuje, izpeljuje iz stopala in temu sorodnih oblik — v smer univerzalne kiparske oblike. Skoraj leto dni ga ni bilo doma, bil je v Italiji, kjer se je študijsko izpopolnjeval, največ pri G. Manzuju v Rimu. Tu je tudi razstavljal in še v Milanu. Za njegova ustvarjalna izhodišča so se posebno zanimali italijanski likovni kritiki in spodbudno ocenili ta iskanja.

— Tovariš Herman, kaj je določilo tako odločitev, da ste šli v Italijo, kaj ste pridobili?

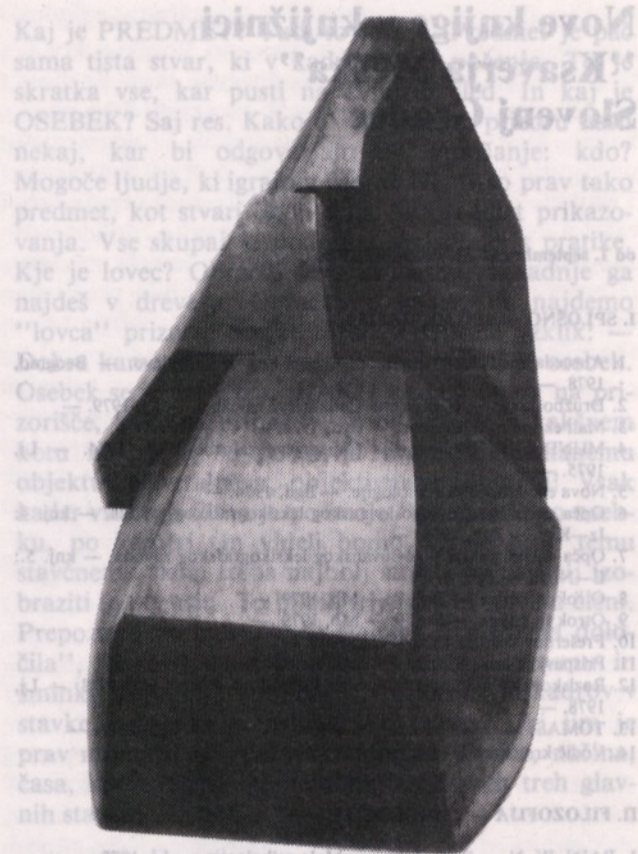
— Po vznemirljivih nastopih doma v lanskem letu — v Slovenj Gradcu in na Reki — sem se odpravil na diplomsko izpopolnjevanje v Italijo, kjer sem intenzivno študiral in tudi razstavljal. Italijanski likovni svet je sprejel kot izvirno mojo kiparsko opredelitev. Uspešno sem razstavljal v Rimu in Milanu.

Razburkano okolje v Italiji je po svoje stimuliralo moja prizadevanja in likovno aktivnost. Videl sem velike likovne dosežke, se srečal s pomembnimi umetniki, spoznal nove prijatelje, navezal stike z galerijami. Sedemdesetletni kipar Manzu me je navdušil s svojo vitalnostjo in genialnostjo. Marsikaj mi je svetoval. Znova in znova je poudarjal: "Manj posamičnosti in več sinteze v izvedbi!" Bolje je ocenil dela, v katerih sem bil negotov, in slabše tista, za katera sem mislil, da so dobra. To so v bistvu zanimive ugotovitve, o katerih še vedno razmišljam. Na milanski Breri sem spoznal profesorja Marhezeja, ki je potrdil mojo kiparske poizkuse. Spoznal sem tudi številne študente, mlade kiparje iz različnih dežel, posebej pa so me presenetili Japonci.

Skoraj enoletno študijsko potepanje po Italiji me je močno obogatilo, osvežilo in usmerilo. Vesel sem, da sem imel tako možnost: tudi ob tej priložnosti se naj zahvalim kulturni skupnosti Slovenije, ki mi je omogočila to izpopolnjevanje, ter umetnikoma Jožetu Spacalu in Karlu Pečku, ki sta me priporočila.

— Izvor, zakaj stopalo?

— Zamisel izhaja pravzaprav iz čiste domače čevlarsko-obrtne tradicije: to tradicijo sem spoznaval pri našem sosedu, kjer sem bil skoraj kot doma. Ta me je navduševala, zastavil sem v to smer in se potem pač predvsem učil ob lastnih napakah. Mislim, da je prav zato ta prvina v mojem iskanju najvrednejša. Kajti: stopalo je preko kopita povezano z mojimi mladostnoigrivimi izkušnjami. Pozneje sem ga začutil v zvokih cepetanja in razgibanosti nog: ob mrazu, jezi, plesu, strahu. Ti občutki ostajajo zasidrani v podzavesti, pa se zato redno javljajo v teh iskanjih. Gibanje gležnja in sploh gibanje človeka in drugih živih bitij je fenomenalen pojav. Ne vem, zakaj smo to prvino tako dolgo zapostavljali: človeku se zdi, kot da jo je odril



Anton Herman, skulptura — les, 1978

še film. Zame je stopalo temelj, ki drži telo, omogoča zapletene gibe in se dotika zemlje. Stik z zemljo pa je prvinski, večni.

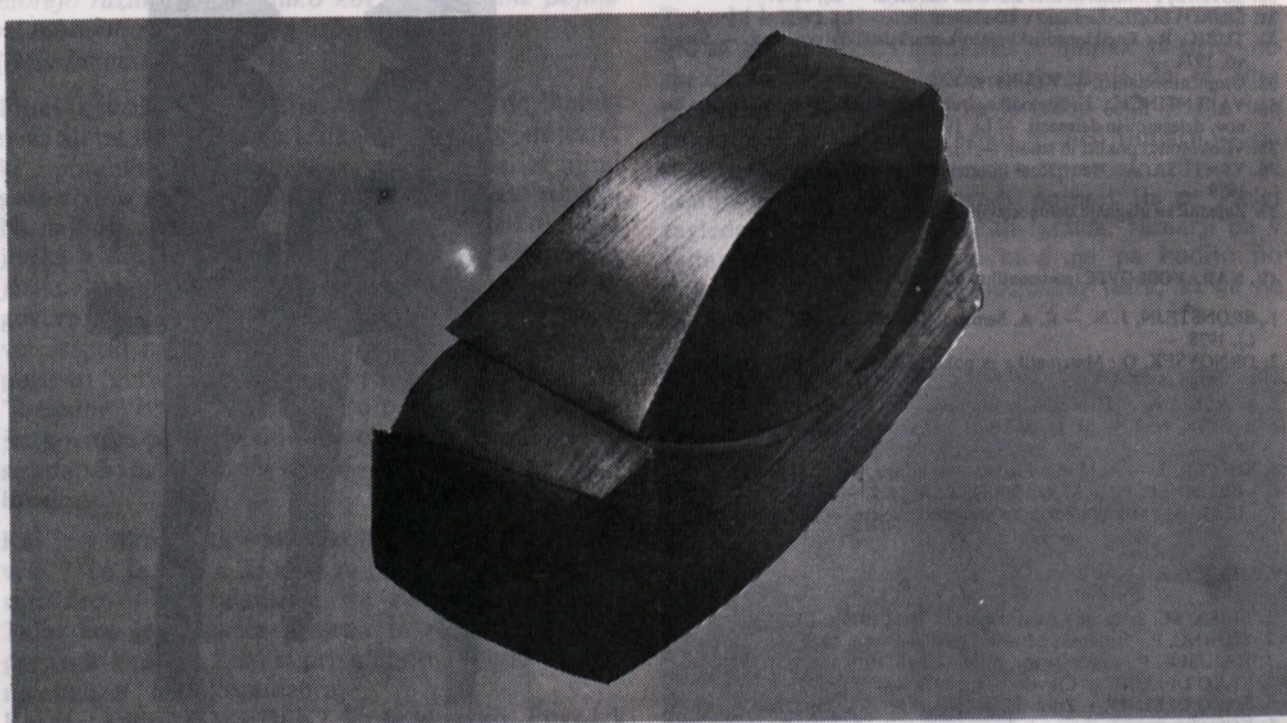
Vem, da so prvi poskusi, ki sem jih razstavil, vzbujali dvome in negotovost, celo ogorčenje, saj takih provokacij, če jih tako imenujem, prej ni bilo videti; ljudje pa tudi najraje hodijo po izhojenih poteh. Zadovoljen sem, da je razstava v Kranju tako uspela: tam se razstavil šestnajst lesenih plastik, nastalih v zadnjih dveh letih. Ljudje so se zanimali za moje poskuse, pa tudi likovni svet je sprejel to iskanje kot moj prispevek k likovni ustvarjalnosti na Slovenskem.

— In kaj in kako naprej?

— Vsekakor bom izkušnje, ki sem jih pridobil v Italiji pri najrazličnejših mojstrih, predvsem pa pri Manzuju, s pridom uporabil pri svojem delu. Povem naj, da bom še naprej razvijal oblike, izhajajoče iz čevlarskega kopita in stopala, in skušal najti globlje likovne zakonitosti in estetske vrednote — tako v kiparskem kot tudi slikarskem smislu, saj isti motiv uveljavljam tudi v grafiki in podobnih poskusih. Gibanje, kot rečeno, pa me sploh vznemirja: celo civilizacijo smo — tako rekoč — razvili prav zaradi gibanja. Vse privlačnejši pa se mi zdi tudi portret, podoba človeka, njegov obraz, prvina torej, ki je najbolj razvidna in od koder prihajajo ukazi in potrebe po gibanju: fiziognomija in — predvsem — kaj je za njo, je za kiparja vedno zanimiv pojav.

Skulpture, ki sem jih doslej izdelal, pa so zgolj modeli, ki bi polno zaživel le v ustreznem prostoru, skratka, oblike, ki hočejo obvladovati prostor.

Vsekakor se odpirajo široke perspektive in mislim, da bo čas pokazal, kaj je bilo dobro in kako sem ga z delom uspel oplemenititi.



Anton Herman, skulptura — les, 1978

MILENA ZLATAR

Likovno srečanje Pohorje — Kozjak, Radlje 79 v likovnem salonu na Ravnah na Koroškem

Udeležiti se likovnih srečanj Pohorje — Kozjak pomeni ustvarjati v pristnem, naravnem okolju, ki je vse do danes ohranilo številne etnične posebnosti, predvsem pa nepokvarjene odnose med ljudmi. Ljudje se selijo iz svojih hribovskih domov v dolino, kjer okusijo dobre in slabe strani vesplošnega napredka, v svojem bistvu pa ostajajo isti, preprosti, skromni in kar bolešno navezani na domače kraje, gozd in zemljo, ki sta jim bila stoletja edina vira za obstoj. Vedno bolj se zavedamo odtujenosti človeka, zaprtosti in osamljenosti, ki se kot kuga širi v veevropski potrošniški družbi, zato moramo ceniti in spoštovati ljudi, ki jih še ni načela pridobitniška miselnost. Ljudje in narava pomenijo likovnemu ustvarjalcu pobudo za plodno ustvarjanje. Umetnik, ki spremlja sodobne likovne smeri, nove možnosti in načine v likovnem svetu, je kljub temu da je zvest samemu sebi, odraz časa v katerem živi. Le redki so tisti, ki s svojo genialnostjo popolnoma zanikajo čas. Likovna srečanja, ki tokrat ne pomenijo srečanj in izmenjave izkušenj med likovnimi ustvarjalci v likovnih kolonijah, ki smo jih vajeni, pomenijo srečanje z naravo, ljudmi, etničnimi posebnostmi in zlasti možnost umetnikovega lastnega dialoga v okolju, ki je zanj novo ali domače. Nevidne niti razpredene med umetnikom in okoljem nerazdružljivo vežejo dva dejavnika, ki sta potrebna za nastanek umetniškega dela. To sta umetnikov osebni odnos do upodobljene snovi in okolje, ki daje ustvarjalcu, občutljivejšemu od povprečnega človeka, spodbude, ob katerih ne more ostati neobčutljiv. To pa ne velja le za umetnika-slikarja. Tudi kipar, ki ustvarja v živem okolju, ustvari sintezo umetnine-plastike in krajine, v kateri je nastala. Ne smemo prezreti prostora, v katerem umetnik ustvarja in vredno je opozoriti, da se je tudi skozi zgodovino umetnosti prepletalo ustvarjanje v ateljeju z ustvarjanjem na prostem. Umetnik ob svojem delu v ateljeju sledi le svojim notranjim nagibom, medtem ko pomeni ustvarjalno delo na prostem odprtost in angažiranost, ki prihaja neposredno iz živega okolja. V tem pa najde umetnik nenehno potrjevanje in hkrati zanikanje lastne moči. Narava se spreminja, zato se tudi umetnik nikoli ne izpove do kraja. Vedno mu ostaja še nešteto možnosti. Življenjski prostor pa, katerega del je krajina z vsemi svojimi značilnostmi, človek neprestano dopolnjuje in oblikuje, je njegov soustvarjalec, vendar ne absolutni nadgraditelj.

Krajina kot samostojna likovna zvrst, enakovredna drugim likovnim temam, je bila znana že egipčanskim, asirskim, kretske-mikenskim in antičnim kulturam. Antična krajina v obdobju helenizma je bila predhodnica impresionističnega trepetanja barv in barnih ploh. Pastorka in obrobna spremljevalka umetnostnih snovi pa je postala srednjeveškemu umetniku, ki je bil utesnjen v okvire verskih norm in ni upal, ne smel naslikati krajino enakovredno temam, ki mu jih je krojil dogmatični svetovni nazor. V renesansi je z razcvetom humanizma krajina zopet doživela vzpon, ne le kot samostojna likovna zvrst, temveč je postala predmet študija, zlasti linearne in zračne perspektive. Pomlad, poletje, jesen in zima so najznačilnejše naravne "preobleke" krajine. Med prvimi, ki so se zvesto poglobili v to lepoto in čar spreminjanja in ju izrazili v likovnem jeziku, je bil tudi velik nizozemski umetnik Peter Bruegel. Vsako jutro je drugačno in vsak mrak pomeni vedno nov konec dneva, zato so umetniki vseh dob in stilnih smeri posvetili svojo likovno izpoved tudi krajini, od njene realistične podobe, intimne, idilične, vzvišene, iracionalne s skoraj grozljivo atmosfero, "herojske" krajine, ki je nadvladala človeka, do klasicistično pravilne, kjer gre le za njen najbolj veren izsek. Vendar vse te našete podobe



Domačija Kopnik, olje

krajin niso nastajale na prostem, bile so le sad umetnikov domišljije. Temelj slikanja v naravi je postavila šele barbizonska šola, umetniška kolonija 19. stoletja, najpomembnejša za razvoj krajine pred impresionizmom. Pravo apoteozo pokrajine pa so nam izpovedali impresionisti, katerim enakovredni sopotniki so bili tudi slovenski umetniki Ivan Grohar, Rihard Jakopič, Matija Jama in Matej Sternen. Slikarstvo slovenskih impresionistov imenujemo "najbolj slovensko slikarstvo", tako blizu so nam njihove razpoloženske krajine, ki dihaajo v atmosferi svetlobe in zraka, ter žarijo v paleti čistih, osnovnih barv. Spet pa je drugačna krajina ekspresionistov. Polna je umetnikovega subjektivnega izraza. Spomnimo se samo krajin Vincenza van Gogha. Njegovo sporočilo z žarenjem ognjenega sonca in zemlje, ki je vzdrhtela, je poseglo v samo jedro porajajoče se materije. Za slikarstvo 20. stoletja je značilna osebna interpretacija krajine, ne glede na vplive številnih sodobnih stilnih smeri, ki jim lahko najdemo oznako celo v zgodovini umetnostnih stilov. Kljub temu ne moremo trditi, da ni mogoč napredek te likovne zvrsti. Prav zaradi poudarjene osebne note lahko doseže umetnik največjo moč izraza in izpovedi. Ni umetnika, ki ga ne bi vsaj občasno zamikala krajina, ki je del njega samega in ne nostalgija, hrepenenje po dobrih starih vzorih, ki niso več "moderni". Človek je ostal človek s svojimi čustvi, hrepenenjem in domišljijo, ki je vodila in vodi k napredku, a se kljub temu ustavlja in uklanja prvobitnemu naravi.

Bežni utrinki dolgega zgodovinskega razvoja krajine so le kratek uvod za predstavitev umetnikov udeležencev likovnih srečanj Pohorje — Kozjak, Radlje 79, ki se nam tokrat predstavljajo predvsem kot krajinarji. **Janka Dolenc**, kiparja samouka spoznamo z manj znane plati — kot slikarja. Vendar njegova izpoved ni posvečena nam že znanim in njemu lastnim likom ljudi, temveč čisto drugemu predmetnemu svetu — starih domačij značilnega štajersko — koroškega prostora. Hribovske hiše in kajže, pol lesene in krite s škodlami, so kljub poiskusom, da bi zaživele v barvi, skoraj čisto monochrome. To Dolenc izdaja, da je kipar. Barva mu pomeni manj, zato tembolj išče oblike, četudi naivne. Ostre poteze s kredo se kar izgubljajo v nadrobnostih, predmet — stara hiša, pa ni vraščen v

okolje, temveč osamljen v "skopi" krajini, ki se mu sicer podreja. Popolnoma drugačne so krajine **Slavka Koresa**, akad. slikarja. Spodbudile so jih čudovite vedute s kopastih vrhov Kozjaka. Umetnik je upodobil rodovitna polja na pobočjih hribov, dolino reke Drave, zamikala ga je značilna kobanska krajina in vredno mu je bilo upodobiti tudi pokopališče, ta tihi poslednji dom slehernega človeka. Kot da čutimo prisotnost ljudi, nekaj kar visi v zraku, tesnoba, ki se razblini v žarenju ozračja. Vse to žarenje je ustvaril z oljno tempero v sivo modri, zeleni in rumeni, malo žarenja pa je omejil z rjavo barvo. Impresionistični prijem nanašanja barv pa je ponekod v nasprotju z gladkimi barvnimi nanosi. Akademski slikar **Albin Lugarič** je ustvaril sintezo med čisto likovno govorico barv in idiličnim motivom krajine. Celoto s pretehtano kompozicijo je ubral v zeleno — rumeni barvni skali, s pomočjo katere je ustvaril ekspresionistično vzdušje. Na njegovih platnih lahko sledimo vsaki potezi s čopičem. To so nemirni potegi, ki ne puščajo sklenjenega obrisa, vendar kljub temu uklenejo izbrano snov, da zaživi kot samosvoj umetnikov svet, kot krajina, ki nam je blizu. Poseben kolorit je značilen tudi za **Toneta Tratnika**. Barve skoraj niso več realne, temveč se podreajo ustvarjalčevemu osebnemu občutju. Zdaj izdaja barva pesimizem vijoličaste, ki se umirja v zeleni, zdaj zopet realnejše zemeljske barve (vse od oker do rjave). Predmetni svet pa se v krajini počasi izgublja, tako da ga celo nadvladujejo čista barvna polja. **Jože Zel** pa je v svojih akvarelih ustvaril najbolj neposredno, lirično in čustveno krajino, iz katere diha čista atmosfera že sicer "zračne" tehnike akvarela. Več teže in gradnje, toda manj neposrednosti je v njegovih delih naslikanih v olju in akrilu.

Med pobudniki tovrstnih likovnih srečanj Pohorje — Kozjak pa je **Bojan Golja**, akad. slikar in je na razstavi predstavljen kot gost. Njegova dela, ki so na prvi pogled le iskanja čiste likovne govorice, so prav tako izseki iz narave, ki jo je umetnik v sebi predealal in spregovoril bolj v metaforah kot v prozi. S pogledom na celotno podobo razstave pa lahko zaključimo, da pri ustvarjalnosti Dolenc, Koresa, Lugarič, Tratnika, Zela in Golje opazimo skupno izhodišče, spodbudo, ki prihaja iz istega vira in se kaže v delih, ki so tudi časovno istovetna.

ODSEVANJA — časopis za leposlovje in kulturna vprašanja; Izdajajo: Občinska kulturna skupnost in Zveza kulturnih organizacij Slovenj Gradec v sodelovanju z Literarnim klubom Slovenj Gradec. Uredniški svet: Korošec Martina, Vončina Marjana, Fišer Ferdo, Šertel Andrej, Jus Bojan, Krevh Mirko, Tovšak Mirko; Uredniški odbor: Kolar R. Niko (glavni in odgovorni urednik), Makuc Andrej (poezija in dramatika), Turičnik Tone (proza), Stojanovič Risto (esejistika), Verdnik Vladimir, Zmagaj Ksenija. Likovni urednik: Pečko Karel, Grafični urednik: Lavrič Mitja, Lektor: Kutnik Marija in Jus Marija, Tajnik uredništva: Stalekar Marjana.

Naslov uredništva: Občinska kulturna skupnost Slovenj Gradec, Pohorska 4, telefon (062) 841 441, 841 151.

Tisk: Tiskarna Velenje; Naklada: 2.000 izvodov; Cena: — celoletna naročnina 40,00 din, — polletna naročnina 20,00 din, — izvod 10,00 din; Oglasi: — 1/4 10.000,00 din, — 1/8 6.000,00 din, — ostalo 2.500,00 din; Izhajanje: 4-krat letno.



FRANC BERNEKER

Če za koga velja, da je ostajal vse življenje zvest domačemu kraju in ljudem, velja to za Franca Bernekerja. Rojen 4. oktobra 1874 na Gradišču št. 41, pod Malo Kopo na zahodnem Pohorju, kot nezakonski sin najemniške hčere na bernškem posestvu, je preživel otroška leta z materjo v Starem trgu in hodil v šolo v Slovenj Gradec. V letih uka pri podobarju in pozlatarju Ignaciju Oblaku v Celju je prihajal k materi, takrat kuharici v župnišču na Selah. Po šestih mesecih dela v Innsbrucku pri podjetju za umetno obrt Gebrüder Colli se je nameraval odpraviti v svet, a ga je premamila želja, da spet vidi domače kraje. Tako je v domačem okolju napravil tudi prvo večje samostojno delo, novo prižnico v hotuljski cerkvi. Želja po izpopolnjevanju ga je nato pripeljala za pet mesecev v obrtno šolo v Gradcu, potem za osem let na dunajsko akademijo za upodabljanje umetnosti ter specialko pri prof. Edmundu Hellmerju (1897 — 1905). Kot kipar je, do vpoklica v vojsko 1915, delal pretežno na Dunaju. A ves ta čas je prihajal v domače kraje. Sem se je vračal tudi v povojnih letih, ko je živel v Ljubljani; tam je umrl 16. maja 1932.

Bernekerja niso vabili samo domači kraji, mikala ga je tudi misel, da bi za svoje delo uporabljal domač, pohorski marmor. O tem je razmišljal že pred vojno. A šele po vojni je iz domačega kamna, ki ga je ulomil v Mrzdovškem kamnolomu nad Vitanjem, napravil portret svojega podpornika v študijskih letih dr. Pavla Turnerja, po rodu Pohorca. Iz pohorskega marmorja je nameraval izdelati tudi nagrobnik zanj, v katerega je bil vključil svoj mladostni avtoportret. Tako bi bil v snovi in gradivu tega — žal neuresničenega — dela združil svojo globoko povezanost z domačimi ljudmi in domačimi kraji.

A kljub zvestobi vsemu domačemu ni ostajal ozko omejen. V njegovih delih ni zaživel samo domač človek, temveč človek nasploh, še posebej njegovo notranje doživljanje. Berneker je v življenju okusil toliko revščine in doživel toliko udarcev, da je v njem vedno znova zadrhtelo sočustvovanje z bednim človekom. Ni ga pretresalo samo gmotno pomanjkanje in ne samo tragika smrti, kar je oboje znal občuteno oblikovati, enako so ga prizadevale tudi duševne muke trpečega človeka. Tako je za vodnjak Janeza Nepomuka v Kranju namesto šablonskega lika svetnika upodobil dva strpinčena človeka: Janeza Nepomuka, ki se v krčevitih trzljajih bori za ugašajoče življenje, in okamenelo skrušenost in žalost kraljice, ki se čuti krivo za njegovo smrt. In v to žalost je položil lepoto: lepoto navznoter obrnjenega človeka, ki zaman hrepeni po nečem, kar je minilo. Tako je oživil umetnik v kipu kraljice nasprotje vrsti svojih hrepenečih otroških in dekliških obrazov, ki jim je vdihoval vero v vse lepo, kar bi jim naj življenje šele prineslo. Postal je najbolj občutljivejši oblikovalec lepote, a ne lepote same po sebi, temveč lepote, doživete ob človeku.

Kot nasprotje tej zasanjanosti v daljno lepoto je oblikoval tudi stvaren, dejaven odnos do življenja, delo. To je lahko bilo delo duha, kakor ga izraža njegov Trubar, ki ga je Župančič občutil kot moža prepričanja in moža dejanja. A lahko je bilo to tudi delo rok, kakor se kaže v likih njegovega rudarja in drugih delavcev.

Vedno je kot kipar upodabljal ljudi, naj je šlo za realistično zasnovane portrete ali simbolne kompozicije. A zmerom, tudi če je človekov lik postavil v skupino, je iz nje izstopal posamezen človek, v svoji samoti, kakor je Berneker imenoval enega svojih zgodnjih ženskih aktov. Poznal je samoto, samotnost sredi ljudi.

Čeprav je vsako Bernekerjevo delo govorilo ljudem o njih samih in o njem, je ta občutljivi in poduhovljeni oblikovalec človeške bede, dela, lepote in samote ostal vse življenje samotnen, sam.

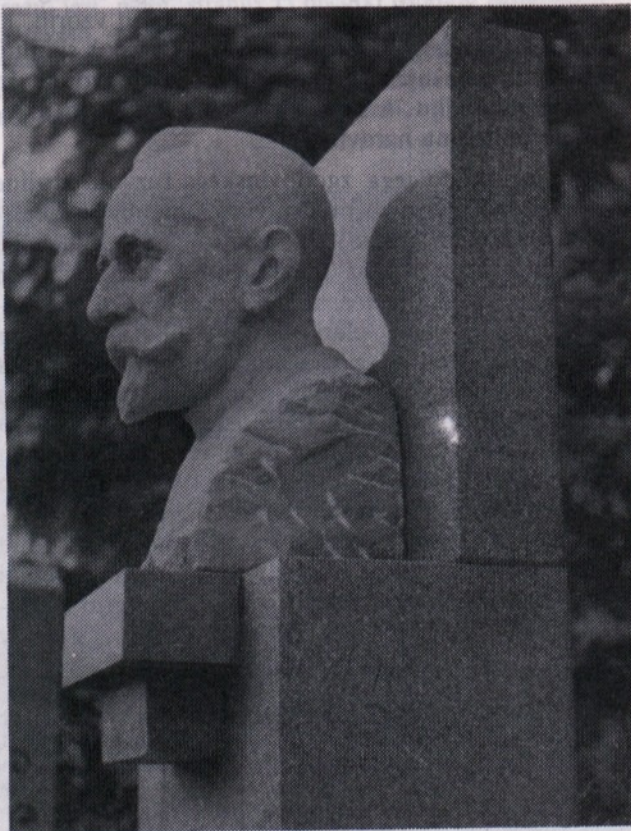
ALENKA GLAZER



Franc Berneker: Mladost (Ženska glava), 1918, marmor, last Umetnostne galerije v Mariboru; fotografirala Alenka Glazer



Franc Berneker: Vodnjak Janeza Nepomuka (v Kranju), 1909—1913, marmor; v taki obliki je stal do 1941; fotografiral Fran Vesel



Franc Berneker: Portret dr. Pavla Turnerja, okrog 1925, pohorski marmor, na Turnerjevem grobu v Mariboru; fotografirala Alenka Glazer

IN MEMORIAM

LEOPOLD SUHODOLČAN

V času, ki ga živim, se mi ničkolikokrat dogodi, da doživim bolečino. Najhuje in najbolj boleče pa mi je takrat, ko iz svoje sredine izgubim prijatelja. V tistih trenutkih mi preostajajo samo z žalostjo prežeti spomini.... Naposled se zavem, da imam le nekaj ljudi, nekaj teh, ki imajo svojo značilno življenjsko vlogo in ustvarjalno poslanstvo. Leopold Suhodolčan je bil eden izmed njih.

V mojih otroških letih, ko sem se začel seznanjati z leposlovno besedo mi je bil Suhodolčan mentor. Usmerjal me je v pisanje. Krajše črtice so izpod mojega peresa najprej romale na njegovo (ravnateljstvo) mizo. Vsaka njegova beseda mi je bila dragocena in njegova vzpodbuda velik obet. Že v tistih osnovnošolskih dneh je name prenašal svoj velik ustvarjalni navdih. Njegova živa in prisrčna beseda mi je burila domišljijo, obenem pa mi trezno in realno poudarjala pomembnost čitanja knjig. In bilo mi je dano, da sem že prvo leto spremljal podelitev Prežihovih značk, v času, ko še niti Suhodolčan in niti prof. Kotnik nista vedela, da se bo ta hvaležna in neprecenljiva ideja razrasla v vseslovensko kulturno akcijo, v kateri zdaj vsako leto sodeluje približno stodvajsettisoč mladih bralcev. Tisti čas pa je veljal tudi za Suhodolčana kot čas njegove osebne uveljavitve. Enakovredno se je priključil slovenski pisateljski družini in nič ga ni motilo, da je bil na Prevaljah, da je bil nekoliko oddaljen od večjih središč. Pisal je in pisal. Nekaj za odrasle, pa za mladino in spet za odrasle. Dokončno je spoznal, da so mu otroci najbližji. Z mislijo in napisano besedo jim je bil vdan bolj kot malokateri mladinski pisatelj. Nikoli ni bil pesimist in le redkokdaj ga je kaj razočaralo. Zategadelj sva se s Suhodolčanom dobro razumela vsa leta najinega druženja. Ni bilo bistveno ali sva se srečala na Prevaljah, v Slovenj Gradcu ali v Ljubljani, vselej sva načrtovala, vselej sva ugotavljala in razčlenjevala naš kulturni vsakdanjik. Tudi ljudi sva omenjala. Prijatelji smo si v Koroškem prostoru. Še generacijski razmak naju ni nikoli ločil. Poznala sva vsak svoj credo življenja. Biti dejaven v družbenem življenju svojega okolja in biti pisatelj.

Vse to in veliko drugega je bilo pri Suhodolčanu, umetniku pisane besede, plemenitemu človeku, ki je delal vzorno in mislil pošteno. Bral bom njegove knjige in posegal v njegovo pisano zapuščino. Potem pa se bom spet in spet spominjal...

Niko R. Kolar

DR. FRANC SUŠNIK

V četrtek 22. februarja je v slovenjegraški bolnišnici preminil v 82. letu starosti dr. Franc Sušnik.

Pisati o tako velikem človeku kot je bil dr. Sušnik ni lahko, saj nobena še tako izbrana beseda ne more odtehtati njegovih besed in dejanj.

Vendarle želim zabeležiti o njem vsaj nekaj svojih vtisov. Spoznala sem ga kot ravnatelja in profesorja gimnazije na Ravnah leta 1951, še takrat, ko je gimnazija gostovala v ravnem gradu in ko je začela rasti nova — sedanja gimnazija. Vzoredno z njo je nastajala tudi študijska knjižnica. Ravenska gimnazija je bila takrat edina srednja šola, kjer so se lahko šolali dijaki štirih koroških občin. Ustanovitelj in prvi ravnatelj obeh ustanov je bil dr. Sušnik. Ko je po upokojitvi zapustil gimnazijo, je vse do 1. septembra lani vodil Študijsko knjižnico.

V počitnicah po maturi leta 1956, ko sem razmišljala kam naj uberem pot, sem dobila njegovo pismo. Bilo je kratko in jedrnatost v službo v Študijsko knjižnico. Službo sem z veseljem sprejela. Še danes, po 23. letih, sem mu hvaležna, da mi je znal vzbuditi zanimanje za poklic, ki ga opravljam z največjim zadovoljstvom. Vsakomur, ki je delal z njim, je vtisnil spoštovanje do lepe pisane besede.

Pred pogrebom je ležal v salonu Študijske knjižnice, kjer so nekoč hranili starine, v prostoru poleg so bile na dolgi zeleni mizi razstavljene knjige, revije in drugi tisk, ki so jih oplemenitile njegove klene besede. Moč njegovega duha je bila in še bo prisotna med knjigami, ki jih je z največjo skrbnostjo izbiral za študij in razvedrilo svojim rojakom.

Marija Vončina